K. MARX
F. ENGELS

SiYASi YAZILAR

Siyasî Yazılar

K. MARX — F. ENGELS

hil yayın
büyükparmakkapı sk., no: 3/5
beyoğlu, istanbul, türkiye
tel: (0 212) 230 09 64
faks: (0 212) 219 42 92

www.hilyayin.com
e-mail: editor@hilyayin.com

ISBN 975-7638-22
birinci baskı, aralık 2004

türkçesi: ahmet fethi
editör: ömer türkeş
yayın danışmanı: hakan yılmaz

iç düzen: milimetrekare

kapak tasarımı: savaş çekiç
baskı: umut matbaası

hil yayın
pandora yayın ve bilgisayar tic. ltd. şti.'nin yayın markasıdır.

Siyasî Yazılar

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

Türkçesi:
AHMET FETHİ

İçindekiler

Sunuş

A. Ömer Türkeş

MARX'IN politik, ekonomik ve felsefi görüşlerini yansıtan metinleri arasından derlenen üç ciltlik edisyonun ilk kitabı olan "*Siyasî Yazılar*", içerdiği metinlerin seçildiği kitap isimlerini taşıyan "*Komünist Parti Manifestosu*", "*Fransa'da Sınıf Mücadeleleri*", "*Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*", "*Fransa'da İç Savaş*" ve "*Gotha Programının Eleştirisi*" bölümlerinden oluşuyor.

Söz konusu kitaplar 1970'li yıllarda —ağırlıklı olarak— Sol yayınları tarafından Türkçeleştirilmişlerdi. Ekonomik, siyasal ya da toplumsal alanlarda sürdürülen çalışmalara temel bir referans teşkil etmelerine ve mevcut çeviriler hakkındaki kimi şikayetlere rağmen 80'lerden sonra kitap piyasasındaki eşi görülmedik çeşitlenme ne yazık ki Marksist klasiklere hemen hemen hiç yansımadı.

Marksizmin temel metinlerini yeniden gündeme getirmeyi amaçlayan bu edisyonun çevirisinde, önceki çevirilerle olan terim ve kavramsal farklılıklar dipnotları halinde belirtilmiştir. Ancak farklılıklara yapılan bu vurgu, önceki çevirilerin sahipleri ile bir polemik anlamında düşünülmemeli; tersine, 70'li yılların siyasî ortamında büyük bir özveriyle gerçekleştirilen ve 12 Eylül'den sonra bedeli ağır bir biçimde ödenen Marx neşriyatının Marksist düşüncenin gelişmesine yaptığı katkı hiçbir şekilde azımsanamaz.

Marx'ın geriye bıraktığı eserleri arasında devrimci örgütlenmeye ilişkin Marksist bir teori ve dolayısıyla da Marksist bir siyaset teorisi olmadığı gibi, o külliyat arasında Marksist bir devlet teorisinin de bulunmadığı bizzat Marksist düşünürler arasında tartışılagelen

bir meseledir. Dahası, devlete ve siyasal iktidara ilişkin Marksist cephedeki bu teorik eksiklik tespitinin —birkaç istisnai isim dışında— bütün sol düşünce tarihine yayılmışlığından da söz edebiliriz. Marx'da —özellikle vurgulamak gerekir ki— gerçekte olmaktan çok görünürdedir eksiklik; onun siyaseti teorisinde, kapitalist üretim tarzını çözümleme girişimin kendisindedir. Çünkü kapitalist üretim tarzında ekonominin siyaset üzerinde son kertede sadece belirleyici değil aynı zamanda egemen bir rolü vardır. Ve Marx, sınıfların varlığının yalnızca üretimin belirli tarihsel gelişme aşamalarına bağlı olduğunu, sınıf mücadelesinin —zorunlu olarak— proletarya diktatörlüğüne götürdüğünü, proleterya diktatörlüğünün kendisinin de bütün sınıfların ortadan kaldırılması ve sınıfsız topluma geçişten başka bir şey olmadığını ancak kapitalist üretim tarzının çözümlemesinden sonra ortaya koyabilecektir.

Marx'ın siyasî alanla ilişkisi bu kadarla da sınırlı kalmaz; "*Siyasî Yazılar*"da yer alan metinlerde görüleceği gibi, Marx ve Engels yaşadıkları dönemin siyasî meseleleriyle yakından ilgilenmiş, o dönemin sınıf mücadelelerini, devletin o mücadelelerle belirlenen yeni iktidar biçimlerini eksiksiz ve çok parlak bir üslûpla çözümlemişlerdir. Ancak "onlar kendilerine hiçbir zaman birer kahin rolü biçmediler; Marx ve Engels hiç bir zaman tarihin geleceğini çizmeyi, farklı zaman ve mekanlarda serpilip gelişecek sonraki sosyalist hareketleri ve onların siyasî mücadelelerini bağlayıcı bir dizi dar kalıp ve kural sıralamayı düşünmediler." Kapitalizmin yayılıp, yeni ülke ve bölgeleri etkisi altına aldığı süreçte, Marx ve Engels'in metinlerinde dile getirilmeyen ya da hiç dikkate alınmayan pek çok problemle ve yeni iktidar biçimleriyle ister istemez karşılaşılacaktır. Üstelik bu metinlerdeki kimi kavram ve sözcükler sonraki dönemler için yetersiz de kalabilirler. Çünkü Marx ve Engels, yepyeni bir düşünce sisteminin —kimilerine göre yeni bir bilimin— kurucularıdır ve farklı içerikler taşıyan bu yeni zihin dünyasını, kendilerinden önceki düşünce tarihi içinde inşa edilmiş kavramlar ve nosyonlar

manzumesini kullanarak ifade etmek zorunda kalmışlar ve yeni içerikleri imleyen kendi kavramlarını —zorunlu olarak— o günkü dilde varolan ve bu yeni içerikleri taşımakta yetersiz kalan kelime ve kavramlarla dile getirmişlerdir. Tam da bu nedenle, kapitalizmin her farklı aşamasında ve farklı coğrafyasında —dilin değişimi, kelime ve kavramların zaman içinde farklı anlamlara bürünmesi de göz önüne alınarak— Marksist külliyata farklı okumalarla yaklaşılması gerekir. Her dönemin siyasî pratikleri, Marksizmin "ruhuna" uygun olarak, "somut durumların somut tahıili" ile bu okumalardan çıkarılacaktır...

"Siyasî Yazılar", *"Komünist Manifesto"* ile başlıyor; Marx ve Engel'in "Komünist Birlik" adına hazırladıkları ve 1848 devrimlerinin arifesinde, Şubat 1948'de önce İngilizce, ardından Fransızca yayımlanan *Manifesto*, dünya sosyalist hareketinin miladı olarak düşünülmelidir. Elbette sosyalist düşüncenin filizlenmesi ondan önce de vardı: Onyedinci yüzyılda İngiltere'de başlayan ve bütün bir 18. yüzyıla yayılarak Avrupa'nın ekonomik ve sosyal yapısını altüst eden sanayi devriminin ürünü olan sosyalizm, 1840'lara yaklaşıldığında ezilen kesimlerin politik umudu haline gelmişti. "Ne var ki sosyalizm hala şekilsizdi ve olgunluğa ulaşmamıştı. Bir dizi parlak sezgi ve algılar, düşsel tasarılar, tutkulu inanç ve umutlar bütünüydü. Sistemleştirilmesine; yani sağlıklının sağlıksızın ayıklanacağı, sosyalist görüşe burjuva felsefesinin ve sosyal bilimlerin en gelişmiş öğelerini kazandıracak dikkatli bir araştırmaya acil olarak gerek vardı. Karl Marx ve Friedrich Engels'in tarihsel görevleri bunu yerine getirmek oldu. Tam zamanında sahneye çıktılar; tecrübe ve eğitim bakımından takdir edilecek bir olgunluktaydılar. Bu göreve, insanlığın geleceği açısından kesin önemini hayranlık verici bir açıklıkla görerek, eğildiler". Daha önceki bütün düşünce ve tecrübelerin damıtılmış bir hali olan ve kendisinden sonraki bütün mücadelelere damgasını vuran *"Komünist Manifesto"*, insanlık tarihinin en önemli belgelerinden biridir.

Komünist Manifesto ile başlayıp yayımlanış tarihlerine göre; *"Fransa'da Sınıf Mücadeleleri"* (1850), *"Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i"* (1852), *"Fransa'da İç Savaş"* (1871) ve *"Gotha Programının Eleştirisi"* (1891) ile devam eden siyasî yazılar, barındırdıkları siyasî muhteviyat kadar güvenli, canlı, atak ve gür üsluplarıyla da dikkat çekicidirler. Birbirini tamamlar nitelikteki bu metinlerde özellikle Fransa deneyiminden hareketle Marx, bir yandan sınıf mücadelelerinin tarihteki rolünü, proleterya devriminin enternasyonel boyutunu, 1848 devrimlerinden ve Paris Komünü'nden çıkarılması gereken dersleri dile getirmiş diğer yandan Louis Bonaparte'ın darbesinden Paris Komünü'ne kadar uzanan Fransa'nın o en sıcak yıllarını, materyalist tarih kavrayışına sahip bir toplumsal ve siyasal tarihçi olarak mükemmel bir anlatıyla canlandırmıştır.

"Siyasî Yazılar"da Devlet, Sınıf Bilinci ve Proleterya Diktatörlüğü...

Türkiye devrimci hareketi içinde devletin yapısını tayin ve tespit etmek maksadıyla bir dönem sıklıkla gündeme getirilen "Bonapartist diktatörlük mü, faşizm mi" tartışmaları, Marx'ın bu süreç içerisinde kaleme aldığı kapsamlı broşürlerin izlerini taşır. Marx'ın Bonaparte'ın hükûmet darbesi üzerine yaptığı çözümlemelerin dünya marksizminde de benzer tartışmalara neden olduğunu biliyoruz. Louis Bonaparte'a iktidar yolunu açan ekonomik, siyasal ve toplumsal olay ve olguları bir tarihçi titizliği ile kaydeden Marx, Bonaparte'nin iktidarının sınıfsal yapısının ve kitle tabanının analizini de yaparak yirminci yüzyılda faşizm olarak anılacak devlet biçiminin doğası ve anlamı üzerine daha sonraki marksist düşünceye önemli bir miras bırakmıştır...

Marx ve Engels'in devletin yapısına ve proleterya diktatörlüğüne ilişkin görüşleri *Komünist Manifesto*'da genel hatlarıyla çizilir; "modern devletin yürütme organı, bütün burjuvazinin ortak işlerini idare eden bir komiteden başka birşey değildir". Buradan hare-

ketle burjuvazinin ve devletin yekpare bir bütünlük arzetmediğini söyleyebiliriz. "Bütün burjuvazinin ortak işleri" hem burjuvazinin farklı bileşenlerini hem de bu bileşenlerin ortaklık dışındaki özel çıkarlarının varlığını işaret eder. "Bu böyle olunca, sözü edilen çeşitten bir kuruma, yani devlete, açıkça ihtiyaç vardır; ama devlet, belli ölçüde özerkliğe sahip olmadan bu ihtiyacı karşılayamaz". Yani devlet, Türk solunda sıklıkla tanımlandığı gibi basitçe, yönetici sınıfın istediği şekilde idare ettiği basit bir araç olarak görülemez. Marx'ın "*Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*"nde ısrarla üzerinde durduğu bu iktidar biçimini Engels'in "burjuvazinin dini" olarak nitelemesi, devletin ancak yönetici sınıfın farklı bölümleri karşısında görece özerk olduğu zaman bu sınıfın genel çıkarlarına gerçekten hizmet edebileceği ve ancak böylelikle bu sınıfın tümünün egemenliğini düzenleyebileceği anlamındadır. Ancak tarihsel bir anın çözümlemesine dayalı bütün bu tahlillere rağmen ne Marx ve Engels'in kapitalist devlet biçimine ilişkin sistemli bir çalışmaya giriştikleri ne de Bonapartizmi burjuvazinin biricik devlet modeli olarak kavradıkları söylenemez.

"*Siyasî Yazılar*" içerisinde dikkat çekici önemli noktalardan biri de sınıflar mücadelesinde sınıf bilincine verilen önemdir. Buna göre, bir sınıfın nesnel konumu ile o sınıfın bu konuma ilişkin öznel kavrayışı bir ve aynı şey değildir; "*Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire*"inde açıkça görüleceği gibi, Marx sınıf aidiyeti ile sınıf bilinci arasında kesin bir ayrıma gider. Tarihsel çelişkiler ancak toplumsal bilincin ideolojik biçimleri tarafından, mücadele tarafından sonuca ulaştırılabilirler; Marx, burjuvazi ve proletaryanın sınıf bilinçlerinin ortaya çıkmasını siyasal mücadelenin bir uzantısı olarak betimlerken, söz konusu durumu, sınıf bilincinin gelişmesindeki güçlükleri oy haklarını devrimci bir şekilde kendilerini hakim sınıf haline getirmek yerine bir efendiye biat etmek için kullanan Fransız küçük mülk sahibi köylüleri üzerinden örnekler.

Ancak kendisi için bir sınıf olma bilincine sahip olduktan son-

radır ki p roleteryanın iktidar mücadelesi başlayacaktır. *"Komünist Manifesto"*da bu geçiş genel hatlarıyla çizilir. İzlenecek yol; "demokrasi savaşını kazanmak", "proletaryayı hakim sınıf haline getirmek" ve "politik gücü ele geçirmektir". Burada politik güç olarak ifade edilen devlet, bir sınıfın diğer bir sınıf üzerinde tahakküm kurmak için kullandığı örgütlü güç anlamındadır ve proletarya, eski üretim tarzlarını, genel anlamda sınıfları ve sınıf olarak kendi üstünlüğünü yıkmak için verili koşullar ve şartlar tarafından bu gücü kullanmaya zorlanmaktadır. İşte işçi devletinin özelliklerini belirtmek için ilk kullanıldığında olduğu gibi şimdi de pek çok kesim tarafından tepkiyle karşılanan "proleterya diktatörlüğü" nitelemesi, bütün sınıfların ortadan kalkmasının bir aracı olarak bu bağlamda kullanılmıştır.

"Proletarya diktatörlüğü"nün tarihteki ilk anıtsal örneği olarak selamladıkları Paris Komünü deneyiminden sonra, Marx ve Engels Komünist Manifesto'nun önsözüne asıl metinde olmayan çok önemli bir ilke eklediler; "işçi sınıfı hazır devlet makinesini ele geçirip, kendi araçları için kullanamaz". Çünkü "hazır devlet makinesi" hakim sınıflar tarafından, ve onlar için yapılmıştır, işçi sınıfının iktidar zaferinden sonra eskisinden farklı bir amacı ve yapısı olan yeni bir devlet makinesi onun yerini alacaktır. Bu, kapitalizmden komünizme giden yoldaki ilk aşamadır. Ancak ondan sonradır ki, Marx'ın, İşçi Partisi programının hazırlanmasına en önemli katkılarında biri, programatik konular üzerine en ayrıntılı açıklaması olan *"Gotha Programının Eleştirisi"*nde ifade ettiği şekliyle; komünizmin henüz sınıfların tamamiyle ortadan kalkmadığı ilk evresi yaşanacak, oradan da bireyin işbölümüne olan mahkumiyetinin, düşünsel ve fiziksel emek arasındaki ayrımın ortadan kalktığı ve herkese ihtiyaçlarına göre dağılım yapılan üst evresine geçilecektir...

*Komünist Parti Manifestosu**

K. Marx ve F. Engels

1836'da Paris'te yaşayan Almanyalı radikal işçiler "Adalet Birliği" adlı gizli bir örgüt kurdular. Örgüt 1847'de Londra'daki kongrede adını "Komünist Birlik" olarak değiştirdi, üyelerinden Marx ve Engels'i en yakın zamanda örgütün manifestosunu hazırlamakla görevlendirdi. İkisi ilk taslakları hazırladılar. Engels'in "*Komünizmin İlkeleri*" başlığını taşıyan taslağı, yirmibeş soru ve yanıtı içeren bir kitapçık biçimindeydi. Hem programatik bir bildiri, hem Marksçı teorinin bir özeti olarak *Komünist Manifesto*'ya son biçimini vermede Marx'ın daha büyük rol oynadığına inanılır. İlk olarak Şubat 1848'de Londra'da yayımlanan ve Haziran 1848'deki ayaklanmadan kısa süre önce Fransızca'ya da çevrilen *Manifesto*, modern sosyalizmin en çok okunan ve en etkili belgesi oldu. Burada verilen metin, Engels'in yayına hazırladığı 1888 tarihli İngilizce baskıdır.

* Daha önce yayımlanmış Türkçe metin: K. Marx, F. Engels, *Komünist Manifesto ve Komünizmin İlkeleri*, çev. Muzaffer Erdost, 2. baskı (Ankara: Sol Yayınları, 1991). Bu çeviride, yukarıda belirtilen metinle karşılaştırmalar yapıldı. Kavram ve terim farklılıkları çevirmen notları olarak belirtildi.—çn.

1872 Almanca Baskıya Önsöz

KOMÜNİST BİRLİK —zamanın koşulları altında elbette ancak gizli olabilen bir uluslararası işçi birliği— Kasım 1847'de Londra'da toplanan kongrede aşağıda imzaları bulunanları, partinin ayrıntılı bir teorik ve pratik programını yayıma hazırlamakla görevlendirdi. Şubat Devrimi'nden[1] birkaç hafta önce basılmak üzere Londra'ya gelen aşağıdaki elyazması *Manifesto*'nun kökeni böyleydi. İlk önce Almanca yayımlanan bu *Manifesto*'nun Almanya, İngiltere ve Amerika'da gene bu dilden en az oniki farklı baskısı yapıldı. İngilizce olarak, ilk kez 1850'de Miss Helen Macfarlane'in çevirisiyle *Red Republican*'da ve 1871'de en az üç farklı çevrisiyle Amerika'da yayımlandı. İlk Fransızca versiyonu, 1848 Haziran ayaklanmasından hemen önce Paris'te ve yakınlarda da New York'un *La Socialiste*'sinde çıktı. Yeni bir çevirisi de hazırlanmaktadır. Lehçe bir versiyonu, Almanca ilk yayımından hemen sonra Londra'da çıktı. Rusça bir çevirisi, altmışlarda Cenevre'de yayımlandı. İlk çıkışından hemen sonra Danimarkaca'ya da çevrildi.

Son yirmibeş yıl süresince durum ne kadar değişmiş olursa olsun, bu *Manifesto*'da ortaya konulan genel ilkeler, bir bütün olarak bugün de her zamanki kadar doğrudur. Şurada ya da burada bazı ayrıntılar daha iyi hale getirilebilir. Bu ilkelerin pratik uygulaması, *Manifesto*'nun kendisinin de belirttiği gibi, her yerde ve bütün zamanlarda, o gün var olan tarihsel koşullara bağlı olacaktır ve bu ne-

[1] 1848'de Fransa'daki Şubat Devrimi.

denle, Bölüm II'nin sonunda önerilen devrimci önlemlere hiçbir özel vurgu yapılmamıştır. Bu pasaj, bugün birçok bakımdan farklı bir biçimde ifade edilebilirdi. Modern sanayinin son yirmibeş yılda gösterdiği devasa gelişme ve işçi sınıfının genişleyen parti örgütlenmesi karşısında, önce Şubat Devrimi'nde ve ardından daha da önemlisi proletaryanın ilk kez siyasal iktidarı* tam iki ay boyunca elinde tuttuğu Paris Komününde kazanılan pratik deneyim karşısında, bu program bazı ayrıntılarıyla eskimiştir. Komün özellikle bir şeyi kanıtladı, yani, "işçi sınıfının, basitçe hazır devlet mekanizmasını eline geçirip onu kendi amaçları için kullanamayacağını"**. (Bkz. bu noktanın daha da geliştirildiği Fransa'da İç Savaş; *Uluslararası İşçi Birliği Genel Konseyi'nin Çağrısı,* Londra, Trulove, 1871, s. 15). Dahası, sosyalist yazın eleştirisinin, sadece 1847'e kadar gelmesi nedeniyle bugün için yetersiz kaldığı; ayrıca, komünistlerin çeşitli muhalefet partileriyle ilişkileriyle ilgili belirlemelerin, siyasal durum bütünüyle değiştiği ve tarihin ilerleyişi orada sıralanan siyasal partilerin büyük bir bölümünü yeryüzünden sildiği için, ilke olarak hâlâ doğru olmalarına karşın, pratikte eskimiş oldukları açıktır.

Bununla birlikte *Manifesto,* artık değiştirme hakkımızın bulunmadığı tarihsel bir belge olmuştur. Daha sonraki bir basım, 1847 ile bugün arasındaki boşluğu kapatacak bir girişle birlikte çıkabilir; bu basım, bize bunu yapma zamanı bırakmayacak kadar ani oldu.

Londra, 24 Haziran 1872

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS

* "siyasal iktidar" (political power); M. Erdost çevirisinde "siyasal" sözcüğü yok —çn.

** Tırnak içindeki cümle Erdost çevirisinde şöyledir: "işçi sınıfı mevcut devlet mekanizmasını salt elinde tutmakla onu kendi amaçları için kullanamayacağını..." —çn.

1882 Rusça Baskıya Önsöz

KOMÜNİST PARTİ *Manifestosu*'nun Bukharin'in çevirdiği ilk Rusça baskısı, altmışların başında[2] Kolokol basımevi tarafından yayımlandı. O sıralar Batı, buna (*Manifesto*'nun Rusça baskısına) sadece edebi bir merak olarak bakabiliyordu. Böyle bir görüş bugün olanaksızdır.

Proleter hareketin o sırada (Aralık 1847) hâlâ ne kadar sınırlı bir alanı işgal ettiğini, *Manifesto*'nun son bölümü —çeşitli ülkelerde çeşitli muhalefet partileriyle ilişkide komünistlerin konumu— en açık şekilde gösterir. Orada Birleşik Devletler ve Rusya atlanıyor. Rusya'nın bütün Avrupa gericiliğinin son büyük yedek gücünü oluşturduğu, Birleşik Devletler'in Avrupa'nın artı proleter güçlerini göç yoluyla emdiği dönemdi. Her iki ülke Avrupa'ya hammadde sağlıyorlardı ve aynı zamanda Avrupa'nın sınaî ürünleri için bir pazardılar. Her iki ülke de o sıralar şu ya da bu şekilde mevcut Avrupa düzeninin temel dayanaklarıydı.

Oysa bugün ne kadar da çok farklı! Avrupalı göçü, rekabetiyle tam da büyük-küçük Avrupa toprak mülkiyetinin temellerini sarsan devasa bir tarımsal üretim bakımından Kuzey Amerika'ya kesinlikle uygundu. Ayrıca söz konusu göçler Birleşik Devletler'e, muazzam sınaî kaynaklarını Batı Avrupa'nın, özellikle de İngilte-

[2] Tarih doğru değil; sözü edilen baskı 1869'da çıktı.

re'nin bugüne kadar süren sınaî tekelini kısa sürede kıracak ölçekte ve enerjiyle kullanma olanağı sağladı. Her iki koşul, bizzat Amerika'yı devrimci bir şekilde etkiliyordu. Bütün siyasal yapının temelini oluşturan çiftçilerin küçük ve orta toprak mülkiyeti, dev firmaların rekabeti karşısında adım adım çöküyor; aynı zamanda sanayi bölgelerinde ilk kez bir proletarya kitlesi ve müthiş bir sermaye yoğunlaşması gelişiyordu.

Ya şimdiki Rusya! 1848–49 Devrimi sırasında sadece Avrupalı prensler değil, Avrupa burjuvazisi de, daha yeni uyanmaya başlayan proletaryadan tek kurtuluş yolunu Rusya'nın müdahalesinde buldular. Çar, Avrupa gericiliğinin başı ilan edildi. Bugün ise Catchina'da devrimin bir savaş tutsağıdır ve Rusya, Avrupa'daki devrimci eylemin öncüsüdür.

Komünist Manifesto'nun amacı, modern burjuva mülkiyetin yaklaşmakta olan kaçınılmaz çözülüşünü ilan etmekti. Fakat Rusya'da yeni gelişmeye başlayan burjuva toprak mülkiyetiyle ve hızla gelişen kapitalist dolandırıcılıkla karşı karşıya kalan köylülerin toprağın yarısından fazlasına ortaklaşa sahip olduklarını görüyoruz. Şimdi soru şudur: Büyük ölçüde aşınmış olmasına karşın, yine de ilkel bir ortak toprak mülkiyeti biçimi olan Rus obshcina'sı[3] daha yüksek komünist ortak mülkiyet biçimine doğrudan geçebilir mi? Ya da tersine, ilk önce Batı'nın tarihsel evrimini oluşturan aynı çözülme sürecinden mi geçmesi gerekiyor?

Bugün bunun tek olası yanıtı şudur: Rus devrimi Batı'daki bir proleter devrimin işareti haline gelirse ve bu iki devrim birbirini tamamlarsa, Rusya'daki mevcut ortak toprak mülkiyeti, komünist gelişmenin başlangıç noktası olarak hizmet görebilir.

Londra, 21 Ocak 1882

KARL MARX FRIEDRICH ENGELS

[3] Köy topluluğu.

1883 Almanca Baskıya Önsöz

BU BASKININ önsözünü ne yazık ki tek başıma imzalamak zorundayım. Marx, Avrupa'nın ve Amerika'nın bütün işçi sınıfının başka herhangi bir kişiye olduğundan çok daha fazla şey borçlu olduğu bu adam, Highgate Mezarlığı'nda yatıyor ve mezarının üstünde ilk otlar yeşermeye başladı bile. Manifesto'yu yeniden gözden geçirmek ya da tamamlamak, hele onun ölümünden sonra hiç düşünülemez. Burada bir kez daha şunları açıkça belirtmeyi zorunlu sayıyorum:

Manifesto'ya egemen olan temel düşünce —ekonomik üretimin ve zorunlu olarak bundan kaynaklanan her tarihsel çağın toplum yapısının o çağın siyasal ve entelektüel tarihinin temellerini oluşturduğu; dolayısıyla (ilkel komünal toprak mülkiyetinin çözülüşünden beri) bütün tarihin bir sınıf mücadeleleri tarihi, toplumsal gelişimin çeşitli evrelerindeki egemen olunan ile egemen olan, sömürülen ile sömüren sınıflar arasındaki mücadelelerin tarihi olduğu; ne var ki bu mücadelenin, sömürülen ve ezilen sınıfın (proletarya) bütün toplumu sömürüden, baskıdan ve sınıf mücadelelerinden sonsuza dek kurtarmaksızın kendisini sömüren ve ezen sınıftan (burjuvazi) kurtulamayacağı düşüncesi —bu temel düşünce yalnızca ve tamamıyla Marx'a aittir.

Bunu zaten birçok kez belirtmiştim; fakat bizzat Manifesto'nun önünde de yer alması şimdi özellikle zorunludur.

Londra, 28 Haziran 1883
FRIEDRICH ENGELS

KOMÜNİST PARTİ MANİFESTOSU

AVRUPA'DA bir hayalet dolaşıyor —Komünizm hayaleti. Eski Avrupa'nın bütün güçleri, bu hayaleti defetmek için kutsal bir ittifak içine girdiler: Papa ile Çar, Metternich ile Guizot, Fransız radikaller ile Alman polis ajanları.

İktidardaki muhalifleri tarafından komünist ilan edilmeyen muhalefet partisi nerede vardır? Bu yakıcı komünizm suçlamasını daha ileri muhalefet partilerine olduğu kadar gerici hasımlarına karşı da gerisin geri fırlatmamış muhalefet nerede vardır?

Bu olgudan iki şey çıkar:

I. Bütün Avrupalı güçler komünizmin bir güç olduğunu itiraf ediyorlar.

II. Komünistlerin görüşlerini, amaçlarını, eğilimlerini bütün dünyanın karşısında açıkça yayımlamalarının ve bu komünizm hayaleti masalına bizzat partinin manifestosuyla karşılık vermenin tam zamanıdır.

Bu amaçla, çeşitli milliyetlerden komünistler Londra'da toplanıp, İngilizce, Fransızca, Almanca, İtalyanca, Felemenk ve Danimarka dillerinde yayımlanmak üzere aşağıdaki manifestoyu kaleme aldılar.

I. Burjuvalar ve Proleterler[4]

Şimdiye kadarki bütün toplumların tarihi[5] sınıf mücadeleleri tarihidir.

Özgür insan ile köle, patrisyen ile pleb, lord ile serf, lonca ustası[6] ile kalfa, tek sözcükle ezen ile ezilen sürekli birbirlerine karşı durmuş, kah gizli kah açık kesintisiz bir savaş, her seferinde ya bir bütün olarak toplumun devrimci bir yeniden kuruluşuyla, ya da çekişen sınıfların birlikte mahvolmalarıyla sonuçlanan bir savaş sürdürmüşlerdir.

Tarihin erken çağlarında hemen hemen her yerde toplumun çeşitli zümreler halinde karmaşık bir düzenlenmesini, çok–katlı bir toplumsal rütbe derecelenmesini buluruz. Eski Roma'da patrisiyenleri, şövalyeleri, plebiyenleri, köleleri; Orta Çağda feodal lordları, vassalları, lonca ustalarını, kalfaları, çırakları, serf-

[4] Burjuvazi ile modern kapitalistler sınıfı, toplumsal üretim araçlarının sahipleri ve ücretli emeği çalıştıranlar kastediliyor. Proletarya ile ise, kendilerine ait üretim araçlarına sahip olmadıklarından yaşamak için emek güçlerini satmak durumunda bırakılan modern ücretli emekçiler sınıfı kastediliyor. [Engels'in 1888 İngilizce basıma notu]

[5] Yani bütün yazılı tarih. 1847'de toplumun tarih öncesi, kayıtlara geçmiş tarihten önce var olan toplumsal örgütlenme henüz tam bilinmiyordu. O zamandan bu yana, Haxthausen, Rusya'daki ortak toprak mülkiyetini keşfetti; Maurer bunun, bütün Tötonik ırkların tarihe başlangıç yaptıkları toplumsal temel olduğunu kanıtladı ve giderek köy topluluklarının, Hindistan'dan İrlanda'ya kadar her yerde toplumun ilkel biçimi oldukları anlaşıldı. Bu ilkel komünist toplumun iç örgütlenmesi, tipik biçimiyle, Morgan'ın gens'in hakiki doğası ve kabileyle ilişkisiyle ilgili üstün keşfinde ortaya kondu. Bu ilkel toplulukların çözülmesiyle birlikte toplum ayrı ve sonunda antagonist sınıflar şeklinde farklılaşmaya başlar. Bu çözülme sürecini *Der Ursprung der Familie, des Privateigenthums und des Staats, [Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni]* 2. baskı, Stuttgart, 1886'da izlemeye çalıştım, [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu]

[6] Lonca ustası, yani bir loncanın tam üyesi, bir loncanın başı değil, lonca içinde bir usta. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu]

leri; hemen hemen bu durumların hepsinde yine alt derecelenmeleri görürüz.

Feodal toplumun yıkıntıları arasında filizlenen modern burjuva toplumu sınıf antagonizmlerine son vermedi. Aksine eskilerin yerine yeni sınıfları, yeni baskı koşullarını, yeni mücadele biçimlerini yerleştirdi.

Ne var ki, çağımız, burjuvazinin çağı şu ayırt edici özelliğe sahiptir: sınıf antagonizmlerini basitleştirdi: bir bütün olarak toplum giderek daha fazla iki büyük düşman kampa, doğrudan karşı karşıya gelen iki büyük sınıfa bölünüyor: burjuvazi ve proletarya.

Orta Çağın serflerinden, ilk kentlerin beratlı şehirlileri* çıktı. Bu şehirlilerden de burjuvazinin ilk öğeleri gelişti.

Amerika'nın keşfi, Ümit Burnu'nun dolaşılması, yükselen burjuvaziye yeni alanlar açtı. Doğu Hint ve Çin pazarları, Amerika'nın sömürgeleştirilmesi, sömürgelerle ticaret, mübadele araçlarında ve genel olarak metalardaki artış ticarete, denizciliğe ve sanayiye daha önce eşi görülmemiş bir itilim ve dolayısıyla, sallanan feodal toplumdaki devrimci öğeye hızlı bir gelişim kazandırdı. Sınaî üretimin kapalı loncaların tekelinde olduğu feodal sanayi sistemi, yeni pazarların artan isteklerine artık yetmiyordu. Manüfaktür sistemi onun yerini aldı. İmalatçı orta sınıf lonca ustalarını bir kenara itti; farklı lonca birlikleri arasındaki işbölümü tek tek her işyerindeki işbölümü karşısında yok oldu.

Bu arada pazarlar sürekli büyüyor, talep sürekli yükseliyor-

* "Beratlı şehirliler" (chartered burghers); Erdost "beratlı" yerine "imtiyazlı" diyor. Burada, kraldan ya da benzeri bir üst otoriteden kentte kalma ve faaliyet yürütme beratı alan ve bu bakımdan bir imtiyaz sahibi olan şehirliler anlatılıyor; bu nedenle "beratlı" ifadesini kullandık. —çn.

du. Manüfaktür bile artık yetersiz kalıyordu. Bunun üzerine buhar ve makine, sınaî üretimi devrimci bir şekilde değiştirdi.[*] Manüfaktürün yerini dev Modern Sanayi, sınaî orta sınıfın yerini sınaî milyonerler, bütün sınaî orduların önderleri, modern burjuvalar aldı.

Modern sanayi, Amerika'nın keşfinin kolaylaştırdığı[**] dünya pazarını kurdu. Bu pazar ticarete, denizciliğe ve kara yoluyla iletişime muazzam bir gelişme kazandırdı. Bu gelişme de sanayinin genişlemesi üzerinde etkili oldu; ticaret, denizcilik, demir yolları genişlediği oranda burjuvazi de gelişti, sermayesini arttırdı ve Orta Çağdan kalan her sınıfı geri plana itti.

Böylece modern burjuvazinin kendisinin nasıl uzun bir gelişme seyrinin, üretim ve mübadele tarzlarında bir dizi devrimin ürünü olduğunu görüyoruz.

Burjuvazinin gelişimindeki her adıma, bu sınıfın buna denk siyasal bir ilerleyişi eşlik etti. Feodal soyluluğun, ortaçağ komününde[7] silahlı ve kendi kendini yöneten bir birliğin hükümran-

[*] Erdost çevirisinde "sınai üretimi devrimcileştirdi" (revolutionised industrial production) deniliyor. "Devrimcileştirmek" daha çok etkin öznelerin siyasal duruşunu çağrıştıran bir ifade olduğu için, "devrimci bir şekilde değiştirdi" ifadesini uygun gördük —çn.

[**] "Amerikanın keşfinin kolaylaştırdığı (for which the discovery of America paved the way); Erdost çevirisinde, "Amerika'nın keşfinin temellerini attığı" —çn.

[7] "Komün," yeni doğan kentlerin "üçüncü zümre" olarak kendi lordlarından ve efendilerinden yerel öz–yönetimlerini ve siyasal haklarını almadan önce kullandıkları addı. Genel olarak söylemek gerekirse, burada burjuvazinin ekonomik gelişmesi bakımından tipik ülke olarak İngiltere, siyasal gelişme bakımından ise Fransa alınıyor. [1888 *İngilizce basıma Engels'in notu*]

Başlangıçtaki öz–yönetim haklarını kendi feodal lordlarından satın aldıktan ya da zorla ele geçirdikten sonra, İtalya'nın ve Fransa'nın kentlilerinin kendi kent topluluklarına verdikleri ad buydu. [*Engels'in 1890 Almanca baskıya notu*]

lığı altında ezilen bir sınıf olan; şurada bağımsız kent cumhuriyeti (İtalya ve Almanya'da), burada monarşinin vergi mükellefi "üçüncü zümre" (Fransa'da) olan, ardından hakiki manüfaktür döneminde soyluluğa karşı bir denge unsuru niteliğiyle ya yarı–feodal ya da mutlak monarşiye hizmet eden, gerçekte ise büyük monarşilerin köşe taşı olan burjuvazi, sonunda, modern sanayinin hükümranlığını ve dünya pazarının kurulmasından itibaren modern temsili devlette kendi siyasal hükümranlığını ele geçirdi. Modern devletin yürütme organı,* bütün burjuvazinin ortak işlerini idare eden bir komiteden başka birşey değildir.

Burjuvazi, tarihsel olarak** en devrimci rolü oynamıştır.

Burjuvazi, üstünlüğü ele geçirdiği her yerde bütün feodal, ataerkil ve kırsal ilişkilere son verdi. İnsanı "doğal üstler"ine bağlayan bütün bağları acımasızca kopardı ve insanla insan arasında çıplak öz–çıkardan, duygusuz "nakit ödeme"den başka hiçbir bağ bırakmadı. Dinsel şevkin, şövalyece coşkunun, filisten duygusallığın en yüce esrimelerini bencil hesapların buzlu suyunda boğdu. Kişisel kıymeti mübadele değerine indirgedi ve sayısız dokunulmaz beratlı özgürlüğün yerine, o tek, ölçüsüz özgürlüğü —Özgür Ticareti— koydu. Tek kelimeyle, dinsel ve siyasal yanılsamalarla örtülen sömürünün yerine, çıplak, arsız, dolaysız, kaba sömürüyü koydu.

Burjuvazi o zamana kadar saygı duyulan ve huşuyla bakılan her mesleğin halesini söküp attı. Doktoru, hukukçuyu, papazı, şairi, bilim insanını kendi ücretli emekçilerine çevirdi.

Burjuvazi, aileden duygusal peçeyi çekip aldı ve aile ilişkilerini salt bir para ilişkisine indirgedi.

* "Modern devletin yürütme organı" (The executive of the modern State); Erdost çevirisinde; "modern devletin yönetimi" —çn.

** "Tarihsel olarak" (historically); Erdost çevirisinde;"tarihte" —çn.

Burjuvazi, gericilerin o kadar hayran oldukları Orta Çağdaki kaba güç gösterisinin uygun tamamlayıcısını en tembel uyuşuklukta nasıl bulduğunu açığa çıkardı. İnsan etkinliğinin neye kadir olduğunu ilk gösteren o oldu. Mısır piramitlerini, Roma'nın su kemerlerini ve Gotik katedralleri kat kat aşan harikalar yarattı; ulusların daha önceki bütün göçlerini ve haçlı seferlerini gölgede bırakan seferleri yürüttü.

Burjuvazi, üretim araçlarını ve dolayısıyla üretim ilişkilerini ve bunlarla birlikte toplumun bütün ilişkilerini devrimci bir şekilde sürekli değiştirmeden var olamaz. Daha önceki bütün sınaî sınıfların ilk varlık koşulu ise aksine, eski üretim tarzlarının değişmez biçimde korunmasıydı. Üretimin sürekli devrimci bir şekilde değiştirilmesi, bütün toplumsal koşulların kesintisiz bozulması, sonu gelmez belirsizlik ve ajitasyon, burjuva çağını daha önceki bütün çağlardan ayırt eder. Bütün sabit, donmuş ilişkiler, beraberlerinde getirdikleri eski ve saygın önyargılar ve fikirlerle birlikte silip süpürülür; yeni oluşmuş olanların hepsi kemikleşmeden eskir. Sağlam olan herşey havada erir; kutsal olan her şey lanetlenir ve insan, sonunda kendi gerçek yaşam koşullarıyla ve hemcinsleriyle kurduğu ilişkilerle ayık bir kafayla yüzleşmek zorunda kalır.

Ürünleri için sürekli genişleyen bir pazar gereksinimi burjuvaziyi yeryüzünün dörtbir yanına ittiriyor. Her yerde barınmalı, her yere yerleşmeli, her yerle bağlantılar kurmalıdır.

Burjuvazi, dünya pazarını sömürmekle her ülkedeki üretime ve tüketime kozmopolit bir nitelik verdi. Gericileri derin kedere boğarak, üzerinde durduğu ulusal zemini sanayinin ayakları altından çekip aldı. Bütün eski–yerleşik ulusal sanayiler yıkıldı ya da her gün yıkılıyor. Bunlar, kurulmaları bütün uygar uluslar için bir ölüm kalım sorunu haline gelen yeni sanayiler

tarafından; artık yerli hammade ile yetinmeyip en uzak diyarlardan getirilen hammaddeleri işleyen sanayiler tarafından, ürünleri sadece ülke içinde değil, dünyanın her tarafında tüketilen sanayiler tarafından yerlerinden ediliyorlar. Ülkenin üretimiyle karşılanan eski isteklerin yerine, uzak toprakların ve iklimlerin ürünleriyle karşılanması gereken yeni istekler çıkıyor ortaya. Eski yerel ve ulusal kapalılığın ve kendi kendine yeterliliğin yerini ulusların çok yönlü ilişkilerinin, evrensel karşılıklı bağımlılığın aldığını görüyoruz. Ve maddî üretimde olan, entelektüel üretimde de yaşanıyor. Tek tek ulusların entelektüel yaratıları ortak mülk haline geliyor. Ulusal tek yanlılık ve dar kafalılık giderek daha fazla olanaksızlaşıyor; sayısız ulusal ve yerel edebiyattan bir dünya edebiyatı doğuyor.

Burjuvazi, bütün üretim araçlarında hızlı bir iyileşmeyle, son derece basitleşmiş iletişim araçlarıyla bütün ulusları, hatta en barbar olanları bile uygarlığın içine çekiyor. Ucuz meta fiyatları, bütün Çin setlerini yerle bir eden, barbarların inatçı yabancı düşmanlığını teslim olmaya zorlayan ağır toplardır. Bütün ulusları, yok etme tehdidiyle burjuva üretim tarzını benimsemeye zorluyor; onları uygarlık dediği şeye geçmeye, yani burjuva olmaya zorluyor. Tek kelimeyle, kendi imgesine göre bir dünya yaratıyor.

Burjuvazi, kırı kentlerin egemenliği altına soktu. Çok büyük kentler yarattı; kentsel nüfusu kırsal nüfusa oranla büyük ölçüde arttırdı ve böylece nüfusun önemli bir kısmını kırsal yaşamın bönlüğünden kurtardı. Kırı kentlere bağımlı hale getirdiği gibi, barbar ve yarı–barbar ülkeleri de uygar ülkelere, köylü ulusları burjuva uluslara, Doğu'yu Batı'ya bağımlı hale getirdi.

Burjuvazi, nüfusun, üretim araçlarının ve mülkiyetin dağınık durumuna giderek daha çok son veriyor. Nüfusu biraraya

topladı, üretim araçlarını merkezileştirdi ve mülkiyeti birkaç kişinin elinde yoğunlaştırdı. Bunun zorunlu sonucu, siyasal merkezileşme oldu. Ayrı çıkarları, hukukları, yönetimleri ve vergi sistemleri bulunan bağımsız, ya da gevşek bağlarla birbirine bağlı eyaletler, bir tek yönetime, bir tek hukuk düzenine, bir tek ulusal sınıf–çıkarına, bir tek sınıra ve bir tek gümrük tarifesine sahip bir tek ulus biçiminde toparlanmış duruma geldiler.

Burjuvazi, sadece yüz yılı bulan egemenliği sırasında, daha önceki bütün kuşakların birlikte yaratmış olduklarından daha fazla kütlesel ve daha büyük üretken güçler yarattı. Doğa güçlerinin insana boyun eğmesi, makineleşme, kimyanın sanayiye ve tarıma uygulanması, buharlı gemiler, demiryolları, elektrikli telgraf, bütün kıtaların tarıma açılması, nehirlerin su yolu haline getirilmesi, nüfusun yerden bitercesine çoğalması —toplumsal emeğin kucağında böylesine üretken güçlerin yattığını daha önce hangi yüzyıl sezebilmişti?

O nedenle şunları görüyoruz: Burjuvazinin üzerinde yükseldiği temel olan üretim ve mübadele araçları, feodal toplumda yaratıldılar. Bu üretim ve mübadele araçlarının gelişiminin belli bir aşamasında, feodal toplumun üretimde ve mübadelede bulunduğu koşullar, tarımın ve manüfaktür sanayinin feodal örgütlenmesi, tek kelimeyle feodal mülkiyet ilişkileri, zaten gelişmiş olan üretken güçlerle artık bağdaşmaz duruma geldiler; bir o kadar ayak bağı oldular. Bunların parçalanmaları gerekiyordu; parçalandılar.

Bunların yerini, serbest rekabete uygun toplumsal ve siyasal bir yapının ve burjuva sınıfın ekonomik ve siyasal hükümranlığının eşlik ettiği serbest rekabet aldı.

Benzer bir hareket gözlerimizin önünde gerçekleşiyor. Üretim, mübadele ve mülkiyet ilişkileriyle modern burjuva toplum,

böylesine devasa üretim ve mübadele araçlarını yaratan bir toplum, kendi büyüleriyle çağırdığı ölüler ülkesinin güçlerini artık kontrol edemeyen büyücüye benziyor. Birçokları için on yıl öncesinin sanayi ve ticaret tarihi, modern üretken güçlerin modern üretim koşullarına karşı, burjuvazinin ve burjuva yönetiminin varlık koşulları olan mülkiyet ilişkilerine karşı başkaldırı tarihinden başka bir şey değildir. Periyodik geri dönüşleriyle, her seferinde daha tehdit edici bir şekilde bütün burjuva toplumun varlığını sorgulayan ticari krizlerden söz etmek yeter. Bu krizlerde, sadece mevcut ürünlerin değil, daha önce yaratılmış üretken güçlerin de büyük bir kısmı periyodik olarak yok edilir. Bu krizlerde daha önceki bütün çağlarda saçmalık olarak görünen bir salgın —aşırı üretim salgını— baş gösterir. Toplum birdenbire kendisini yeniden bir barbarlık durumuna sokulmuş bulur; adeta bir kıtlık, evrensel bir yıkım savaşı her türlü geçim aracının arzını kesmiş gibidir; sanayi ve ticaret yok olmuş gibidir; peki niçin? Çünkü gereğinden fazla uygarlık, gereğinden fazla geçim aracı, gereğinden fazla sanayi ve gereğinden fazla ticaret vardır. Toplumun elindeki üretken güçler, artık burjuva mülkiyetin koşullarını daha fazla geliştirme eğiliminde değildir;' aksine, kendilerine ayakbağı olan bu koşullar için gereğinden fazla güçlü olmuşlardır ve bu ayakbağlarının üstesinden gelir gelmez, burjuva toplumun tamamına düzensizlik getirirler, burjuva toplumun varlığını tehlikeye sokarlar. Burjuva toplumun koşulları, bu koşulların yarattığı serveti kucaklayamayacak kadar dardır. Peki burjuvazi bu krizleri nasıl atlatır? Bir yanda

" "…..artık burjuva mülkiyetin koşullarını daha fazla geliştirme eğiliminde değildir" (... no longer tend to further the development of the conditions of bourgeois property). Erdost çevirisinde; "burjuva mülkiyet ilişkilerinin ilerlemesine artık hizmet etmiyor" —çn.

bir üretken güçler kütlesini zorla yok ederek, diğer yanda yeni pazarlar fethederek ve eski pazarları daha fazla sömürerek. Yani, daha yaygın ve daha yıkıcı krizlerin yolunu açarak ve krizleri önleme araçlarını azaltarak.

Burjuvazinin feodalizmi yere sermede kullandığı silahlar, şimdi bizzat burjuvaziye dönmüştür.

Fakat burjuvazi sadece kendisine ölüm getiren silahları yaratmakla kalmamış, bu silahları kullanacak insanları, modern işçi sınıfını, proleterleri de var etmiştir.

Burjuvaziyle, yani sermayeyle aynı oranda proletarya, modern işçi sınıfı da —ancak iş buldukları sürece yaşayan ve emekleri sermayeyi arttırdığı sürece iş bulan bir emekçiler sınıfı— gelişir. Kendilerini parça parça satmaları gereken bu emekçiler öteki her ticaret nesnesi gibi bir metadırlar ve dolayısıyla, rekabetin bütün iniş çıkışlarına, piyasanın bütün dalgalanmalarına maruz kalırlar.

Yaygın makine kullanımı ve işbölümü yüzünden, proleterlerin işi tüm bireysel niteliğini, dolayısıyla işçi için tüm çekiciliğini yitirmiştir. İşçi makinenin bir uzantısı durumuna gelir ve ondan sadece en basit, en monoton ve en kolay beceri istenir. Dolayısıyla bir işçinin üretim maliyeti, neredeyse tamamen, onun bakımı ve ırkının devamı için gerekli geçim araçlarıyla sınırlanır. Fakat bir metanın, dolayısıyla emeğin[8] fiyatı üretim maliyetine eşittir. Bu yüzden işin iğrençliği arttığı oranda ücret düşer. Dahası makine kullanımı ve işbölümü hangi oranda artarsa, ya iş saatlerinin uzatılmasıyla, ya verili bir zamanda yapılan işin arttırılmasıyla, ya da makine hızının arttırılmasıyla vb. çalışma yükü de o oranda artar.

[8] Marx, daha sonra, işçinin emeğini değil emek gücünü sattığını belirtmiştir.

Modern sanayi ataerkil ustanın küçük atölyesini sınaî kapitalistin büyük fabrikasına çevirmiştir. Fabrikaya doluşan emekçi kitleleleri, askerler gibi örgütlenirler. Sanayi ordusunun erleri olarak, kusursuz bir subaylar ve çavuşlar hiyerarşisinin komutası altındadırlar. Sadece burjuva sınıfın ve burjuva devletin köleleri olmakla kalmazlar, makine tarafından, denetleyici tarafından ve herşeyden önce bizzat bireysel burjuva imalatçı tarafından her gün ve her saat köleleştirilirler. Bu despotluk amaç ve hedefinin kazanç olduğunu ne kadar açıkça ilan ederse, o kadar bayağı, o kadar nefret uyandırıcı ve o kadar öfke yaratıcı bir hale gelir.

El emeğinin gerektirdiği beceri ve güç harcaması ne kadar az olursa, başka bir ifadeyle modern sanayi ne kadar çok gelişirse, erkek emeğinin yerini o kadar çok kadın emeği alır. Yaş ve cinsiyet farklılıklarının işçi sınıfı için artık herhangi ayırt edici toplumsal geçerliliği yoktur. Bunların hepsi, kullanımı yaşlarına ve cinsiyetlerine göre değişen az ya da çok pahalı emek araçlarıdırlar.[*]

İmalatçı tarafından sömürülmesi son bulup ücretini nakit olarak alır almaz, emekçinin üzerine burjuvazinin öteki kesimleri, evsahibi, dükkancı, tefeci vb. çullanırlar.

Orta sınıfın alt tabakaları —küçük çaplı ticaretle uğraşanlar, dükkan sahipleri ve genel olarak emekli esnaf, zanaatçılar ve köylüler— bunların hepsi, kısmen küçücük sermayelerinin modern sanayinin yürütüldüğü ölçeğe göre yetersiz kalması ve büyük kapitalistlerle rekabette yenik düşmeleri nedeniyle, kısmen de yeni üretim yöntemleriyle özel becerilerinin değersizleşmesi nedeniyle giderek proletaryaya karışırlar.

[*] "emek araçları" (instruments of labour). Erdost çevirisinde; "iş araçları" —çn.

Proletarya çeşitli gelişme aşamalarından geçer. Doğmasıyla birlikte burjuvaziyle mücadelesi de başlar. Mücadele başlangıçta bireysel emekçiler tarafından, sonra bir fabrikadaki işçiler tarafından, ardından bir yerellikteki bir işkolunun çalışanları tarafından kendilerini doğrudan sömüren bireysel kapitaliste karşı yürütülür. Saldırılarını burjuva üretim koşullarına değil, bizzat üretim araçlarına yöneltirler; emekleriyle rekabet eden yabancı malları tahrip eder, makineleri parçalar, fabrikaları ateşe verir, Orta Çağ işçisinin ortadan kalkmış statüsünü zorla geri getirmeye çalışırlar.

Bu aşamada emekçiler hâlâ bütün ülkeye dağılmış ve karşılıklı rekabetle parçalanmış, iç bütünlüğü olmayan bir kütle oluştururlar. Eğer herhangi bir yerde daha toplu gövdeler oluşturmak üzere birleşirlerse, bu durum onların kendi aktif birliklerinin değil, kendi siyasal amaçlarına ulaşmak için bütün proletaryayı harekete geçirmek zorunda kalan ve dahası bir süre için bunu gerçekleştiren sınıf olan burjuvazinin birliğinin sonucudur. Bu nedenle, bu aşamada, proleterler kendi düşmanlarıyla değil, düşmanlarının düşmanlarıyla, mutlak monarşinin artıklarıyla, toprak sahipleriyle, sınaî olmayan burjuvaziyle, küçük burjuvaziyle savaşırlar. Bütün tarihsel hareket böylelikle burjuvazinin ellerinde yoğunlaşır; bu şekilde elde edilen her zafer burjuvazi için bir zaferdir.

Fakat sanayinin gelişmesiyle birlikte proletarya sadece sayıca artmakla kalmaz, aynı zamanda daha büyük kütleler halinde yoğunlaşır, gücü büyür ve bu gücü daha fazla hisseder. Proletarya saflarındaki çeşitli çıkarlar ve yaşam koşulları, makine bütün emek ayrılıklarını sildiği ve hemen hemen her yerde ücretleri aynı alt düzeye indirgediği oranda, giderek daha fazla eşitlenir. Burjuvalar arasında artan rekabet ve bunun sonucu olan ticari

krizler işçilerin ücretlerini sürekli dalgalandırır. Giderek daha hızlı gelişen makinelerdeki aralıksız iyileşme işçilerin geçimini giderek daha fazla sallantılı hale getirir; işçiler ile kapitalistler arasındaki bireysel çarpışmalar, giderek iki sınıf arasındaki çatışma niteliğine bürünür. Bunun üzerine işçiler burjuvalara karşı birlikler (sendikalar) kurmaya başlar; ücret oranını yüksek tutmak için birlikte hareket ederler;* zaman zaman çıkan başkaldırılara hazırlık yapmak için kalıcı birlikler kurarlar. Mücadele, şurada ya da burada başkaldırılar biçiminde patlak verir.

Arasıra işçiler galip gelir, fakat sadece bir süre için. Savaşımlarının gerçek meyvesi, dolaysız sonuçta değil, işçilerin giderek genişleyen birliğinde yatar. Modern sanayinin yarattığı gelişmiş iletişim araçları bu birliğe yardımcı olur ve farklı yerelliklerden işçileri birbirleriyle ilişkiye sokar. Hepsi de aynı nitelikte sayısız yerel mücadeleyi sınıflar arasında bir tek ulusal mücadelede merkezileştirmek için gerekli olan tam da bu ilişkidir. Fakat her sınıf mücadelesi siyasal bir mücadeledir. Orta Çağ şehirlilerinin perişan kara yolları nedeniyle ulaşmak için yüzyıllara gerek duydukları bu birliği, modern proleterler demiryolları sayesinde birkaç yılda gerçekleştirirler.

Proleterlerin bir sınıf ve ardından bir siyasal parti şeklindeki bu örgütlenmeleri, bizzat işçiler arasındaki rekabet yüzünden sürekli bozulur. Fakat her seferinde daha güçlü, daha sağlam ve daha kuvvetli olarak yeniden doğar. Burjuvazinin içindeki bölünmelerden yararlanarak, işçilerin tikel çıkarlarının yasal olarak tanınmasını zorlar. İngiltere'deki on saat tasarısı böyle gerçekleşmiştir.

* "birlikte hareket ederler" (club together). Erdost çevirisinde "biraraya gelirler" —çn.

Eski toplumun sınıfları arasındaki bütün çatışmalar proletaryanın gelişim seyrine birçok yönde yardımcı olur. Burjuvazi kendisini sürekli bir muharebe içinde bulur; ilk önce aristokrasiyle; daha sonra, çıkarları sanayinin ilerlemesiyle çelişen burjuva kesimlerle ve yabancı ülkelerin burjuvazisiyle. Bütün bu muharebelerde proletaryaya başvurma, onun yardımını isteme ve böylece onu siyasal arenaya çekme zorunda kaldığını görür. Bu nedenle bizzat burjuvazi, proletaryaya siyasal ve genel eğitim öğelerini sağlar; başka bir ifadeyle proletaryayı burjuvaziye karşı savaşıması için silahlarla donatır.

Dahası, görmüş olduğumuz gibi, egemen sınıfların bütün kesimleri, sanayinin ilerlemesiyle proletaryaya doğru itilirler, ya da en azından varlık koşulları tehlikeye girer. Bunlar da proletaryaya taze aydınlanma ve ilerleme öğeleri sağlar.

Nihayet, sınıf mücadelesinin karar saatine yaklaştığı zamanlarda, egemen sınıf içinde, aslında bütün toplumda sürmekte olan çözülme süreci öyle şiddetli, öyle göz kamaştırıcı bir nitelik alır ki, egemen sınıfın küçük bir kesimi bağını koparıp devrimci sınıfa, geleceği ellerinde tutan sınıfa katılır. Bu nedenle, nasıl ki bir önceki dönemde soyluluğun bir kesimi burjuvazinin safına geçtiyse, şimdi de burjuvazinin bir kesimi, özellikle bir bütün olarak tarihsel hareketi teorik olarak kavrama düzeyine yükselmiş burjuva ideologların bir kısmı proletaryanın safına geçerler.

Bugün burjuvaziyle karşı karşıya gelen bütün sınıflardan sadece proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. Öteki sınıflar modern sanayi karşısında gerileyip sonunda yok olurlar; proletarya ise modern sanayinin özel ve özsel ürünüdür.

Alt orta sınıf, küçük imalatçı, dükkan sahibi, zanaatçı, köylü, bunların hepsi, orta sınıfın parçaları olarak yok olmaktan

kurtulmak için burjuvaziye karşı savaşırlar. Bu nedenle devrimci değil tutucudurlar. Dahası gericidirler; zira tarihin tekerleğini geriye çevirmeye çalışırlar. Kazara devrimci olsalar bile, proletaryaya katılmak üzere olmalarından ötürü öyledirler; bu yüzden şimdilerini değil geleceklerini savunurlar, kendilerini proletaryanın yerine koymak üzere kendi duruş noktalarını terk ederler.

"Tehlikeli sınıf," toplumsal tortu, eski toplumun en alt tabakaları tarafından fırlatılıp atılmış, pasif bir şekilde çürümekte olan kitle, bir proleter devrimle şurada burada hareketin içine sürüklenebilir; ne var ki yaşam koşulları onları daha çok gerici entrikaların paralı aleti olmaya zorlar.

Genel olarak eski toplumun koşulları, proletaryanın koşulları içinde zaten fiilen eriyip gitmiştir. Proleter mülksüzdür; eşiyle ve çocuklarıyla ilişkisinin burjuva aile ilişkileriyle ortak hiçbir yanı artık kalmamıştır; İngiltere'de ve Fransa'da, Amerika'da ve Almanya'da aynı olan modern sınaî emek, modern sermayeye bağımlılık, proleteri ulusal niteliğin bütün izlerinden arındırmıştır. Onun için hukuk, ahlak, din, burjuva çıkarların ardında pusuya yattığı burjuva önyargılardır.

Bundan önce üstünlüğü ele geçiren bütün sınıflar, bir bütün olarak toplumu kendi mülk edinme koşullarına tabi kılarak zaten edinilmiş statülerini sağlamlaştırmaya çalıştılar. Proleterler daha önceki kendi mülk edinme tarzlarını ve böylece daha önceki bütün mülk edinme tarzlarını ortadan kaldırmadan toplumun üretken güçlerinin efendileri olamazlar.* Güvenceye alıp sağlamlaştıracak hiçbir şeyleri yoktur; onların misyonu bireysel

* "Efendileri olamazlar" (cannot become masters of). Erdost çevirisinde "ele geçiremezler" —çn.

mülkiyetin* daha önceki bütün güvencelerini ve korunaklarını yok etmektir.

Daha önceki bütün tarihsel hareketler azınlıklara ait ya da azınlıkların çıkarına hareketlerdi. Proleter hareket, büyük çoğunluğun büyük çoğunluğun çıkarına bilinçli, bağımsız hareketidir. Proletarya, şimdiki toplumumuzun en alt tabakası, resmi toplumun bütün üst makamları** havaya uçurulmadan kıpırdayamaz, ayağa kalkamaz.

Proletaryanın burjuvaziyle mücadelesi, töz bakımından olmasa bile biçim bakımından, başlangıçta ulusal bir mücadeledir. Her ülkenin proletaryası, elbette, herşeyden önce kendi burjuvazisiyle hesaplaşmalıdır.

Proletaryanın gelişiminin en genel evrelerini betimlerken, mevcut toplumun içinde yürütülen az çok örtülü içsavaşı, bu savaşın açık bir devrim şeklinde patlak verdiği ve burjuvazinin şiddetle devrilmesinin proletaryanın egemenliğinin temellerini attığı noktaya kadar izledik.

Görmüş olduğumuz gibi bugüne kadar her toplum biçimi ezen ve ezilen sınıflar antagonizmine dayanmıştır. Fakat bir sınıfı ezmek için, ona en azından kölece varlığını sürdürebileceği belli koşulları sağlamak gerekir. Serflik döneminde serf, komün üyeliği düzeyine yükseldi, tıpkı feodal mutlakiyetçiliğin boyunduruğu altında küçük burjuvazinin bir burjuva haline gelmeyi

* "Bireysel mülkiyet" (individual property); Erdost çevirisinde "özel mülkiyet" —çn.

** "üst makam tabakaları" (superincumbent strata). Erdost çevirisinde; "üstyapı tabakaları". Marksist literatürün temel kavramlarından biri olan "üstyapı" (superstructure) ifadesiyle ayrımı korumak için ve Marx'ın kavramsal düşünce evrimi konusunda belki bir ipucu olabilir diye Marx'ın kullandığı her ayrı terim ve kavram için ayrı bir Türkçe karşılık kullanmaya çalıştık —çn.

becerdiği gibi. Modern emekçi ise, aksine, sanayinin ilerlemesiyle birlikte yükselmek yerine giderek kendi sınıfının varlık koşullarının daha fazla altına düşer. Bir düşkün haline gelir ve düşkünlük, nüfustan ve servetten daha hızlı gelişir. İşte burada burjuvazinin toplumda egemen sınıf olmaya, kendi varlık koşullarını belirleyici yasa olarak topluma dayatmaya artık uygun olmadığı ortaya çıkar. Egemen olmaya uygun değildir; çünkü kendi köleliği içinde kölesine bir varoluş sağlayacak durumda değildir; çünkü, kölesi tarafından besleneceği yerde, onu beslemek zorunda kalır. Toplum bu burjuvazinin egemenliği altında artık yaşayamaz; başka bir ifadeyle varoluşu artık toplumla bağdaşmaz.

Burjuva sınıfın varlığının ve egemenliğinin özsel koşulu sermayenin oluşması ve çoğalmasıdır; sermayenin koşulu ise ücretli emektir. Ücretli emek, münhasıran emekçiler arasında rekabete dayanır. Burjuvazinin ister istemez teşvik ettiği sanayinin ilerleyişi, emekçilerin rekabetten kaynaklanan yahtılmışlığının yerine birliklerinden kaynaklanın devrimci dayanışmalarını geçirir. Bu nedenle modern sanayinin gelişimi, tam da üzerinde burjuvazinin ürünleri üretip kendine malettiği temeli, kendi ayakları altından çekip alır. Bu nedenle burjuvazinin ürettiği şey, herşeyden önce kendi mezar kazıcılarıdır. Burjuvazinin çöküşü ve proletaryanın zaferi eşit derecede kaçınılmazdır.

II. Proleterler ve Komünistler

Komünistler bir bütün olarak proleterlerle hangi ilişki içinde dururlar?

Komünistler, diğer işçi sınıfı partilerine karşıt ayrı bir parti oluşturmazlar.

Bir bütün olarak proletaryanın çıkarlarından ayrı ve onların dışında hiçbir çıkarları yoktur.

Proleter hareketi biçimlendirmek ve kalıba dökmek üzere kendilerine ait hiçbir sekter ilke saptamazlar.

Komünistler, diğer işçi sınıfı partilerinden sadece şu bakımlardan ayrılırlar:

(1) Farklı ülkelerin proleterlerinin ulusal mücadelelerinde her ulusallıktan bağımsız olarak bütün proletaryanın ortak çıkarlarına işaret eder ve bunu öne çıkarırlar.

(2) İşçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadelesinin geçmek zorunda olduğu çeşitli gelişme aşamalarında, her zaman ve her yerde, bir bütün olarak hareketin çıkarlarını temsil ederler.

Bu nedenle komünistler, bir yanda pratik olarak her ülkedeki işçi sınıfı partilerinin en ileri ve en kararlı kesimi, bütün öteki kesimleri ileri iten kesimidirler; diğer yanda teorik olarak, büyük proletarya kitlesi karşısında, proleter hareketin yürüyüş çizgisini, koşullarını ve nihai genel sonuçlarını açıkça anlama avantajına sahiptirler.

Komünistlerin dolaysız amacı[*] bütün öteki proleter partilerinkiyle aynıdır: proletaryanın bir sınıf şeklinde oluşması, burjuva üstünlüğün yıkılması, siyasal iktidarın proletarya tarafından fethi.

Komünistlerin çıkardıkları teorik sonuçlar, şu ya da bu sözde evrensel reformcu tarafından icat edilmiş ya da keşfedilmiş düşüncelere ya da ilkelere hiçbir şekilde dayanmazlar.

Sadece mevcut bir sınıf mücadelesinden, gözlerimizin önünde sürmekte olan tarihsel bir hareketten kaynaklanan fiili

[*] "Dolaysız amaç" (immediate aim). Erdost çevirisinde; "acil hedefleri" —çn.

ilişkileri genel terimlerle ifade ederler. Mevcut mülkiyet ilişkilerinin ortadan kaldırılması, asla komünizmin ayırt edici bir özelliği değildir.

Geçmişteki bütün mülkiyet ilişkileri, tarihsel koşullardaki değişikliğin sonucu olan tarihsel değişime sürekli tâbi olmuşlardır.

Örneğin Fransız Devrimi burjuva mülkiyetin lehine feodal mülkiyeti ortadan kaldırmıştır.

Komünizmin ayırt edici özelliği, genel olarak mülkiyetin ortadan kaldırılması değil, burjuva mülkiyetin ortadan kaldırılmasıdır. Fakat modern burjuva özel mülkiyet, sınıf antagonizmlerine, birçoğun birkaç tarafından sömürülmesine dayanan ürünleri üretme ve maletme sisteminin son ve en tam ifadesidir.

Bu anlamda komünistlerin teorisi bir tek cümleyle özetlenebilir: özel mülkiyetin ortadan kaldırılması.

Biz komünistler, insanın kendi emeğinin ürünü olarak kişisel mülk edinme hakkını ortadan kaldırmakla suçlandık; o mülkiyet ki, tüm kişisel özgürlüğün, etkinliğin ve bağımsızlığın temeli olduğu iddia edilmiştir.

Güçlükle elde edilmiş, kendi kendine edinilmiş, kendi kendine kazanılmış mülkiyet! Küçük zanaatçının ve küçük köylünün mülkiyetini, burjuva biçimden önce gelen mülkiyet biçimini mi kastediyorsunuz? Bunu ortadan kaldırmaya gerek yok; sanayinin gelişimi bunu zaten çok büyük ölçüde yok etmiştir ve hâlâ da her gün etmektedir.

Yoksa modern burjuva özel mülkiyeti mi kastediyorsunuz?

Peki ücretli emek, emekçi için herhangi bir mülkiyet yaratır mı? Zerre kadar bile yaratmaz. O, sermaye yaratır; yani ücretli emeği sömüren ve taze sömürü için yeni bir ücretli emek arzını doğuran koşul olmadan çoğalamayan türden bir mülkiyet yara-

tır. Bugünkü biçimiyle mülkiyet ücretli emek ile sermaye antagonizmine dayanır Bu antagonizmin her iki tarafını inceleyelim.

Bir kapitalist olmak, üretimde salt kişisel değil, toplumsal bir **statüye** sahip olmaktır. Sermaye kolektif bir üründür ve sadece birçok üyenin birleşik eylemiyle değil, ayrıca son kertede toplumun bütün üyelerinin birleşik eylemiyle harekete geçirilebilir.

Bu nedenle sermaye kişisel değil, toplumsal bir güçtür.

Bu nedenle sermayenin ortak mülkiyete, toplumun bütün üyelerinin mülkiyetine dönüştürülmesiyle, kişisel mülkiyet toplumsal mülkiyete dönüştürülmez. Değişen sadece mülkiyetin toplumsal niteliğidir. Mülkiyet sınıf niteliğini yitirir.

Şimdi ücretli emeği ele alalım.

Ücretli emeğin ortalama fiyatı asgari ücrettir; yani emekçiyi bir emekçi olarak yaşatmak için mutlaka gerekli geçim araçlarının miktarıdır. Bu nedenle ücretli emekçinin kendi emeğiyle kendine malettiği şey sadece varlığını sürdürmeye ve yeniden üretmeye yeter. Emeğin ürünleri bu kişisel kendine maletmesini, insan yaşamının devamı ve yeniden üretimi için yapılan ve başkalarının emeğine komuta etmek için bir fazlalık bırakmayan bu kendine maletmeyi hiçbir şekilde ortadan kaldırmak niyetinde değiliz. Bizim ortadan kaldırmak istediğimiz tek şey, emekçinin sadece sermayeyi çoğaltmak için yaşadığı ve yaşamasına egemen sınıfın çıkarları gerektirdiği ölçüde izin verildiği bu kendine maletmenin sefil niteliğidir.

Burjuva toplumda canlı emek birikmiş emeği arttırmanın bir aracından başka bir şey değildir. Komünist toplumda ise, birikmiş emek emekçinin varoluşunu genişletmenin, zenginleştirmenin ve geliştirmenin bir aracından başka bir şey değildir.

Bu nedenle burjuva toplumda geçmiş şimdiye hükmeder; komünist toplumda ise şimdi geçmişe hükmeder. Burjuva top-

lumda sermaye bağımsızdır ve bireyselliğe sahiptir,* yaşayan kişi bağımlıdır ve hiçbir bireyselliği yoktur.

Şeylerin bu durumunu ortadan kaldırmaya burjuvalar, bireyselliğin ve özgürlüğün ortadan kaldırılması diyorlar! Ve haklılar da. Kuşkusuz burjuva bireyselliğin, burjuva bağımsızlığın ve burjuva özgürlüğün ortadan kaldırılması amaçlanıyor.

Bugünkü burjuva üretim koşullarında özgürlükle anlatılmak istenen serbest ticarettir, serbest alım ve satımdır.

Fakat alım ve satım ortadan kalkarsa, serbest alım ve satım da ortadan kalkar. Serbest alım ve satımla ilgili bu sözlerin ve burjuvazimizin genel olarak özgürlükle ilgili bütün öteki "cesur sözler"inin, eğer bir anlamı varsa, kısıtlı alım ve satım karşısında, Orta Çağın kösteklenen tüccarları karşısında bir anlamı vardır; burjuva alım ve satımın, burjuva üretim koşullarının ve bizzat burjuvazinin komünist ortadan kaldırılması karşısında hiçbir anlamı yoktur.

Özel mülkiyeti ortadan kaldırma niyetimiz karşısında dehşete kapılıyorsunuz. Fakat sizin mevcut toplumunuzda özel mülkiyet nüfusun onda dokuzu için zaten ortadan kaldırılmıştır; özel mülkiyetin birkaç kişi için varoluşu, yalnızca onda dokuzun elinde olmaması nedeniyledir. Bu nedenle, bizi toplumun büyük bir çoğunluğunun mülksüzlüğü varlığının zorunlu koşulu olan mülkiyetin bir biçimini ortadan kaldırmaya niyet etmekle suçluyorsunuz.

Tek kelimeyle, bizi sizin mülkiyetinizi ortadan kaldırmaya niyet etmekle suçluyorsunuz. Kesinlikle; niyetimiz tam da budur.

* "... bağımsızdır ve bireyselliğe sahiptir... " (... is independent and has individuality...). Erdost çevirisinde "bireysellik" (individuality) yerine "kişisel" ifadesi kullanılmış; "bağımsız ve kişiseldir" —çn.

toplumun dolaylı ya da dolaysız müdahalesiyle belirlenmiyor mu? Toplumun eğitime müdahalesini komünistler icat etmedi; onlar bu müdahalenin niteliğini değiştirmeye, eğitimi egemen sınıfın nüfuzundan kurtarmaya çalışmaktan başka birşey yapmıyorlar.

Aile ve eğitimle, ebeveyn ile çocuğun kutsal ilişkisiyle ilgili burjuva palavralar, modern sanayinin eylemiyle proleterler arasındaki bütün aile bağları parçalandıkça ve onların çocukları basit ticaret mallarına ve emek araçlarına dönüştürüldükçe daha da iğrençleşir.

Fakat tüm burjuvazi koro halinde, siz komünistler kadınların ortaklaşalığını getirecektiniz diye çığlık atar.

Burjuva kendi karısını salt bir üretim aracı olarak görür. Üretim araçlarının ortaklaşa kullanılacağını duyar ve doğal olarak, herkesin ortak malı olma kaderinin kadınların başına da geleceği sonucundan başka bir sonuç çıkaramaz.

Gerçek amacın kadınların salt bir üretim aracı olma statüsüne son vermek olduğu akıllarına bile gelmez.

Kaldı ki, sözüm ona komünistler tarafından açıkça ve resmen yerleştirilecek kadınların ortaklaşalığı karşısında burjuvalarımızın duydukları erdemli kızgınlıktan daha gülünç birşey yoktur. Komünistlerin kadınların ortaklaşalığını getirmelerine gerek yoktur; zaten ezelden beri vardı.

Fahişeler bir yana, emirlerindeki proleterlerin karıları ve kızlarıyla girdikleri ilişkilerle yetinmeyen burjuvalarımız, birbirlerinin karılarını ayartmaktan büyük zevk alırlar.

Burjuva evlilik, gerçeklikte karıların ortaklığı sistemidir ve bu yüzden, komünistler olsa olsa kadınların ikiyüzlüce gizlenen ortaklaşalığı yerine açıkça yasallaştırılmış olanını geçirmek istemekle suçlanabilirler. Kaldı ki, bugünkü üretim sisteminin or-

tadan kaldırılmasının bu sistemden kaynaklanan kadınların ortaklaşalığını, yani kamusal ve özel fuhuşu da ortadan kaldırması gerektiği ortadadır.

Komünistler, ülkeleri ve ulusallığı ortadan kaldırmayı istemekle de suçlanıyorlar.

İşçinin ülkesi yoktur. Sahip olmadıkları birşeyi onlardan alamayız. Proletarya herşeyden önce siyasal üstünlüğü* ele geçirmek, ulusun önder sınıfı durumuna yükselmek, kendisi bizzat ulusu oluşturmak zorunda olduğuna göre, bu ölçüde ulusaldır; fakat sözcüğün burjuva anlamında değil.

Halklar arasındaki ulusal farklılıklar ve antagonizmler burjuvazinin gelişmesi, ticaret özgürlüğü, dünya pazarı, üretim tarzındaki ve buna karşılık gelen yaşam koşullarındaki tektipçilik sayesinde her gün giderek daha fazla yok oluyor.

Proletaryanın üstünlüğü, bunların daha hızlı yok olmasını sağlayacaktır. En azından öncü uygar ülkelerin birleşik eylemi, proletaryanın kurtuluşunun ilk koşullarından biridir.

Bir bireyin başka bir birey tarafından sömürüsüne son verildiği oranda, bir ulusun başka bir ulus tarafından sömürüsüne de son verilecektir. Ulusun içinde sınıflar arasındaki antagonizm yok olduğu oranda, bir ulusun diğer ulusa düşmanlığı da sona erecektir.

Dinsel, felsefi ve genel olarak ideolojik bir bakış açısıyla komünizme yöneltilen suçlamalar, ciddi bir incelemeyi hak etmiyorlar.

İnsanın düşüncelerinin, görüşlerinin ve kavrayışlarının, tek kelimeyle insanın bilincinin, maddî varoluş koşullarındaki, toplumsal ilişkilerindeki ve toplumsal yaşamındaki her değişiklikle

* "Siyasal üstünlük" (political supremacy). Erdost çevirisinde "siyasal güç" —çn.

birlikte değiştiğini kavramak için derin bir ferasete gerek var mı?

Düşünce tarihi, entelektüel üretimin kendi niteliğini maddî üretim değiştiği oranda değiştirdiğinden başka neyi kanıtlar ki? Her çağın egemen düşünceleri hep o çağın egemen sınıfının düşünceleri olmuştur.

İnsanlar toplumu devrimci bir şekilde değiştiren düşüncelerden sözettiklerinde eski toplumun içinde yeni bir toplumun öğelerinin yaratıldığından, eski düşüncelerin çözülüşünün eski varoluş koşullarının çözülüşüyle atbaşı gittiğinden başka birşey ifade etmezler.

Antik dünya can çekiştiğinde, antik dinler de Hıristiyanlık tarafından alt edildiler. Onsekizinci yüzyılda Hıristiyan düşünceler rasyonalist düşüncelere boyun eğdiğinde, feodal toplum o zamanın devrimci burjuvazisiyle ölüm kalım savaşı yürütüyordu. Din ve vicdan özgürlüğü düşünceleri, sadece serbest rekabetin bilgi alanındaki hükümranlığını dile getirir.

"Kuşkusuz," denilecektir, "dinî, ahlakî, felsefi ve hukukî düşünceler, tarihsel gelişimin seyri içinde değişmişlerdir. Fakat din, ahlak, felsefe, siyasal bilim ve hukuk, bu değişimden sürekli kurtulmuştur."

"Üstelik, bütün toplum yapılarında ortak olan Özgürlük, Adalet vb. ebedî hakikatler vardır. Fakat komünizm ebedi hakikatleri ortadan kaldırır, tüm dini, tüm ahlakı, yeni bir temel üzerinde oluşturmak yerine ortadan kaldırır; bu nedenle, tüm geçmiş tarihsel deneyime aykırı hareket eder."

Bu suçlama kendisini neye indirgiyor? Tüm geçmiş toplumun tarihi sınıf antagonizmlerinin, farklı çağlarda farklı biçimler alan antagonizmlerin gelişiminden ibarettir.

Fakat hangi biçimi almış olurlarsa olsunlar, bir olgu, yani

toplumun bir kesiminin başka bir kesimi tarafından sömürülmüş olduğu olgusu, tüm geçmiş çağlarda ortaktır. O halde, geçmiş çağların toplumsal bilincinin, sergilediği bütün çokkatlılığa ve çeşitliliğe karşın, ancak sınıf antagonizmlerinin toptan ortadan kalkmasıyla bütünüyle yok olabilen belli ortak biçimler ya da genel düşünceler içinde hareket etmesinde şaşılacak bir şey yoktur.

Komünist devrim, geleneksel mülkiyet ilişkilerinden en radikal kopuştur; gelişmesinin, geleneksel düşüncelerden en radikal kopuşu gerektirmesi şaşılacak bir şey değildir.

Fakat komünizme yöneltilen burjuva itirazlarla işimizi bitirelim.

İşçi sınıfı devriminde ilk adımın proletaryayı egemen sınıf konumuna yükseltmek ve demokrasi muharebesini kazanmak olduğunu yukarıda gördük.

Proletarya burjuvaziden bütün sermayeyi derece derece söküp almak, bütün üretim araçlarını devletin, yani egemen sınıf olarak örgütlenmiş proletaryanın elinde merkezileştirmek ve üretken güçler toplamını olabildiğince hızlı arttırmak için siyasal üstünlüğünü kullanacaktır.

Elbette başlangıçta mülkiyet haklarına ve burjuva üretim koşullarına despotik saldırılar olmadan, dolayısıyla ekonomik bakımdan yetersiz ve savunulamaz gibi görünen, fakat hareketin seyri içinde kendisini aşan ve eski toplumsal düzene daha ileri saldırıları zorunlu hale getiren ve üretim tarzını bütünüyle devrimci bir tarzda değiştirmenin aracı olarak kaçınılmaz olan önlemler alınmadan bu gerçekleştirilemez.

Bu önlemler, elbette farklı ülkelerde farklı olacaktır.

Yine de en ileri ülkelerde aşağıdaki önlemler oldukça genel bir uygulanabilirliğe sahiptirler.

1. Toprak mülkiyetinin ortadan kaldırılması ve her türlü toprak rantının kamu yararına kullanılması.
2. Ağır bir artan oranlı ya da kademeli gelir vergisi.
3. Her türlü miras hakkının ortadan kaldırılması.
4. Bütün mültecilerin ve asilerin mallarına el konulması.
5. Sermayesi devlete ait ve tam bir tekele sahip olan ulusal bir banka aracılığıyla kredinin devletin elinde merkezileştirilmesi.
6. İletişim ve ulaşım araçlarının devletin elinde merkezileştirilmesi.
7. Devletin sahibi olduğu fabrikaların ve üretim araçlarının yaygınlaştırılması; boş toprakların tarıma açılması ve genel olarak toprağın genel bir plana uygun olarak iyileştirilmesi.
8. Herkes için eşit çalışma yükümlülüğü. Özellikle tarım için sınaî orduların kurulması.
9. Tarımın imalat sanayileri ile birleştirilmesi; nüfusun ülke yüzeyine daha eşit bir şekilde dağılmasıyla kent ile kır arasıdaki ayrımın yavaş yavaş kaldırılması.
10. Kamu okullarında bütün çocuklar için parasız eğitim. Bugünkü biçimiyle çocukların fabrikalarda çalıştırılmalarına son verilmesi. Eğitimin sınaî üretimle birleştirilmesi vb. vb.

Gelişmenin seyri içinde sınıfsal ayrımlar yok olduğunda ve bütün üretim bütün ulusun geniş bir birliğinin elinde yoğunlaştığında, kamusal güç siyasal niteliğini yitirecektir. Gerçek anlamında siyasal iktidar, bir sınıfın başka bir sınıfı ezmek için örgütlü gücüdür. Proletarya burjuvaziyle savaşımı sırasında koşulların zorlamasıyla kendisini bir sınıf olarak örgütlemek zorunda kalırsa ve bir devrimle kendisini egemen sınıf haline ge-

tirir ve bu haliyle eski üretim koşullarını zorla ortadan kaldırırsa, o zaman bu koşullarla birlikte sınıf antagonizmlerini ve genel olarak sınıfların varoluş koşullarını da ortadan kaldıracak ve böylece bir sınıf olarak kendi üstünlüğüne son verecektir.

Sınıfları ve sınıf antagonizmleriyle birlikte eski burjuva toplumun yerini, her bir kişinin özgür gelişiminin herkesin özgür gelişiminin koşulu olduğu bir birlik alacaktır.

III. Sosyalist ve Komünist Yazın

1. Gerici Sosyalizm

A. Feodal Sosyalizm

Tarihsel konumları nedeniyle, modern burjuva topluma karşı broşürler yazmak Fransa ve İngiltere aristokrasilerinin işi haline geldi. Temmuz 1830 Fransız Devriminde ve İngiliz reform hareketinde bu aristokrasiler tiksinti veren sonradan görmelere bir kez daha boyun eğdiler. O günden sonra ciddi bir siyasal savaşım sözkonusu olmadı. Geriye sadece bir edebi muharebe olanağı kaldı. Fakat edebiyat alanında bile restorasyon döneminin[9] eski çığlıkları imkansızlaşmıştı.

Aristokrasi, sempati uyandırmak için, görünüşte kendi çıkarlarını unutmak ve yalnızca sömürülen işçi sınıfı çıkarına burjuvaziye karşı iddianameler formüle etmek zorunda kaldı. Böylece aristokrasi yeni efendilerine hicivler düzerek ve yaklaşmakta olan uğursuz felaketle ilgili kehanetleri kulağına fısıldayarak intikamını aldı.

Feodal sosyalizm bu şekilde doğdu: yarı ağıt, yarı hiciv, yarı geçmişin yankısı, yarı gelecek tehdidi; zaman zaman burjuvazi-

[9] 1660–1689 İngiliz Restorasyonu değil, 1814–1830 Fransız Restorasyonu. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu]

yi ta kalbinden vuran acı, nükteli ve keskin eleştirisiyle; fakat modern tarihin yürüyüşünü hiç kavrayamadığından her zaman komik durumlara düşerek.

Aristokrasi halkı kendi etrafına toplamak için bayrak olarak önde proleterin sadaka torbasını salladı. Fakat halk onun peşine her takılışında kıçında eski feodal orduların arınalarını gördü ve gürültülü ve saygısız kahkahalarla aristokrasiyi yalnız başına bıraktı.

Fransız meşrutiyetçilerinin[10] ve "Genç İngiltere"nin[11] bir kesimi bu gösteriyi sahneledi.

Kendi sömürü tarzlarının burjuvazininkinden farklı olduğuna işaret ederken, bu feodaller kendilerinin oldukça farklı ve artık zamanı geçmiş koşullarda ve durumlarda sömürdüklerini unutuyorlar. Kendi yönetimlerinde modern proletaryanın hiçbir zaman var olmadığını gösterirken, modern burjuvazinin kendi toplum biçimlerinin zorunlu bir ürünü olduğunu unutuyorlar.

Kaldı ki, eleştirilerinin gerici niteliğini o kadar az gizliyorlar ki, burjuvaziye yöneltttikleri başlıca suçlama, burjuva rejim altında eski toplum düzenini yerle bir etmesi kaçınılmaz bir sınıfın gelişmekte olduğu suçlamasıdır.

Burjuvaziyi bir proletarya yaratmakla değil, devrimci bir proletarya yaratmakla azarlıyorlar.

Bu nedenle siyasal pratikte işçi sınıfına karşı alınan bütün zorlayıcı önlemlere katılırlar; günlük yaşamda ise, bütün tum-

[10] Burbon hanedanlığının restorasyonunu savunan soylu toprak sahiplerinin partisi.

[11] 1842 dolaylarında kurulan muhafazakar İngilizlerden —aristokratlar, siyaset ve edebiyat dünyasından insanlar— oluşan bir grup. Disraeli, Thomas Carlyle ve ötekiler grubun önde gelenleriydi.

turaklı ifadelerine karşın, sanayi ağacından düşen altın elmaları toplamak ve hakikati, sevgiyi ve onuru yün, şeker pancarı ve içkiyle trampa etmek için beklerler.[12]

Kilise papazı hep toprak sahibiyle elele olduğu gibi, kilise sosyalizmi de feodal sosyalizmle hep elele olmuştur.

Hıristiyan zahitliğe sosyalist bir ton vermekten daha kolay hiçbir şey yoktur. Hıristiyanlık özel mülkiyete, evliliğe, devlete karşı çıkmadı mı? Bunların yerine yardımseverliği ve yoksulluğu, evlenmemeyi ve nefsi köreltmeyi, manastır yaşamını ve Ana Kilise'yi vaaz etmedi mi? Hıristiyan sosyalizmi, rahibin aristokratın mide yangınlarını takdis ettiği kutsal sudan başka birşey değildir.

B. Küçük Burjuva Sosyalizmi

Feodal aristokrasi burjuvazinin mahvettiği, modern burjuva toplumun atmosferinde varoluş koşulları sınırlanıp perişan edilen tek sınıf değildi. Orta Çağ şehirlileri ve küçük mülk sahibi köylüler, modern burjuvazinin habercileriydiler. Sınaî ve ticarî bakımdan çok az gelişmiş ülkelerde bu iki sınıf, yükselen burjuvaziyle yanyana hala ot gibi yaşıyor.

Modern uygarlığın tam gelişmiş olduğu ülkelerde, proletarya ile burjuvazi arasında gidip gelen ve burjuva toplumun tamamlayıcı bir parçası olarak sürekli kendisini yenileyen yeni bir

[12] Bu durum esas olarak, toprak aristokrasisinin ve ağalarının malikanelerinin büyük bir kısmını kahyalarına işlettirdikleri ve dahası bunların büyük pancar şekeri ve içki imalatçısı oldukları Almanya için geçerlidir. Daha varlıklı olan İngiliz aristokrasisi henüz bu kadar alçalmamıştır; fakat onlar da azalmakta olan rantların yarattığı açığı kapatmak için ünvanlarını az çok karanlık anonim şirketlerin kurucularına ödünç verme yoluna gidiyorlar. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu]

küçük burjuva sınıf oluşmuştur. Ne var ki, bu sınıfın tek tek üyeleri rekabet yüzünden sürekli proletaryanın safına fırlatılıp atılıyor ve modern sanayi geliştikçe, manifaktürde, tarımda ve ticarette yerlerini denetçiler, kahyalar ve tezgahtarlar almak üzere, modern toplumun bağımsız bir kesimi olarak bütünüyle ortadan kalkacakları anın yaklaşmakta olduğunu kendileri bile görüyorlar.

Köylülerin nüfusun yarısından çoğunu oluşturduğu Fransa gibi ülkelerde, burjuvaziye karşı proletaryanın yanında yer alan yazarların burjuva rejimi eleştirilerinde köylülüğün ve küçük burjuvazinin standardını kullanmaları ve ara sınıfların bakış açısıyla işçi sınıfına arka çıkmaları doğaldı. Küçük burjuva sosyalizmi böyle doğdu. Sismondi, sadece Fransa'da değil, İngiltere'de de bu okulun başıydı.

Bu sosyalizm okulu, modern üretim koşullarındaki çelişkileri büyük bir titizlikle didik didik etti. İktisatçıların ikiyüzlü mazeretlerini apaçık ortaya serdi. Makinenin ve işbölümünün, sermayenin ve toprağın birkaç elde yoğunlaşmasının, aşırı üretimin ve krizlerin yıkıcı sonuçlarını yadsınamaz bir biçimde kanıtladı; küçük burjuvazinin ve köylülüğün kaçınılmaz yıkımına, proletaryanın sefaletine, üretimdeki anarşiye, servet dağılımındaki aşikar eşitsizliğe, uluslar arasındaki sınaî yok etme savaşına, eski ahlaki bağların, aile ilişkilerinin ve eski ulusallıkların çözülüşüne işaret etti.

Ne var ki, bu sosyalizm biçimi pozitif amaçlarıyla ya eski üretim ve mübadele araçlarını ve bunlarla birlikte eski mülkiyet ilişkilerini ve eski toplumu geri getirmeyi ya da modern üretim ve mübadele araçlarını, bu araçlarla parçalanmış ve parçalanmaları kaçınılmaz olan eski mülkiyet ilişkileri çerçevesinde tutmayı arzular. Her iki durumda da gerici ve ütopiktir.

Son sözleri şunlardır: Manifaktür için loncalar, tarımda ataerkil ilişkiler.

Sonunda inatçı tarihsel olgular kendi kendini aldatmanın bütün zehirleyici etkilerini dağıttığında, sosyalizmin bu biçimi de perişan bir kederle son buldu.

C. Alman Sosyalizmi ya da "Hakiki" Sosyalizm

Fransa'nın sosyalist ve komünist yazını, iktidardaki burjuvazinin baskısı altında ortaya çıkan ve bu iktidara karşı mücadelenin ifadesi olan bir yazın, Almanya'ya, burjuvazi feodal mutlakiyetçilikle savaşına daha yeni başladığı bir sırada girdi.

Alman filozoflar, sözde filozoflar, ve beaux espirit'ler,* bu yazılar Fransa'dan Almanya'ya göç ettiğinde Fransa'nın toplumsal koşullarının onlarla birlikte göç etmediğini unutarak, bu yazına dört elle sarıldılar. Almanya'nın toplumsal koşullarıyla ilişkiye girdiğinde bu Fransız yazını bütün dolaysız pratik anlamını yitirdi ve salt edebi bir yön aldı. Bu yüzden, onsekizinci yüzyıl Alman filozofları için birinci Fransız Devriminin talepleri genel olarak "Pratik Aklın" taleplerinden başka bir şey değildi ve devrimci Fransız burjuvazisinin iradesinin dile getirilişi, onların gözünde, saf İradenin, olması gereken İradenin, genel olarak hakiki insan İradesinin yasasına işaret ediyordu.

Alınan yazının işi yalnızca yeni Fransız düşünceleri kendi eski felsefi vicdanlarıyla** uyumlu hale getirmekten, ya da daha doğrusu kendi eski felsefi bakış açılarını terk etmeden Fransız düşünceleri aşırmaktan ibaretti.

* Nüktedanlar —çn.

** "Vicdan" (conscience). Ladost çevirisinde gözden kaçmış olmalı "bilinç" —çn.

Bu aşırma, yabancı bir dilin maledilmesiyle aynı şekilde, yani çevri yoluyla gerçekleşti.

Keşişlerin, eski putperestliğin klasik eserlerinin üzerine Katolik azizlerin aptalca yaşamlarını nasıl yazdıkları bilinir. Alman enteller, dünyevî Fransız yazınıyla bu süreci tersine çevirdiler. Fransızca orijinallerin altına kendi felsefî saçmalıklarını yazdılar. Örneğin, paranın ekonomik işlevlerine yönelik Fransız eleştirisinin altına "İnsanlığın Yabancılaşması"nı, burjuva devlete yönelik Fransız eleştirisinin altına "Genel kategorisinin tahtından indirilmesi"ni yazdılar vb.

Fransız tarihsel eleştirisinin arkasına bu felsefî ifadelerin eklenmesine "Eylem Felsefesi," "Hakiki Sosyalizm," "Alman Sosyalizm Bilimi," "Sosyalizmin Felsefi Temeli" vb. dediler.

Böylece Fransız sosyalist ve komünist yazını tamamen iğdiş edildi. Ve Almanın elinde bir sınıfın öteki sınıfla mücadelesini ifade etmekten çıktığı için, Alman "Fransız tek yanlılığının" üstesinden geldiğinin, hakiki gerekleri değil, hakikatin gereklerini; proletaryanın çıkarlarını değil, İnsan Doğasının, hiçbir sınıfa ait olmayan, hiçbir gerçekliği olmayan, sadece felsefi fantazinin puslu dünyasında var olan genel olarak İnsanın çıkarlarını temsil ettiğinin bilincini hissetti.

Okul ödevini böylesine ciddiyetle ve vakarla ele alan ve kötü mallarını böyle bir dalavereyle göklere çıkaran bu Alman sosyalizmi, bu arada, ukalaca masumiyetini yavaş yavaş yitirdi.

Alman ve özellikle Prusya burjuvazisinin feodal aristokrasiye ve mutlak monarşiye karşı savaşı, başka bir ifadeyle liberal hareket daha ciddileşti.

Böylelikle, "Hakiki" sosyalizme, siyasal hareketin karşısına uzun süredir beklenen sosyalist taleplerle çıkma; liberalizme, temsili hükûmete, burjuva rekabete, burjuva basın özgürlüğü-

ne, burjuva hukuka, burjuva eşitliğe ve özgürlüğe karşı geleneksel beddualarları savurma; kitlelere bu burjuva hareketle kazanacak hiçbir şeyleri olmadığını, kaybedecek çok şeyleri olduğunu vaaz etme fırsatı verildi. Alman sosyalizmi, tam da gerektiği anda, kendisinin aptalca yansıması olduğu Fransız eleştirisinin modern burjuva toplumun varlığını ve buna karşılık gelen ekonomik varoluş koşullarını ve buna uyarlanmış siyasal yapıyı, Almanya'da başlamak üzere olan mücadelenin ulaşmayı amaçladığı şeyleri önvarsaydığını unuttu.

Alman sosyalizmi, papazlardan, profesörlerden, taşra ağalarından ve bürokratlardan oluşan izleyicileriyle birlikte mutlakiyetçi hükûmetler için kendilerini tehdit eden burjuvaziye karşı sevinçle karşılanan bir korkuluk hizmeti gördü.

Bu "Hakiki" sosyalizm, böylece Alman burjuvazisine karşı savaşmak için bir silah olarak hükûmetlere hizmet ederken, aynı zamanda doğrudan gerici bir çıkarı, Alman filistenlerin çıkarını da temsil etti. Almanya'da onaltıncı yüzyılın bir kalıntısı olan ve o zamandan beri çeşitli biçimler altında sürekli uç veren küçük burjuva sınıf, mevcut durumun gerçek toplumsal temelidir.

Bu sınıfı muhafaza etmek, Almanya'daki mevcut durumu muhafaza etmek demektir. Burjuvazinin sınaî ve siyasal üstünlüğü bu sınıfı, bir yanda sermayenin yoğunlaşmasından, öte yandan devrimci proletaryanın yükselişinden kaynaklanan belli bir yıkımla tehdit ediyor. "Hakiki" sosyalizm, bir taşla bu iki kuşu vurmak için ortaya çıkmış gibi göründü. Bir salgın gibi yayılıyor.

Belagat çiçekleriyle süslenen, hastalıklı bir duygunun şebnemine bulanan kurgusal örümcek ağı kaftanı, Alman sosyalistlerin bir deri bir kemik kalmış hazin "ebedi hakikatler"ine sardık-

ları bu aşkın* kaftan, kendi mallarının böyle bir halk arasında satışını arttırmaya harika bir şekilde yaradı.

Alman sosyalizmi de, kendi payına, küçük burjuva filistenin bomba gibi bir temsilcisi olarak kendi mesleğini giderek daha fazla kabullendi.

Alman ulusunun model ulus, Alman küçük filisteninin model insan olduğunu ilan etti. Bu model insanın bayağılıklarına gerçek niteliğinin tam tersi olan gizli, yüce, sosyalist bir yorum getirdi. İşi, komünizmin "vahşice yıkıcı" eğilimine doğrudan karşı çıkmaya ve bütün sınıf mücadelelerine yukarıdan ve tarafsız bir küçümsemeyle baktığını ilan etmeye kadar götürdü. Çok az birkaç istisna dışında, şimdi (1847) Almanya'da piyasaya sürülen sosyalist ve komünist denilen bütün yayınlar, bu iğrenç ve güçten düşürücü yazın alanına aittir.[13]

2. *Muhafazakar Sosyalizm ya da Burjuva Sosyalizmi*

Burjuvazinin bu kesimi, burjuva toplumun varlığının devamını sağlamak için, toplumsal hoşnutsuzlukları gidermek ister.

İktisatçılar, iyilikseverler, insancıllar, işçi sınıfının koşullarını iyileştirmek isteyenler, hayır işleri örgütleyenler, hayvanlara eziyet edilmesini önleme derneklerinin üyeleri, ılımlılık bağnazları, köşede bucakta akla gelen her tür reformcular bu kesime girer. Dahası, bu sosyalizm biçimi eksiksiz sistemler haline de getirilmiştir.

* "Aşkın" (transcendental). Erdost çevirisinde "görülmemiş bolluktaki" —çn.

[13] 1848 Devriminin fırtınası bu kılıksız eğilimi silip süpürdü ve kahramanlarının da sosyalizmle daha fazla uğraşma heveslerini kırdı. Bu eğilimin baş temsilcisi ve klasik tipi Herr Karl Grün'dür. [Engels'in 1890 Almanca baskıya notu]

Bu biçimin bir örneği olarak Proudhon'un *Philosophie de la Misere*'sini *(Sefaletin Felsefesi)* anabiliriz.

Sosyalist burjuva, modern toplumsal koşulların bütün avantajlarını ister, fakat zorunlu olarak bundan kaynaklanan mücadeleler ve tehlikeler olmaksızın. Toplumun mevcut durumunu, devrimci ve çözücü öğelerden arındırılmış vaziyette ister. Proletaryasız bir burjuvazi arzularlar. Burjuvazi, doğal olarak kendisinin üstün olduğu dünyayı en iyi dünya olarak kavrar; ve burjuva sosyalizmi, bu rahatlatıcı kavrayışı geliştirip az çok eksiksiz sistemler haline getirir. Proletaryadan böyle bir sistemi hayata geçirmesi ve böylece doğrudan doğruya toplumsal Yeni Kudüs'e yürümesi istenirken, gerçeklikte proletaryanın mevcut toplumun sınırları içinden kalmasından ve burjuvaziye yönelik nefret dolu düşüncelerini bir kenara bırakmasından başka birşey istenmez.

Bu sosyalizmin ikinci ve daha pratik, fakat daha az sistematik bir biçimi, herhangi bir siyasal reformun değil, sadece maddî varoluş koşullarında, ekonomik ilişkilerde bir değişikliğin kendilerine yarar getirebileceğini göstererek, her türlü devrimci hareketi işçi sınıfının gözünde değersizleştirmeye çalıştı. Ne var ki, bu sosyalizm biçimi, maddî varoluş koşullarmdaki değişikliklerle, burjuva üretim ilişkilerinin ortadan kaldırılmasını, ancak bir devrimle gerçekleştirebilen bir ortadan kaldırmayı değil; bu ilişkilerin varlığının devamı temelinde yönetsel reformları, dolayısıyla emek ile sermaye arasındaki ilişkileri hiçbir bakımdan etkilemeyen, en iyi durumda burjuva yönetimin maliyetini düşüren ve yönetme işini kolaylaştıran reformları anlar.

Burjuva sosyalizmi, ancak ve ancak salt bir mecaz haline geldiğinde yeterli ifadesine ulaşır.

Serbest ticaret: işçi sınıfının yararı için. Koruyucu gümrük-

ler: işçi sınıfının yararı için. Cezaevi Reformu: işçi sınıfının yararı için. Burjuva sosyalizminin son sözü ve tek ciddi anlamlı sözü budur.

Bu sosyalizm şu sözlerle özetlenir: Burjuva burjuvadır —işçi sınıfının yararı için.

3. Eleştirel–Ütopik Sosyalizm ve Komünizm

Burada, her büyük modern devrimde her zaman proletaryanın taleplerini dile getirmiş olan Babeuf ve diğerleri gibilerinin yazınına değinmiyoruz.

Feodal toplumun devrilme aşamasında yaşanan evrensel heyecan sırasında proletaryanın kendi amaçlarına ulaşma yönündeki ilk doğrudan çabaları, o zaman henüz gelişmemiş olan proletaryanın kendi durumunun yanısıra, kurtuluşu için ekonomik koşulların, henüz üretilmemiş ve yalnızca yaklaşmakta olan burjuva çağın üretebileceği koşulların yokluğu yüzünden zorunlu olarak başarısızlığa uğradı. Proletaryanın bu ilk hareketlerine eşlik eden devrimci yazının, zorunlu olarak gerici bir niteliği vardı. Evrensel zahitliği ve en kaba biçimiyle toplumsal eşitliği telkin ediyordu.

Haklı olarak sosyalist ve komünist denilen sistemler, Saint–Simon, Fourier, Owen ve diğerlerinin sistemleri, proletarya ile burjuvazi arasındaki mücadelenin yukarıda tarif edilen erken gelişmemiş döneminde ortaya çıkar (bkz. Bölüm I. Burjuvalar ve Proleterler).

Gerçekten de bu sistemlerin kurucuları, o zaman egemen olan toplum biçimindeki sınıf antagonizmlerini ve çözücü öğelerin eylemini görür. Fakat henüz bebeklik çağında olan proletarya, onlara tarihsel herhangi bir insiyatife, ya da herhangi bir

bağımsız siyasal harekete sahip olmayan bir sınıf görüntüsü sunar.

Sınıf antagonizminin gelişimi sanayinin gelişimiyle başabaş gittiği için, içinde bulundukları ekonomik durum onlara proletaryanın kurtuluşunun maddî koşullarını henüz sunmaz. Bu nedenle bu koşulları yaratacak yeni bir sosyal bilim, yeni toplumsal yasalar arayışı içine girerler.

Tarihsel eylem onların kişisel yaratıcı eylemine, tarihsel olarak yaratılmış kurtuluş koşulları fantastik koşullara ve proletaryanın tedrici, kendiliğinden sınıf örgütlenmesi bu yaratıcılar tarafından özel olarak tasarlanan toplum örgütlenmesine boyun eğer. Onların gözünde gelecek tarih, kendi toplum planlarının propagandasına ve hayata geçirilmesine ayrışır.

Planlarını oluştururken, en çok acı çeken sınıf olarak işçi sınıfının çıkarlarını öncelikle gözetmenin bilincindedirler. Onlar için proletarya, sadece en çok acı çeken sınıf olması bakımından vardır. İçinde bulundukları ortamın yanısıra, sınıf mücadelesinin gelişmemiş durumu, bu türden sosyalistlerin kendilerini bütün sınıf antagonizmlerinin çok üstünde görmelerine neden olur. Toplumun her üyesinin, hatta en çok kollananların bile koşullarını iyileştirmek isterler. Dolayısıyla, sınıf ayrımı gözetmeksizin bir bütün olarak topluma, üstelik tercihen egemen sınıfa başvururlar. Zira insanlar onların sistemlerini anladıktan sonra olası en iyi toplum durumunun olası en iyi planını nasıl görmemezlikten gelebilirler?

Bu yüzden her türlü siyasal, özellikle de devrimci eylemi reddeder; barışçı yollarla, barışçı çabayla amaçlarına varmak, zorunlu olarak başarısızlığa mahkum küçük denemelerle —bir örnekle açıklayalım— yeni toplumsal İncil–i Şerif'in yolunu açmak isterler.

Proletaryanın hâlâ çok az gelişmiş durumda olduğu ve kendi konumunun fantastik kavrayışına sahip bulunduğu bir sırada yapılan bu türden fantastik gelecek toplum resimleri, bu sınıfın toplumun genel bir yeniden inşasına yönelik içgüdüsel özlemlerine uygundur.

Fakat bu sosyalist ve komünist yayınlar, eleştirel bir öğe de içerir. Mevcut toplumun her ilkesine saldırırlar. Bu yüzden, işçi sınıfının aydınlanması bakımından en değerli malzemelerle doludurlar. Bu yayınlarda önerilen pratik önlemler —kent ile kır arasındaki ayrımın, ailenin, özel bireyler hesabına işletilen sanayinin ve ücret sisteminin ortadan kaldırılması; toplumsal uyumun ilanı, devletin işlevlerinin salt üretimi yönetmekten ibaret hale getirilmesi gibi — bütün bu önlemler, o zaman daha yeni uç vermiş olan ve bu yayınlarda ilk, ayrımsız ve tanımlanmamış biçimleriyle kabul edilen sınıf antagonizmlerinin yok olmasına işaret eder. Bu öneriler, bu nedenle, salt ütopik bir niteliğe sahiptir.

Eleştirel–ütopik sosyalizmin ve komünizmin önemi, tarihsel gelişmeyle ters orantılıdır. Modern sınıf mücadelesi gelişip kesin bir şekil aldığı oranda, savaştan bu fantastik ayrı duruş, ona bu fantastik saldırılar bütün pratik değerlerini ve teorik gerekçelerini yitirirler. Bu nedenle, bu sistemlerin yaratıcıları birçok bakımdan devrimci olmalarına karşın, onların çömezleri her durumda salt gerici tarikatlar oluştururlar. Proletaryanın ileriye doğru tarihsel gelişimi karşısında efendilerinin orijinal görüşlerini dört elle sarılırlar. Bu nedenle, sınıf mücadelesini zayıflatmaya ve ısrarla sınıf antagonizmlerini uzlaştırmaya çabalarlar. Hâlâ toplumsal ütopyalarını deneysel olarak gerçekleştirme, yalıtık "phalanstere"lerini kurma, "Home Colony"lerini kurma, bir "Küçük Icara" —Yeni Kudüs'ün küçük boy baskıları— kur-

ma düşü görürler[14] ve bütün bu şatoları ayakları havada gerçekleştirmek için, burjuvaların duygularına ve cüzdanlarına başvurmak zorunda kalırlar. Giderek yukarda betimlenen gerici muhafazakar sosyalistler kategorisine düşer ve sadece daha sistematik ukalalıklarıyla ve kendi sosyal bilimlerinin mucizevi sonuçlarına fanatik ve batıl inançlarıyla onlardan farklılaşırlar.

Bu nedenle işçi sınıfının her türlü siyasal eylemine şiddetle karşı çıkarlar; onlara göre bu tür eylemler, ancak yeni İncil–i Şerif'e kör inançsızlıktan kaynaklanabilir.

İngiltere'de Owenciler Çartistlere, Fransa'da Fourierciler Réformiste'lere[15] karşı çıkıyorlar.

IV. Var Olan Çeşitli Muhalefet Partileriyle İlişkide Komünistlerin Konumu

Komünistlerin, İngiltere'deki Çartistler ve Amerika'daki tarım reformcuları gibi var olan işçi sınıfı partileriyle ilişkileri Bölüm II'de açıklandı.

Komünistler dolaysız amaçlara ulaşmak, işçi sınıfının anlık çıkarlarını kuvvetlendirmek için savaşırlar; fakat bugünün hareketinde hareketin geleceğini de temsil eder ve dikkate alırlar. Fransa'da komünistler muhafazakar ve radikal burjuvaziye karşı sosyal demokratlarla[16] ittifak kurarlar; fakat, geleneksel ola-

[14] Phalanstère, Charles Fourier'in planındaki sosyalist kolonilerdi; Icaria, Cabet'in kendi ütopyasına verdiği addı; "Home Colony" ise, Owen'in kendi komünist toplumlarına verdiği addı.

[15] 1843 ile 1850 arasında Paris'te yayımlanan *La Réforme* gazetesinin taraftarlarına işaret ediliyor.

[16] O zaman parlamentoda Ledru–Rollin, edebiyatta Louis Blanc, günlük basında ise Réforme tarafından temsil edilen parti. Sosyal demokrasi adı, yaratıcılarının gözünde demokratik ya da cumhuriyetçi partinin sosyalizme az çok

rak büyük devrimden devralınan yanılsamalar ve evreler konusunda eleştirel bir tutum alma hakkını da saklı tutarak.

İsviçre'de, Radikaller'in antagonistik öğelerden, kısmen Fransız anlamda demokratik sosyalistlerden, kısmen radikal burjuvaziden oluştuğunu gözden kaçırmaksızın bu partiyi desteklerler.

Polonya'da, ulusal kurtuluşun birinci koşulu olarak bir tarım devriminde ısrar eden partiyi, 1846 Krakov ayaklanmasını başlatan partiyi desteklerler.

Almanya'da, devrimci bir tutum takındığı sürece, mutlak monarşiye, feodal ağalığa ve küçük burjuvaziye[17] karşı burjuvaziyle birlikte savaşırlar.

Fakat, Alman işçiler burjuvaziye, burjuvazinin üstünlüğüyle birlikte zorunlu olarak getirmek zorunda kaldığı toplumsal ve siyasal koşullara karşı olabildiğince çok silahı kullanabilsin ve Almanya'da gerici sınıfların çöküşünden sonra bizzat burjuvaziye karşı savaş hemen başlayabilsin diye, burjuvazi ile proletarya arasındaki düşmanca antagonizmin olası en açık kabulünü işçi sınıfına aşılamaya bir an için bile ara vermezler.

Komünistler dikkatlerini esas olarak Almanya'ya çevirirler; çünkü bu ülke, Avrupa uygarlığının onyedinci yüzyılda İngiltere'de ve onsekizinci yüzyılda Fransa'da yaşananlardan daha gelişmiş koşular altında ve daha gelişmiş bir proletarya ile gerçekleşmek zorunda olan bir burjuva devrimin arifesindedir; çünkü

bulanmış kesimini ifade ediyordu. [Engels'in 1888 İngilizce baskıya notu]

O sırada kendisine sosyal demokrat diyen parti, siyasal yaşamda Ledru–Rollin, edebiyatta Loc tarafından temsil ediliyordu; bu yüzden bugünkü Alman sosyal demokrasisinden çok farklıydı. [Engels'in 1890 Almanca baskıya notu]

[17] Almanca orijinali *Kleinbürgerei.* Marx ve Engels, kentli küçük burjuvazinin gerici unsurlarını tarif etmek için bu terimi kullanıyorlardı.

Almanya'daki burjuva devrimi, hemen izleyecek bir proletarya devriminin başlangıcından başka birşey olmayacaktır.

Kısaca komünistler her yerde mevcut toplumsal ve siyasal düzene karşı olan her devrimci hareketi desteklerler.

Bütün bu hareketlerde, o sıradaki gelişme derecesi ne olursa olsun mülkiyet sorununu önde gelen sorun olarak öne çıkarırlar.

Son olarak her yerde bütün ülkelerin demokratik partilerinin birliği ve hemfikirliği için çalışırlar.

Komünistler kendi görüşlerini ve amaçlarını gizlemeye tenezzül etmezler. Ancak mevcut bütün toplumsal koşulların zorla yıkılmasıyla amaçlarına ulaşılabileceğini açıkça ilan ederler. Varsın egemen sınıflar bir komünist devrim korkusuyla titresinler. Proleterlerin zincirlerinden başka kaybedecek şeyleri yoktur. Kazanacakları bir dünyaları vardır.

BÜTÜN ÜLKELERİN İŞÇİLERİ BİRLEŞİN!

Fransa'da Sınıf Mücadeleleri, 1848–1850 *

KARL MARX

FRANSA, Avrupa'daki 1848 devrimleri dizisini başlattı.** Parisli işçiler, Kral Louis Philippe'nin tahtından feragat etmek zorunda kaldığı Şubat Devrimi'nden General Cavaignac'ın kuvvetleri tarafından acımasızca bastırılan Haziran işçi ayaklanmasına kadar Fransa'daki devrimci olaylarda önemli bir rol oynadılar. Daha sonra 10 Aralık 1848 genel seçimleri, 1851'de bir darbeyle kendisini imparator ilan eden Napoleon'un yeğeni Louis Napoleon Bonaparte'ı Fransız Cumhuriyeti'nin başkanlığına getirdi.

Neue Rheinische Zeitung'da bir dizi makale olarak 1850'de yayımlanan devrimci broşürlerinin bu en parlak olanında Marx, sadece "devrimciler tarihin lokomotifidir" gibi iyi bilinen ifadeleri ilk kez kullanmakla kalmadı; Fransız işçilerin eylemini gelecekte Avrupa çapında bir proleter devrimin ilk girişimi olarak resmetti ve Fransa'nın 1848 devrimiyle ilgili anlatısını düşüncesindeki temel noktaları

* Daha önce yayınlanmış Türkçe metin: Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşımları,* çev. Sevim Belli (Ankara: Sol Yayınları, 1988). Bu çeviride, yukarda belirtilen metinle karşılaştırmalar yapıldı. Kavram ve terim farklılıkları çevirmen notları olarak belirtildi. Ayrıca, terim ve kavramların Türkçe karşılıkları dışında, bu çevirinin Sevim Belli çevrisinden anlatı bakımından da oldukça farklı olduğunu okura anımsatmayı gerekli buluyoruz. Buraya alınan pasajların S. Belli çevirisindeki sayfa numaraları köşeli parantez içinde her pasajın başında verilmiştir —çn.

** Genel bir inceleme için bkz. Priscilla Robertson, *Revolutions of 1848: A social History* (Princeton: Princeton University Press, 1952).

aydınlatan daha önemli pasajlarla da çeşitlendirdi. Burada sunulan seçkide bu pasajlar biraraya toplanmıştır.

[37] Sadece birkaç bölümü dışında, 1848'den 1849'a kadar devrim yıllıklarının her önemli bölümü şu başlığı taşır: Devrimin yenilgisi!

Bu yenilgilerde pes eden devrim değildi. Devrim öncesi geleneksel uzantılardı, keskin sınıf antagonizmleri noktasına henüz gelmemiş toplumsal ilişkilerin sonuçlarıydı —devrimci partinin Şubat Devrimi'nden önce kurtulamadığı ve Şubat zaferi ile değil, ancak bir dizi yenilgiden sonra kurtulabildiği projelerdi, kavrayışlardı, yanılsamalardı ve kişilerdi.

Tek kelimeyle: Devrim dolaysız trajikomik başarılarıyla değil, aksine güçlü, birleşik bir karşı–devrim yaratarak, kendisine bir hasım yaratarak ilerleme kaydetti, kendine yol açtı; ve yenilen parti bu hasımla savaşım içinde olgunlaşıp gerçekten devrimci bir parti haline geldi.

Aşağıdaki sayfaların görevi bunu kanıtlamaktır.

* * *

[44] Şubat barikatlarından ortaya çıkan Geçici Hükûmet, zafer ortağı farklı partileri zorunlu olarak bünyesinde barındırıyordu. Temmuz tahtını birlikte deviren fakat çıkarları antagonistik olan farklı sınıflar arasında bir uzlaşmadan başka birşey olamazdı. Üyelerinin büyük çoğunluğu burjuvazinin temsilcilerinden oluşuyordu. Cumhuriyetçi küçük burjuvazi Ledru–Rollin ve Flocon tarafından, cumhuriyetçi burjuvazi National[1] çev-

[1] Thiers'in 1830'da kurduğu cumhuriyetçi burjuva muhalefetin gezetesi.

resinden kişiler tarafından, hanedan muhalefeti Cremieux, Dupont de l'Eure vb. tarafından temsil ediliyordu. İşçi sınıfının sadece iki temsilcisi vardı: Louis Blanc ve Albert. Nihayet, Geçici Hükûmette Lamartine. Bu ilk önce hiçbir gerçek çıkar, hiçbir belirli sınıf değildi; Şubat Devrimi'nin kendisiydi, yanılsamalarıyla, şiirselliğiyle, hayali içeriği ve ifadeleriyle ortak ayaklanmaydı. Geriye kalana gelince, Şubat Devrimi'nin bu sözcüsü, konumuyla ve görüşleriyle burjuvaziye aitti.

Eğer siyasal merkezileşmenin bir sonucu olarak Paris Fransa'yı yönetiyorsa, devrimci deprem anlarında da işçiler Paris'i yönetirler. Geçici Hükûmetin yaşamındaki ilk hareket, zafer sarhoşu Paris'ini ayık Fransa'ya havale ederek bu çok güçlü etkiden kaçmak oldu. Lamartine, barikat savaşçılarının bir cumhuriyet ilan etme talebine, sadece Fransızların çoğunluğunun bu hakka sahip olduğu; oy verme zamanını beklemeleri gerektiği; Paris proletaryasının zaferini bir gaspla lekelememesi gerektiği argümanıyla karşı çıktı. Burjuvazi proletaryaya sadece bir tek gasp izni verir —savaş.

* * *

[46] Burjuvaziyi Şubat Devrimi'ne iten sınırlı amaç ve güdülerin anısı bile, genel oy temelinde cumhuriyet ilanıyla köreltildi. Burjuvazinin sadece birkaç hizbi yerine Fransız toplumunun bütün sınıfları aniden siyasal iktidarın yörüngesine girdiler, sandıkları, koltukları ve balkonları bırakıp devrimci aşamayı şahsen etkilemek zorunluluğu duydular! Anayasal monarşiyle birlikte, burjuva toplumun karşısına bağımsız bir şekilde çıkan bir devlet iktidarı görüntüsünün yanısıra, bu iktidar görüntüsünün öne çıkardığı bütün bağlı mücadeleler de ortadan kalktı!

Geçici Hükûmete ve Geçici Hükûmet aracılığıyla bütün

Fransa'ya cumhuriyeti dayatmakla proletarya hemen bağımsız bir parti olarak öne çıktı, fakat aynı zamanda Fransız burjuvazisinin tamamını kendisine karşı saf tutmaya da çağırdı. Kazandığı şey, kendi devrimci kurtuluşu için savaş alanıydı, bizzat bu kurtuluşun kendisi değil.

* * *

[48] Şubat Devrimi'ni işçiler burjuvaziyle ortak yapmıştı ve burjuvazinin yanıbaşında kendi çıkarlarını sağlama almaya çalıştılar; tıpkı bir işçiyi burjuva çoğunluğun yanıbaşında Geçici Hükûmete soktukları gibi. Örgütlü Emek! Fakat ücretli emek,* yani emeğin mevcut burjuva örgütlenmesi. Bunsuz hiçbir sermaye, hiçbir burjuvazi, hiçbir burjuva toplum olmaz. Özel bir Çalışma Bakanlığı! Peki Maliye, Ticaret, Bayındırlık Bakanlıkları —bunlar burjuva Çalışma Bakanlıkları değil mi? Bunların yanıbaşında bir proleter Çalışma Bakanlığı, bir güçsüzlük bakanlığı, bir sofuca arzular bakanlığı, bir Luxembourg Komisyonu olmak zorundaydı. Nasıl işçiler burjuvaziyle yanyana kendilerini kurtarabileceklerini sandılarsa, aynı şekilde, geriye kalan burjuva uluslarla yanyana Fransa'nın ulusal duvarları içinde bir proleter devrimi tamamlayabileceklerini sandılar. Fakat Fransa'nın üretim ilişkileri, Fransa'nın dış ticareti, dünya pazarındaki konumu ve bunun yasal koşulları; dünya pazarının despotu İngiltere'ye çarpacak bir devrimci Avrupa savaşı olmadan Fransa bunlardan nasıl kopardı?

Toplumun devrimci çıkarlarını kendinde toplayan bir sınıf ayağa kalkar kalkmaz, devrimci etkinliğinin içeriğini ve malzemesini doğrudan kendi durumunda bulur: Yere serilecek düşmanları, mücadele gereklerinin dayattığı ve alınması gereken

* "Ücretli emek" (Wage labour). S. Belli çevirisinde; "ücretlilik" —çn.

önlemleri, kendi hareketinin sonuçları, onu daha da ileriye iter. Kendi görevinin teorik bir araştırmasını yapmaz. Fransız işçi sınıfı henüz bu düzeye ulaşmamıştır; hâlâ kendi devrimini yapabilir durumda değildir.

Sanayi proletaryasının gelişimini, genelde, sanayi burjuvazisinin gelişimi belirler. Ancak burjuvazinin egemenliği altında, proletarya, devrimini ulusal bir devrime yükseltebilecek genişlikte ulusal bir varoluş kazanır ve o ölçüde kendisi devrimci kurtuluşun araçları da olacak modern üretim araçlarını yaratır. Sadece burjuvazinin egemenliği feodal toplumun maddî köklerini kurutur ve üzerinde yalnızca bir proleter devrimin mümkün olabileceği zemini hazırlar. Fransız sanayi kıtanın geri kalan kısmından daha çok gelişmiştir ve Fransız burjuvazisi daha çok devrimcidir. Şubat Devrimi doğrudan mali aristokrasiye karşı doğrultulmamış mıydı? Bu olgu sınaî burjuvazinin Fransa'yı yönetmediğini kanıtladı. Sınaî burjuvazi ancak modern sanayinin bütün mülkiyet ilişkilerini kendisine uygun biçimde şekillendirdiği yerde yönetebilir ve sanayi, ulusal sınırlar gelişimine yetmediği için ancak dünya pazarını fethettiği yerde bu gücü kazanabilir. Fakat Fransız sanayi, ulusal pazarı bile büyük ölçüde az çok değişik bir koruyucu gümrük sistemi sayesinde kontrolünde tutabilmektedir. Bu yüzden, Fransız proletaryası devrim anında Paris'te kendisini olanaklarının ötesinde bir atılıma iten fiili güce ve nüfuza sahipken, Fransa'nın geri kalan kısmında ayrı ayrı, dağınık sınaî merkezlere yığılmış, köylülerin ve küçük burjuvazinin sayısal üstünlüğü içinde neredeyse kaybolmuş durumdadır. En gelişmiş, en modern biçimiyle, en belirleyici yanıyla sermayeye karşı mücadele, sınaî ücretli emekçinin sınaî burjuvaya karşı mücadelesi, Fransa'da, mali aristokrasiye karşı genel ayaklanmanın arkasında hâlâ sermayenin sömürüsünün

ikincil tarzlarına karşı mücadele, köylülüğün tefeciliğe ve ipoteklere karşı, küçük burjuvazinin toptancıya, bankere ve imalatçıya, tek kelimeyle iflasa karşı mücadelesi gizli olduğu için, Şubat günlerinden sonra devrime ulusal içerik vermek dışında birşey yapamayan kısmi bir görüngüdür.

* * *

[60] Bu yüzden, burjuvazi ile proletarya arasındaki çatışmanın yaklaştığı bir zamanda, Şubat Devrimi'nin dalgaları bütün kıtada daha da yükselirken ve her yeni posta kâh İtalya'dan, kâh Almanya'dan, kâh güney–doğu Avrupa'nın en uzak köşelerinden yeni bir devrim haberi getirirken ve halkın genel coşkusunu elinden kaçırdığı bir zafere sürekli tanıklık ederek muhafaza ederken, bütün avantajlar, bütün belirleyici makamlar, toplumun bütün orta tabakaları burjuvazinin ellerindeydi.

* * *

[65] İşçilere hiçbir şans bırakılmadı; ya açlıktan ölmek, ya da saldırmak zorundaydılar. Onlar da 22 Haziran'da, modern toplumu bölen iki sınıf arasında ilk büyük muharebenin gerçekleştiği muazzam ayaklanmayla yanıt verdiler. Bu burjuva düzenin korunması ya da ortadan kaldırılması için bir savaştı. Cumhuriyeti gizleyen peçe yırtıldı.

Umulmadık bir cesarete ve yaratıcılığa sahip, lidersiz, ortak bir plandan yoksun, araçsız ve büyük ölçüde silahsız işçilerin, taşradan akıp gelen orduyu, Seyyar Muhafızları, Paris Ulusal Muhafızlarını ve Ulusal Muhafızları beş gün boyunca nasıl durdurduğu iyi biliniyor. Burjuvazinin, hissettiği ölümcül ıstırabı eşi duyulmamış bir zalimlikle, 3000 mahkumu katlederek nasıl dindirdiği iyi biliniyor.

Fransız demokrasisinin resmî temsilcileri, cumhuriyetçi ideolojiye Haziran savaşının önemini ancak birkaç hafta sonra sezmeye başlayacak ölçüde saplanmışlardı. Fantastik cumhuriyetlerinin içinde kaybolduğu barut dumanı onları aptallaştırmıştı.

[67] Burjuvazi, Paris proletaryasını Haziran ayaklanmasına zorladı. Bu, onun akıbetini göstermeye yetiyordu. Proletaryanın dolaysız, açık ihtiyaçları onu burjuvaziyi zorla devirme yoluna girmeye itmedi, bu göreve yeterli de değildi. Moniteur, cumhuriyet kendi yanılsamalarına yaltaklandığında zamanın geçmiş olduğunu ve konumunda en ufak bir iyileşmenin burjuva cumhuriyetin içinde bir ütopya olarak; bir gerçeklik haline gelmeyi gerektirir gerektirmez bir suç haline gelen ütopya olarak kaldığını proleteryaya resmen bildirmek zorunda kaldı. Biçim olarak hayat dolu, fakat içerik olarak önemsiz, hatta burjuva olan talepleri yerine, Şubat cumhuriyetinden söküp almak istediği ödün yerine, cesur devrimci mücadele sloganı ortaya çıktı: Burjuvaziyi Devirelim! İşçi Sınıfının Diktatörlüğü!"

Proletarya kendi mezar yerini burjuva cumhuriyetin doğum yeri haline getirmekle, burjuva cumhuriyeti, asıl amacı sermayenin egemenliğini, emeğin köleliğini kalıcılaştırmak olan bir devlet olarak katışıksız biçimiyle öne çıkmaya zorladı. Gözlerinin önünde ürkek, uzlaşılmaz, yenilmez —yenilmez; çünkü onun varlığı, kendi yaşamının koşuludur— bir düşmanı sürekli gören, bütün ayak bağlarından kurtulan burjuva yönetimin hemen burjuva terörizmine dönüşmesi kaçınılmazdı. Proletaryanın şimdilik sahneden uzaklaştırılmasıyla ve resmen kabul edilen burjuva diktatörlükle birlikte, burjuva toplumun orta tabakaları, küçük burjuvazi ve köylü sınıfı, konumları daha da da-

yanılmaz bir hal aldıkça ve burjuvaziyle antagonizmleri daha da keskinleştikçe giderek daha fazla proletaryaya yapışmak zorundaydılar. Tıpkı daha önce ıstıraplarının nedenini proletaryanın ayaklanmasında bulmak zorunda kaldıkları gibi, şimdi de onun yenilgisinde buluyorlardı.

Eğer Haziran ayaklanması burjuvazinin bütün kıtada öz–güvenini yükselttiyse ve halka karşı feodal monarşi ile ittifak yapmasına neden olduysa, bu ittifakın ilk kurbanı kim oldu? Bizzat kıta burjuvazisi. Haziran yenilgisi, burjuvaziyi kendi yönetimini pekiştirmekten ve burjuva devrimin en alt aşamasında yarı hoşnut, yarı kırgın halkı sakinleştirmekten alıkoydu.

Son olarak, Haziran yenilgisi, Fransa'nın içerideki iç savaşı yürütebilmek için dışarıda ne pahasına olursa olsun barışı korumak zorunda kaldığı sırrını Avrupa'nın despotik güçlerine ifşa etti. Böylece ulusal bağımsızlıkları için savaşmaya başlamış olan halklar Rusya'nın, Avusturya'nın ve Prusya'nın üstün gücüne teslim edildi; fakat aynı zamanda bu ulusal devrimlerin kaderleri de proleter devrimin kaderine bağlı hale geldi ve büyük toplumsal devrimin görünüşteki özerkliğinden, bağımsızlığından yoksun kaldı. İşçi köle olarak kaldığı sürece, ne Macar, ne Polonyalı, ne de İtalyan özgür olmayacaktır.

Nihayet, Kutsal İttifak'ın zaferleriyle birlikte Avrupa, Fransa'daki her yeni proleter başkaldırıyı bir dünya savaşıyla çakıştıran bir biçim aldı. Yeni Fransız devrimi, ulusal toprağını hemen terk edip, üzerinde yalnızca ondokuzuncu yüzyılın toplumsal devriminin gerçekleşebileceği Avrupa sahasını fethetmek zorundadır.

Bu yüzden Haziran yenilgisi, Fransa'nın Avrupa devriminin inisiyatifini ele geçirmesine olanak veren bütün koşulları yarattı. Ve ancak Haziran isyancılarının kanlarına bulandıktan son-

radır ki, üç renkli bayrak Avrupa devriminin bayrağı —kızıl bayrak— haline geldi!

Ve haykırıyoruz: Devrim Öldü —Yaşasın Devrim!

* * *

[83] 10 Aralık 1848, köylü ayaklanması günüydü.[2] Fransız köylülerin Şubatı ancak bu günden itibaren başlar. Köylülerin devrimci harekete girişlerini ifade eden —beceriksizce kurnaz, düzenbazca nahif, ahmakça ulu simge, hesaplı bir hurafe, beş para etmez bir taşlama, akıllıca aptal bir tarihdışılık, dünya–tarihsel bir soytarılık eseri ve uygar kişi için deşifre edilemez bir hiyeroglif olan— bu simge, uygarlık içinde barbarlığı temsil eden bir sınıfın açık fizyonomisini taşıyordu. Cumhuriyet, bu sınıfa kendisini vergi memuruyla* duyurmuştu; o da cumhuriyete kendisini imparatorla duyurdu. Napoleon, 1789'da yeni yaratılan köylü sınıfın çıkarlarını ve imgelemini her yönüyle temsil eden tek kişiydi. Cumhuriyetin alnına onun adını yazmakla bu sınıf dışarıya savaş ilan etmiş, içeride ise kendi sınıf çıkarlarını dayatmış oldu. Köylüler için Napoleon bir kişi değil, bir programdı. Bayraklarla, davullarla ve trampetlerle sandık başına gidip bağırdılar: *plus d'impôts, à bas les riches, à bas la republique, vive l'Emperor!*** İmparatorun arkasında köylü savaşı*** gizliydi. Oylarıyla yıktıkları cumhuriyet, zenginlerin cumhuriyetiydi.

[2] Marx, köylülerin kitle halinde oy verdikleri Louis Napoleon'un seçilmesine işaret ediyor.

* "Vergi memuru" (tax collector). S. Belli çevrisinde; "icra memuru" —çn.

** Artık vergi yok, kahrolsun zenginler, kahrolsun cumhuriyet, yaşasın imparator!

*** "Köylü savaşı" (peasant war); S. Belli çevirisinde; "köylü ayaklanması" —çn.

10 Aralık, mevcut hükûmeti deviren köylülerin hükûmet darbesiydi. Ve Fransa'dan bir hükûmet alıp Fransa'ya bir hükûmet verdikleri o günden itibaren, gözleri sürekli Paris'in üzerindeydi. Bir an için devrimci dramanın aktif kahramanları haline gelen köylüler, artık koronun pasif ve iradesiz üyeleri rolüne geri itilemezdi.

[134] Fransa'da, normalde sınaî burjuvanın yapması gereken şeyi küçük burjuva, normalde küçük burjuvanın görevi olan şeyi işçi yapar; peki işçinin görevi, bunu kim yerine getirir? Hiç kimse. Fransa'da bu görev yerine getirilmez; Fransa'da bu görev ilan edilir. Hiçbir yerde ulusal duvarlar içinde yerine getirilmez; Fransız toplumundaki sınıf savaşı, ulusların karşı karşıya geldiği bir dünya savaşına dönüşür. Bu görevin yerine getirilmesi, ancak proletarya bir dünya savaşı yoluyla dünya pazarına hükmeden halkın başına, İngiltere'nin başına geçirildiği anda başlar. Burada sonucunu değil, örgütsel başlangıcını bulan devrim, kısa ömürlü bir devrim değildir. Şu anki kuşak, Musa'nın çölden geçirdiği Yahudilere benzer. Sadece fethedeceği yeni bir dünyası yoktur; bu yeni dünyayla başa çıkabilen insanlara yer açmak için yok olması da gerekir.

[146] Devrimin akışı koşulları o kadar hızlı olgunlaştırmıştı ki, her renkten reform dostları, orta sınıfların en ılımlı istekleri devrimin en uç partisinin bayrağı etrafında, kızıl bayrağın etrafında toplanmak zorunda kaldılar.

[147] [Küçük burjuvazi] kendi sosyalizminin barışçı yoldan gerçekleşmesi —olasılıkla, birkaç gün süren ikinci bir Şubat Devrimi'ne izin vererek— düşünü gördüğü için,[3] gelecek tarihsel süreç, ona doğal olarak, toplumun düşünürlerinin ortaklaşa ya da bireysel mucitler olarak icat ettikleri ya da etmiş oldukları sistemlerin uygulanması olarak görünür. Bu yüzden eklektik ya da proletarya henüz gelişip kendisine ait özgür bir tarihsel hareket durumuna gelmediği sürece proletaryanın teorik ifadesi olan doktriner sosyalizmin, mevcut sosyalist sistemlerin erbapları olur.

Topyekün hareketi hareketin uğraklarından birine bağımlı hale getiren, ortak, toplumsal üretimin yerine bireysel ukalaların zihinsel ürünlerini koyan bu ütopya, bu doktriner sosyalizm sınıfların devrimci mücadelesini ve bu mücadelenin gereklerini, küçük hokkabazların hileleriyle ya da büyük bir duygusallıkla ortadan kaldırırken; aslında mevcut toplumu sadece idealleştiren bu doktriner sosyalizm mevcut toplumun gölgesiz bir resmini alıp onun gerçekliklerinden kaçarak kendi idealine ulaşmak isterken; proletarya bu sosyalizmi küçük burjuvaziye teslim ederken; farklı sosyalist liderlerin kendi aralarındaki mücadelesi, toplumsal devrimin geçiş noktalarından birine sözde bağlılık olarak sözde sistemlerden her birini ötekinin karşısına çıkarırken —proletarya, giderek daha fazla, bizzat burjuvazinin Blanqui'nin adına atfettiği devrimci sosyalizmin, komünizmin etrafında toplanır. Bu sosyalizm devrimin sürekliliğinin ilanıdır; genel olarak sınıf ayrılıklarının ortadan kaldırılışına, bu sınıfların dayandıkları bütün üretim ilişkilerinin ortadan kaldırı-

[3] Marx, Louis Blanc'ın sosyalizmi gibi ılımlı sosyalizm biçimlerine işaret ediyor.

lışına, bu üretim ilişkilerine karşılık gelen bütün toplumsal ilişkilerin ortadan kaldırılışına, bu toplumsal ilişkilerden kaynaklanan bütün düşüncelerin devrimci bir şekilde değiştirilmesine zorunlu geçiş noktası olarak proletaryanın sınıf diktatörlüğünün ilanıdır.

Bu açıklamanın kapsamı, konunun daha fazla geliştirilmesine izin vermiyor.

[159] Tıpkı kriz döneminin İngiltere'den sonra kıtada yaşanması gibi, refah dönemi de öyle oldu. Orijinal süreç her zaman İngiltere'de gerçekleşir; İngiltere burjuva evrenin demiurge'udur.* Burjuva toplumun hep yeni baştan dolandığı döngünün farklı evreleri, kıtada ikincil ve üçüncül biçimde gerçekleşir. İlk önce kıta, başka herhangi bir ülkeye yaptığı ihracattan çok daha fazlasını İngiltere'ye yapar. Ne var ki, İngiltere'ye yapılan bu ihracat, özellikle denizaşırı pazar bakımından İngiltere'nin konumuna dayanır. O sırada İngiltere denizaşırı topraklara bütün kıtanın yaptığından çok daha fazla ihracat yapar; öyle ki, kıtanın bu topraklara yaptığı ihracatın miktarı, her zaman İngiltere'nin o sıradaki denizaşırı ihracatına bağımlıdır. Bu nedenle, krizler devrimleri ilk önce kıtada ürettiği halde, bu krizlerin temeli İngiltere'dedir. Şiddetli patlamalar, doğal olarak, burjuva toplumun kalbinden çok el ve ayaklarında gerçekleşmelidir; çünkü, burada uyum sağlama olanağı oradakinden daha fazladır. Diğer yanda, kıta devrimlerinin İngiltere üzerindeki etkisinin derecesi, aynı zamanda, bu devrimlerin burjuva yaşam koşullarına ne ölçüde gerçekten itiraz ettiklerini, ya da ne ölçü-

* Demiurge: Eflatun felsefesinde dünyanın yaratıcısı —çn.

de sadece bu koşulların siyasal formasyonlarına dokunduklarını gösteren bir barometredir.

Burjuva toplumun üretken güçlerinin burjuva ilişkiler içinde mümkün olduğu kadar gür geliştiği bu genel refah durumunda, hiçbir gerçek devrimden söz edilemez. Böyle bir devrim ancak bu her iki faktörün modern üretken güçler ile burjuva üretken biçimler birbirleriyle çarpışma içine girdiği dönemlerde mümkündür.** Düzenin kıta tarafında tek tek hiziplerin temsilcilerinin girdikleri ve karşılıklı yıprandıkları çeşitli kavgalar yeni devrimlere vesile olmaktan çok uzak, tersine, sadece ilişkilerin temeli o an için güvencede ve burjuva olduğu için (gericinin bilmediği budur) mümkün hale geliyor. Gericiliğin burjuva gelişmeyi durdurma yönündeki bütün çabaları, demokratların bütün moral öfkeleri ve bütün coşkulu bildirileri kadar kesin bir şekilde geri tepecektir. Yeni bir devrim ancak yeni bir krizin sonucunda mümkündür. Ne var ki, bu yeni devrim bu kriz kadar kesindir.

* * *

** "Üretken güçler" (productive forces); S. Belli, aynı cümle içinde, aynı ifade için bir yerde "üretici güçler", bir yerde "üretim araçları" demiş. Ayrıca, "productive forms" ifadesinin karşılığı olarak biz "üretken biçimler"i kullandık. S. Belli çevirisinde; "üretim biçimleri" —çn.

*Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i**

KARL MARX

Bir üslup şaheseri olan bu broşür Marx'ı, fiili tarihsel olayları —Louis Bonaparte'ın 2 Aralık hükûmet darbesine yol açan olayları— materyalist tarih kavrayışıyla ele alan bir toplumsal ve siyasal tarihçi olarak en parlak biçimiyle gösterir. İkinci baskıya bir önsözünde Marx'ın kendisi niyetini, "Fransa'daki sınıf mücadelesinin, grotesk bir sıradanın bir kahraman rolü oynamasını olanaklı kılan koşulları ve ilişkileri nasıl yarattığını göstermek" olarak ifade etmiştir. Louis Bonaparte'ın yükselişi ve yönetimi, yirminci yüzyılda faşizm olarak anılacak olan görüngünün bir habercisi olarak düşünüldüğü için, Marx'ın bu görüngüyle ilgili yorumu, başka şeylerin yanısıra, faşizmin doğası ve anlamı üzerine daha sonraki marksist düşünceye bir tür başlangıç olarak da ilgi çeker.

Marx, *18 Brumaire*'i 1851'in sonu ile 1852'nin başlarında yazdı ve New York'ta yayımlanan Die Revolution adlı dergide yayımladı. Buraya en önemli bölümleri —birinci ve sonuncu bölümler— alınmıştır.

* Daha önce yayınlanmış Türkçe metin: Karl Marx, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, çev. Sevim Belli (Ankara: Sol Yayınları, 1990). Bu çeviride, yukarda belirtilen metinle karşılaştırmalar yapıldı. Kavram ve terim farklılıkları çevirmen notları olarak belirtildi. Ayrıca, terim ve kavramların Türkçe karşılıkları dışında, bu çevirinin Sevim Belli çevirisinden anlatı bakımından da oldukça farklı olduğunu okura anımsatmayı gerekli buluyoruz. Buraya alınan pasajların S. Belli çevirisindeki sayfa numaraları köşeli parantez içinde her pasajın başında verilmiştir —çn.

I

[13] Hegel bir yerde, bütün büyük dünya–tarihsel olguların ve şahsiyetlerin deyim uygunsa iki kez gerçekleştiğini belirtir. Şunu eklemeyi unutmuş: Birincisinde trajedi olarak, ikincisinde maskaralık olarak. Danton'a göre Caussidiere, Robespierre'e göre Louis Blanc, 1793–1795'in Dağlılarına göre 1848–1851'in Dağlıları,* Amcaya göre Yeğen. Ve aynı karikatür, 18 Brumaire'in ikinci baskısının yapıldığı koşullarda da gerçekleşir.[1]

İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar, fakat keyifleri istediği gibi yapmazlar; kendi seçtikleri koşullar altında değil, doğrudan bulunan, verili ve geçmişten aktarılan koşullar altında yaparlar. Bütün geçmiş kuşakların geleneği, bir kâbus gibi yaşayan kuşağın beynine çöker. Ve tam da kendilerini ve şeyleri devrimci bir şekilde değiştirmeye, bütünüyle yeni birşey yaratmaya soyunmuş göründükleri sırada, tam da böylesi devrimci kriz dönemlerinde, geçmişin ruhlarını kaygıyla hatırlayıp yardıma çağırır ve dünya tarihinin yeni sahnesini bu kökleşmiş kılıkta ve ödünç alınmış bir dille sunmak için onların adlarını, savaş sloganlarını ve giysilerini ödünç alırlar. Bu yüzden Luther, Havari Paul'ün maskesini taktı; 1789–1814 Devrimi, sırasıyla

* "Dağlılar" (The Mountain): 1789 Fransız Devrimi'nde Danton ve Robespierre'in önderliğini yaptığı uç parti; toplantı salonunun en üst sıralarında oturdukları için bunlara Dağlılar deniliyordu. S. Belli çevirisinde; "Montagne" —çn.

1 18 Brumaire günü (birinci Fransız burjuva devrimi döneminde kabul edilen takvime göre), ya da 9 Kasım 1799 günü, I. Napoleon bir hükûmet darbesi yapmış ve Birinci Konsül olarak bütün yetkileri kendi elinde toplamıştı; 1804'te kendisini imparator ilan etti. "18 Brumaire'in ikinci baskısı" ifadesiyle Marx, I. Napoleon'un yeğeni Louis Bonaparte'ın 2 Aralık 1851'de gerçekleştirdiği hükûmet darbesini kasteder.

Roma Cumhuriyeti ve Roma İmparatorluğu giysisini örtündü ve 1848 Devrimi, yeri geldiğinde 1789'un ve 1793–1795 devrimci geleneğinin kaba bir taklidini yapmaktan daha öteye gidemedi. Benzer şekilde, yeni bir dil öğrenen acemi hep yeni öğrendiği dili kendi anadiline tercüme eder; fakat ancak eskiyi anımsamaksızın yeninin içinde hareket ettiğinde ve yeniyi kullanırken ata dilini unuttuğunda yeni dilin ruhunu özümsemiştir ve o dilde özgürce üretebilir.

Bu dünya–tarihsel ölüyü yardıma çağırmanın değerlendirilmesi, hemen belirgin bir farklılığı açığa vurur. Camille Desmoulins, Danton, Robespierre, Saint–Just, Napoleon, kahramanlar, ayrıca eski Fransız Devrimi'nin partileri ve kitleleri kendi zamanlarının görevini, modern burjuva toplumunun önünü açma ve yerleştirme görevini Roma giysileri içinde ve Roma ifadeleriyle yerine getirdiler. Birinciler feodal temeli tekmeleyip paramparça ettiler ve bu temel üzerinde yükselen feodal başları kopardılar. Ötekiler Fransa'nın içinde serbest rekabetin gelişebileceği, parselli toprak mülkiyetinin işletilebileceği, ulusun kösteksiz üretken gücünün kullanılabileceği koşulları yarattılar ve Fransa'nın sınırları dışında ise, Fransa'daki burjuva toplumunu Avrupa kıtası üzerinde uygun bir güncel çevre ile donatmak için gerekli olduğu kadarıyla her yerde feodal oluşumları silip süpürdüler. Yeni toplumsal oluşum yerleştikten sonra, Nuh nebiden kalma devasa heykeller ve onlarla birlikte Romalı hortlaklar —Brutus'lar, Gracchi'ler, Publicola'lar, tribünler, senatörler ve bizzat Sezar'ın kendisi— ortadan kayboldular. Ayık gerçekliği içinde burjuva toplumu Say'larda, Cousin'lerde, Royer–Collard'larda, Benjamin Constant'larda ve Guizot'larda kendi hakiki yorumcularını ve sözcülerini yaratı; gerçek askerî liderler bakanlık masalarının arkasına kuruldu ve et

kafalı XVIII. Louis, siyasal şef oldu. Servet üretimine ve barışçı rekabet mücadelesine gırtlağına kadar gömülen bu burjuva toplumu Roma günlerinden kalma hayaletlerin kendi beşiğine bekçilik ettiğini artık unutmuştu. Burjuva toplumun kendisi kahraman olmasa da, dünyaya gelmek için kahramanlığa, özveriye, teröre, iç savaşa ve ulusal muharebelere gereksinmesi vardı. Ve onun gladyatörleri, Roma Cumhuriyeti'nin klasik katı geleneklerinde, kendi mücadelelerinin içeriğinin burjuva sınırlarını kendi kendilerinden gizlemek ve kendi tutkularını büyük tarihsel trajedi düzeyinde tutmak için gereksinim duydukları idealleri ve sanat biçimlerini, yanılsamaları buldular. Benzer şekilde, gelişmenin başka bir aşamasında, bir yüzyıl önce Cromwell ve İngiliz halkı da kendi burjuva devrimi için gerekli olan sözleri, tutkuları ve yanılsamaları *Eski Ahit*'ten ödünç almıştı.[2] Gerçek amaca ulaşılınca, İngiliz toplumunun burjuva dönüşümü tamamlanınca Locke, Habakkuk'un[*] ayağını kaydırıp yerini aldı.

Bu devrimlerde ölülerin dirilişi, bu nedenle, eskiyi taklit etme amacına değil, yeni mücadeleleri kutsamak amacına; verili görevlerin gerçeklikteki çözümünden kaçma amacına değil, onları imgelemde yüceltme amacına; devrim hayaletini yeniden canlandırma amacına değil, devrimini ruhunu bir kez daha bulma amacına hizmet etti.

1848'den 1851'e kadar eski devrimin hayaleti ancak eski Bailly kılığına bürünen Marrast'tan, *republican en gants jaunes*'ten[**] değersiz iğrenç özelliklerini Napoleon'un demirden ölüm maskesi altına gizleyen bir maceracıya kadar yürüdü. Bir

[2] Burjuvazi, monarşiye, feodal soyluluğa ve egemen Kilise'ye karşı yeni soylulukla ittifak kurdu. [Marx]

[*] Eski Ahit'te adı geçen ikinci derecede peygamberlerden sekizincisi —çn.

[**] Sarı eldivenli cumhuriyetçi —çn.

devrimle eylem gücünü arttıracağını düşünen bütün halk aniden ölü bir çağa geri düşmüş bulur kendisini ve bu geri düşüş konusunda hiçbir kuşkunun yeşermemesi için eski veriler, çoktan antika eserlerle ilgili kitapların bir konusu haline gelmiş fermanlar, eski kronoloji, eski adlar, çoktan ölmüş ve çürümüş görünen eski sadık uşaklar ortaya çıkarlar. Ve ulus, Firavunlar zamanında yaşadığını hayal eden ve Etiyopya madenlerinde başında ışığı sönük bir lamba ile yeraltı hapishanesine kilitlenmiş bir altın arayıcısı olarak, arkasında uzun bir kamçısı ve çıkışta ortak dilleri olmadığı için ne madenlerdeki zorunlu emekçileri ne de birbirlerini anlayan kafası karışık bir barbar paragözler kitlesi bulunan köle denetleyicisi olarak, yerine getirmek zorunda olduğu zorunlu emekten her gün yakınan Bedlam'daki deli İngiliz gibi görür kendini. "Ve bütün bunlar benden beklenir," diye homurdanır deli İngiliz, "eski Firavunlara altın çıkarmak için benden, özgür doğmuş bir Breton'dan yardım beklenir." Fransız ulusu ise, "Bonapart ailesinin borçlarını ödemek için" diye iç geçirir. İngiliz, aklı başında olduğu sürece, altın çıkarma fikri sabitinden kurtulamadı. Fransızlar ise, devrimle meşgul oldukları sürece, 10 Aralık 1848 seçimlerinin[3] kanıtladığı gibi Napoleon'un anısından kurtulamadılar. Özlemleri, devrimin tehlikelerinden Mısır'ın lüks hayatına[*] geri döndü ve 2 Aralık 1851 bunun yanıtı oldu. Sadece eski Napoleon'un bir karikatürüne sahip olmakla kalmadılar, ondokuzuncu yüzyılın ortasında kaçınılmaz olarak görüneceği şekliyle karikatürleştirilmiş eski Napoleon'un tam da kendisine sahiptiler.

Ondokuzuncu yüzyılın toplumsal devrimi şiirselliğini geç-

[3] Louis Bonaparte'ın cumhurbaşkanlığına seçildiği seçim.
[*] "Lüks hayat" (flesh–pots). S. Belli çevirisinde; "mağaralar" —çn.

mişten değil, ancak gelecekten alabilir. Geçmişle ilgili bütün hurafelerden kendisini sıyırmadan, kendisiyle başlayamaz. Daha önceki devrimler, kendi içerikleri konusunda kendilerini uyutmak için dünya–tarihsel anılara gerek duydular. Ondokuzunu yüzyılın devrimi ise, kendi içeriğine ulaşmak için* ölülere kendi ölülerini gömdürtmelidir. Orada söz içeriğin ötesine geçiyordu; burada içerik sözün ötesine geçer.

Şubat Devrimi eski toplumu gafil avlayan ani bir saldırıydı ve halk, umulmadık etkiler yaratan bu saldırıyı yeni bir çağ açan dünya–tarihsel bir olay ilan etti. 2 Aralık günü, Şubat Devrimi bir hilekar kumarbazın dalaveresiyle yok edilmiştir ve sanki devrilen monarşi değildir; yüzyıl süren mücadelelerle monarşiden zorla alınan liberal ödünlerdir. Toplumun kendisi için yeni bir içeriği fethetmesi yerine, sadece, devlet en eski biçimine, süvari kılıcının ve papaz kukuletasının basit arsız egemenliğine geri dönmüş görünüyor. Bu, Aralık 1851 çılgınlığının Şubat 1848'in yardımına verdiği yanıttır. Kolay gelen kolay gider. Bu arada, aradan geçen süre boşa geçirilmedi. 1848–1851 arası yıllarda Fransız toplumu, deyim uygunsa düzenli bir kitabî gelişme ile, yüzeydeki bir çalkantıdan fazla birşey olması durumunda Şubat Devrimi'inden önce gelmesi gereken incelemeler ve deneyimleri devrimci oldukları için basit bir yöntemle telafi etti. Toplum şimdi, başladığı noktanın gerisine düşmüş görünüyor; aslında ilk önce kendisi için kalkış noktasını, yalnızca modern devrimin ciddi bir hal alacağı durumu, ilişkileri, koşulları yaratmalıdır.

Burjuva devrimler, onsekizinci yüzyıl devrimleri gibi, hızla

* "Kendi içeriğine ulaşmak için" (in order to arrive at its content). S. Belli çevirisinde "kendi öz nesnesini gerçekleştirmek için" —çn.

başarıdan başarıya atılıyor ve birbirini aşan dramatik sonuçlar doğuruyor; insanlar ve şeyler parıltılı pırlantalar gibi görünüyor; coşku günlük ruh halidir: fakat bunlar kısa ömürlüdür; kısa sürede son noktalarına ulaştılar ve toplum kendi fırtınasının ve stres döneminin sonuçlarını özümsemeyi henüz ayık kafayla öğrenmeden, uzun bir depresyon yakasına yapışıyor. Diğer yanda proleter devrimler ise, ondokuzuncu yüzyıl devrimleri gibi, durmadan kendilerini eleştirir; sürekli kendi seyirleri içinde kendilerini kesintiye uğratır; yeniden başlamak için görünüşte bitmişe geri döner; ilk girişimlerinin yetersizliklerini, zayıflıklarını ve önemsizliklerini acımasızca yerer; hasımlarını sırf topraktan yeni bir güç alıp karşılarına daha devasa çıkabilsin diye yere sermiş gibi görünür; zaman zaman kendi amaçlarının belli belirsiz büyüklüğünden irkilirler; ta ki her türlü geri dönüşü olanaksızlaştıran durum yaratılıncaya ve bizzat koşullar şunu haykırıncaya kadar:

Hic Rhodus, hic salta!
Hier ist die Rose, hier tanze![4]

Geri kalanına gelince; her ortalama gözlemci, Fransa'nın gelişim seyrini adım adım izlememiş olsa bile, korkunç bir fiyaskonun devrimi beklediğine dair bir önsezi edinmiş olmalıdır. Bay demokratların 2 Mayıs 1852'nin[5] güzel sonuçlarından ötürü birbirlerini kutlarlarken çıkardıkları zafer naralarını duy-

[4] İşte Rodos, işte arşın! İşte gül, işte pist." Bu sözlerden birincisi, Ezop'un Rodos'ta şu kadar atladığını iddia eden bir palavracıyla ilgili öyküsünden alınmıştır. Yunanca ifadenin Almancası olan ikinci ifadeyi (*Rhodus* gül anlamına da gelir) Hegel *Hukuk Felsefesi* ne önsözünde kullanır.

[5] Yeni cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılacağı gün. O gün, anayasa aradan dört yıl geçmeden bir kişinin iki kez üstüste cumhurbaşkanı seçilmesine izin vermediği için Louis Bonaparte istifa etmek zorunda kalacaktı.

mak yeterliydi. Chiliast'ların[6] zihnindeki İsa'nın tekrar dünyaya gelip bin yıllık mutluluk dönemini başlatacağı gün gibi, bu demokratların zihinlerinde de 2 Mayıs 1852 sabit bir düşünce, bir dogma haline gelmişti. Her zamanki gibi zayıflık, mucizelere inanca sığınmıştı; sadece imgelemde yok edilmekle düşmanın üstesinden gelindiği hayal edilmişti ve kendisini bekleyen geleceğin ve *in petto*[7] tuttuğu, fakat sırf o an yapmak istemediği işlerin pasif bir yüceltilmesiyle şimdiyle ilgili bütün anlayış yitirilmişti. Ortaya çıkan yeteneksizliklerini, karşılıklı birbirlerine sempatilerini sunarak ve bir güruh halinde toplanarak gizlemeye çalışan kahramanlar bohçalarını toplamış, defne yaprağından çelenklerini peşinen hazırlamıştılar ve tam o sırada, düşünceli davranıp hükûmet personelini mütevazi mizaçlarının bütün sadeliğiyle zaten örgütlemiş oldukları *in partibus*[8] cumhuriyetini borsada kırmakla meşguldüler. 2 Aralık, bulutsuz bir gökyüzünde gök gürültüsü gibi çarptı onlara ve korkulu depresyon dönemlerinde iç korkularının en yüksek perdeden gürültülerle bastırılmasına memnuniyetle izin veren halklar, muhtemelen kaz gürültülerinin Capitol'ü kurtarabildiği zamanların geçmişte kaldığına kendilerini inandırmış olacaklardır.[9]

Anayasa, Ulusal Meclis, hanedan partileri,[10] mavi ve kızıl

[6] İsa'nın ikinci kez dünyaya gelip bin yıllık bir yeryüzü cenneti kuracağına inanan eski bir Hıristiyan tarikatın taraftarlarına verilen ad.

[7] Yedekte.

[8] *In partibus infidelium:* tam karşılığı "kafirler ülkesinde." Marx ve Engels'in, bir ülkedeki gerçek duruma aldırmaksızın dışarıda kurulan sürgün hükûmetlerini tarif etmek için sık sık kullandıkları bir ifade.

[9] Eski bir Roma hikayesine göre, bir zamanlar Roma kuşatma altındayken Roma hisarındaki, Capitol'daki, kutsal kazlar gürülltü çıkararak garnizonu uyandırmış; bu sayede garnizon, düşman saldırısını savuşturabilmiş.

[10] Bourbonları destekleyen meşrutiyetçiler ve orleanistler.

cumhuriyetçiler,[11] Afrika kahramanları,[12] kürsüden gelen gürültü, günlük basının şimşeği, bütün yazın, siyasî isimler ve entelektüel ünlüler, medeni hukuk ve ceza yasası, özgürlük, eşitlik, kardeşlik, 1852 Mayıs'ının ikinci günü —bütün bunlar, düşmanlarının bile bir büyücü olduğunu ayırt etmedikleri bir adamın büyüsü karşısında, düşsel bir görüntü oyunu gibi ortadan kayboldu. Genel oy hakkı, bütün dünyanın gözü önünde son vasiyetini yazabilmek ve halk adına var olan herşeyin bu kadar değeri var, yok olacaktır diye ilan edebilmek için sadece bir süre hayatta kalmış gibi görünüyor.

Fransızların yaptığı gibi, uluslarının gafil avlandığını söylemek yetmez. Bir ulusun ve bir kadının, karşısına çıkan ilk maceracı tarafından iğfal edildiği bu savunmasız an bağışlanmaz. Bilmece böylesi sözlerle çözülmez, sadece başka bir şekilde formüle edilir. Otuzüç milyonluk bir ulusun nasıl gafil avlanabildiği ve üst düzey üç dolandırıcı tarafından nasıl bir dirençle karşılaşılmadan teslim alınabildiği açıklanmalıdır.

Fransız Devrimi'nin 24 Şubat 1848'den Aralık 1851'e kadar geçtiği evreleri genel hatlarıyla özetleyelim.

Üç ana dönem aşikârdır: Şubat dönemi; 4 Mayıs 1848'den 29 Mayıs 1849'a kadar süren cumhuriyetin ya da Kurucu Ulusal Meclisin oluşma dönemi; 29 Mayıs 1849'dan 2 Aralık 1851'e kadar süren anayasal cumhuriyet ya da Ulusal Yasama Meclisi dönemi.

24 Şubat 1848'den, ya da Louis Philippe'in devrilmesinden 4 Mayıs 1848'e, Kurucu Meclisin toplanmasına kadar süren bi-

[11] Mavi (burjuva) ve kızıl (sosyalist) cumhuriyetçi partiler.

[12] Cezayir'in fethi sırasında Afrika'daki vahşi uygulamalarıyla tanınan generaller (Cavaignac, Changarnier ve ötekileri).

rinci dönem, gerçek Şubat dönemi, devrimin başlangıcı olarak betimlenebilir. Bu dönemin niteliği, kendisi tarafından doğaçlama meydana getirilen hükûmetin kendisini geçici ilan etmesi ve hükûmetle birlikte başlanılan, kalkışılan ya da dillendirilen herşeyin kendisini geçici ilan etmesi gerçeğiyle resmen ifade edildi. Hiçbir şey ve hiçkimse var olma ve gerçek eylem hakkı iddiasında bulunmaya kalkışmadı. Devrimi hazırlayan ya da belirleyen bütün öğeler, hanedan muhalefeti, cumhuriyetçi burjuvazi, demokratik–cumhuriyetçi küçük burjuvazi ve sosyal demokrat işçiler, Şubat hükûmetinde kendilerine geçici olarak yer buldular.

Başka türlü de olamazdı. Şubat günleri, aslında, bizzat mülk sahibi sınıfın içinde siyasal bakımdan ayrıcalıklar çemberini genişletecek ve mali aristokrasinin tek başına egemenliğini devirecek bir seçim reformuna niyet etmişti. Ne var ki, iş fiili çatışmaya gelince, halk barikatlara tırmanınca, Ulusal Muhafızlar pasif bir tutum takınınca, ordu ciddi bir direniş göstermeyince ve monarşi de tüyünce, cumhuriyet doğal birşey olarak ortaya çıktı. Her parti, cumhuriyeti kendisine göre yorumladı. Proletarya tarafından silah zoruyla kazanıldığı için proletarya kendi damgasını vurdu ve bir sosyal cumhuriyet olacağını ilan etti. Böylece, eldeki malzemeyle, kitlelerin mevcut eğitim düzeyiyle, verili koşullar ve ilişkiler altında pratikte hemen gerçekleştirilebilecek herşeyle en belirgin çelişki içinde olan modern devrimin genel içeriği gösterildi. Diğer yanda, Şubat Devrimi'ne katılan diğer bütün öğelerin iddiaları, hükûmette elde ettikleri aslan payıyla birlikte kabul edildi. Bu nedenle, tumturaklı sözler ile fiili belirsizlik ve beceriksizliğin, coşkuyla yenilik peşinde koşmak ile eski rutinin derinlere kök salmış egemenliğinin, bütün toplumun görünüşteki uyumu ile toplumun öğelerinin derin yabancılaşmasının daha karmaşık bir karışımına hiçbir dönemde rastla-

mayız. Paris proletaryası önüne açılan geniş ufukların zevkini çıkarıp toplumsal sorunlar üzerine ciddi tartışmalarla meşgul olmaktayken, toplumun eski güçleri gruplaşmış, toplanmış, düşünmüş ve ulus kitlesinden, Temmuz monarşisinin bariyerleri düştükten sonra siyasal sahneye derhal üşüşen köylülerden ve küçük burjuvalardan umulmadık bir destek bulmuştu.

4 Mayıs 1848'den ~~1848~~ Mayısının sonuna kadar süren ikinci dönem, anayasa, burjuva cumhuriyetin kuruluş dönemidir. Şubat günlerinden hemen sonra, sadece cumhuriyetçiler hanedan muhalefetini, sosyalistler cumhuriyetçileri şaşırtmakla kalmamış, Paris de bütün Fransa'yı şaşırtmıştı. Genel seçimlerden çıkan ve 4 Mayıs 1848'de toplanan ulusal Meclis, ulusu temsil ediyordu. Şubat günlerinin mağrur özlemlerine karşı canlı bir protestoydu ve Devrimin sonuçlarını burjuva ölçeğe indirgeyecekti. Bu Ulusal Meclis'in niteliğini hemen kavrayan Paris proletaryası, meclisin toplanmasından birkaç gün sonra, 15 Mayıs'ta, meclisin varlığını zorla yadsımaya, onu dağıtmaya, ulusun gerici ruhunun proletaryayı tehdit ettiği organik biçimi bir kez daha zorla bileşenlerine ayırmaya kalkıştı. Bilindiği gibi 15 Mayıs, Blanqui ve yoldaşlarını, yani proleter partinin [devrimci komünistlerin][13] gerçek liderlerini ele almakta olduğumuz dönem boyunca kamusal sahneden uzaklaştırmaktan başka bir sonuç doğurmadı.

Louis Philippe'in burjuva monarşisinden sonra ancak burjuva cumhuriyet gelebilirdi; yani, daha önce burjuvazinin sınırlı bir kesimi kral adına yönetti ise, şimdi de burjuvazinin tamamı halk adına yönetecekti. Paris proletaryasının talepleri, son

[13] Burada ve diğer yerlerde köşeli parantez içine alınan ifadeler, sonraki basımlarda çıkarılan, fakat birinci basımda bulunan pasajları gösterir.

verilmesi gereken ütopik saçmalıklardı. Kurucu Ulusal Meclis'in bu bildirisine Paris proletaryası Haziran Ayaklanmasıyla, Avrupa iç savaşlar tarihinin en muazzam eylemiyle yanıt verdi. Burjuva cumhuriyet galip geldi. Mali aristokrasi, sanayi burjuvazisi, orta sınıf, küçük burjuvalar, ordu, Seyyar Muhafızlar olarak örgütlenen lümpen proletarya, entelektüel aydınlar, ruhban sınıfı ve kırsal nüfus burjuva cumhuriyetin safında yer aldılar. Paris proletaryasının safında ise kendisiden başka kimse yoktu. Zaferden sonra üç binden fazla isyancı katledildi, onbeş bini yargısız sürgün edildi. Bu yenilgiyle birlikte proletarya devrimci sahnenin gerisine geçer. Her vesilede, hareket yeni bir başlangıç yapar gibi görünür görünmez tekrar ileri atılır, fakat hep daha az bir güçle ve daha önemsiz sonuçlarla. Kendisinin üstünde yer alan toplumsal tabakalardan biri devrimci heyecana kapılır kapılmaz, proletarya onunla hemen ittifaka girer ve farklı partilerin peşpeşe maruz kaldıkları bütün yenilgileri paylaşır. Fakat ardarda gelen bu darbeler, bütün toplumun yüzeyine dağıldığı ölçüde sürekli zayıflamaktadır. Meclisteki en önemli liderleri ve basın peşpeşe malıkemelerin kurbanı olur ve hep daha ikircikli şahsiyetler öne çıkar. Kısmen doktriner denemelere, mübadele bankaları ve işçi birlikleri denemelerine, dolayısıyla kendi büyük, birleşik kaynaklarıyla eski dünyayı devrimci bir şekilde değiştirmekten vazgeçtiği bir harekete atılır ve daha çok toplumun gerisinde, özel bir biçimde, kendi varoluşunun sınırlı koşulları içinde kurtuluşuna ulaşınaya çalışır ve dolayısıyla kaçınılmaz olarak gemiyi kayalıklara bindirir. Haziran'da mücadele ettiği bütün sınıflar önünde mecalsiz yere serilinceye kadar, ne kendi içindeki devrimci büyüklüğü yeniden keşfedebilir, ne de girdiği ittifaklardan yeni enerji kazanabilir durumda görünüyor. Fakat hiç olmazsa büyük, dünya–tarihsel mücadelenin onuruyla yeni-

liyor; ve sadece Fransa değil, bütün Avrupa Haziran depremi karşısında dehşetle titriyor; oysa üst sınıfların ortaya çıkan yenilgileri o kadar ucuza satın alınır ki, önemli olay sayılabilmeleri için muzaffer parti tarafından arsızca abartılmayı gerektirir ve yenilen parti proletaryadan uzaklaştığı ölçüde daha fazla yüz kızartıcı bir hal alır.

Kuşkusuz Haziran isyancılarının yenilgisi, burjuva cumhuriyetin üzerinde kurulup inşa edilebileceği zemini hazırlayıp düzlemişti; fakat aynı zamanda, Avrupa'da "ya cumhuriyet, ya monarşi" dışında başka sorunların bulunduğunu da göstermişti. Bu noktada burjuva cumhuriyetin bir sınıfın öteki sınıflar üzerindeki sınırsız despotizmi anlamına geldiğini açığa çıkarmıştı. Eski bir uygarlığa, gelişkin sınıf oluşumlarına, modern üretim koşullarına ve yüzyılların çalışmasıyla bütün geleneksel düşünceleri emen entelektüel bir bilince sahip topraklarda cumhuriyetin, örneğin zaten var olan sınıflara rağmen bu sınıfların henüz sabitleşmedikleri, sürekli bir akış içinde değiştikleri ve unsurlarını değiştirdikleri; modern üretim araçlarının durgun bir artı nüfusla çakışmak yerine nispi kafa ve kol eksikliğini giderdiği ve nihayet önünde kazanacağı yeni bir dünya bulunan ateşli genç maddî üretim hareketinin eski manevi dünyayı ortadan kaldırmaya ne zaman, ne de fırsat bıraktığı Kuzey Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi burjuva toplumun tutucu yaşam biçimini değil, sadece genel olarak burjuva toplumun devriminin siyasal biçiminin ifadesi olduğunu kanıtlamıştı.

Haziran günlerinde bütün sınıflar ve partiler anarşinin, sosyalizmin ve komünizmin partisi olan proleter sınıfın karşısındaki Düzen Partisi'nin etrafında birleşmişlerdi. Toplumu "toplumun düşmanları"ndan "kurtarmış"lardı. Eski toplumun sloganlarını, "mülkiyet, aile, din, düzen" sloganlarını ordularına

parola olarak vermiş ve karşı devrimci haçlı ordusuna "Bu işaretle kazanacaksın!" demişlerdi. Bu andan itibaren, Haziran isyancılarına karşı bu işaret altında toplanan sayısız partiden biri devimci savaş alanını kendi sınıf çıkarları içinde tutmaya çalışır çalışmaz, "mülkiyet, aile, din, düzen" çığlığı karşısında havası söner. Toplumu yönetenler çemberi daraldığı, daha geniş bir çıkara karşı daha özel bir çıkar savunulduğu her seferinde toplum kurtarılır. En basit burjuva mali reform, en sıradan liberalizm, en biçimsel cumhuriyetçilik, en yavan demokrasi talebi "topluma bir saldırı" olarak hadım edilir ve "sosyalizm" olarak damgalanır. Ve nihayet, bizzat "din ve düzenin" ulu papazları üç ayaklı vaaz kürsüsünden tekmelenip kovulur, gecenin karanlığında yataklarından kaldırılır, cezaevi arabalarına tıkılır ve zindanlara atılırlar ya da sürgüne gönderilirler; din adına, mülkiyet adına, aile ve düzen adına tapınakları yerlebir edilir; ağızları mühürlenir; kalemleri kırılır, hukukları paramparça edilir. Burjuva düzen fanatikleri, sarhoş askerler tarafından balkonlarında vurulur; kutsal aile ocaklarına hakaret edilir; evleri keyif olsun diye bombalanır —mülkiyet adına, aile adına, din ve düzen adına. Sonunda burjuva toplumun ayak takımı düzenin kutsal ordusunu oluşturur ve kahraman Crapulinsky,[14] "toplumun kurtarıcısı" olarak Tuileries'e[15] oturur.

VII

[130] Sosyal cumhuriyet, Şubat Devrimi'nin eşiğinde bir ifade olarak, bir kehanet olarak ortaya çıktı. 1848'in Şubat günle-

[14] Heine'in İki Şövalye şiirinin kahramanı. Bu karakterle Heine, müsrif Polonyalı soyluyla (Fransızca crapule —pisboğaz, aç gözlü— sözcüğünden türetilen "Crapulinsky") alay eder. Burada Marx, Louis Bonaparte'ı kastetmiştir.

[15] Fransa'da hükûmet başkanının konutu.

rinde Paris proletaryasının kanında boğuldu; fakat dramanın sonraki perdelerini bir hayalet gibi sık sık ziyaret etti. Demokratik cumhuriyet arada bir kendini gösterdi, 13 Haziran 1849'da tabanları yağlayıp kaçan küçük burjuvalarla birlikte toz oldu; fakat kaçarken kendi trampetini iki kat övünçle çalmıştır. Parlamenter cumhuriyet, burjuvaziyle birlikte bütün sahneyi ele geçirir; varlığını sonuna kadar yaşar; fakat 2 Aralık 1851'de koalisyon halindeki kralcıların çığlıkları eşliğinde toprağa gömülür: "Yaşasın cumhuriyet!"

Fransız burjuvazisi çalışan proletaryanın egemenliğine direniş gösterdi; 10 Aralık Derneği'nin şefi başlarında olmak üzere lümpen proletaryayı egemen duruma getirdi. Burjuvazi, kızıl anarşinin gelecekteki terörü korkusuyla Fransa'yı nefessiz bıraktı; Bonaparte, 4 Aralık'ta Montmartre Bulvarının ve İtalyanlar Bulvarının seçkin burjuvalarını evlerinin pencerelerinde, içkiyle coşan düzen ordusuna kurşunlattığı zaman bu geleceği burjuvazi için defterden sildi. Burjuvazi kılıcı ilahlaştırmıştı; şimdi kılıç kendisini yönetiyor. Devrimci basını yok etmişti; şimdi kendi basını yok edilmektedir. Halk toplantılarını polisin denetimi altına sokmuştu; şimdi kendi salonları polisin denetimi altındadır. Demokratik Ulusal Muhafızları dağıtmıştı; şimdi kendisinin Ulusal Muhafızları dağıtılmaktadır. Olağanüstü durumu dayatmıştı; şimdi olağanüstü durum kendisine dayatılmaktadır; jürilerin yerine askerî komisyonları geçirmişti; şimdi kendi jürilerinin yerine askeri komisyonlar geçiriliyor. Halk eğitimini papazlara teslim etmişti; şimdi papazlar burjuvaziye kendi eğitimini dayatıyor. İnsanları yargısız sürgün etmişti; şimdi kendisi yargısız sürgün ediliyor. Toplumdaki her heyecanı devlet gücüyle bastırmıştı; şimdi kendi toplumundaki her heyecan devlet gücüyle bastırılıyor. Cüzdanı aşkına kendi politikacıları-

na ve kalem erbabına başkaldırmıştı; şimdi kendi politikacıları ve kalem erbabı bir yana itiliyor, fakat ağzı tıkalı ve kalemi kırık olduğu için cüzdanı talan ediliyor. Burjuvazi, Aziz Arsenuis'un Hıristiyanlara bağırdığı şeyi devrime bağırmaktan asla usanmadı: "*Fuge, tace, quiesce!*" Sıvışın, sesinizi çıkarmayın, sakin olun!

Fransız burjuvazisi Napoleon'un açmazına çoktan çözüm bulmuştu: "*Dans sinquante ans l'Europe sera républicaine ou cosaque.*"[16] Çözümü Kazak cumhuriyetinde bulmuştu. Hiçbir Kirke,* kara büyü yoluyla, bu sanat eserinin, burjuva cumhuriyetin şeklini bozup bir garabet haline getirememiştir. Bu cumhuriyetin saygınlık görüntüsü dışında hiçbir şeyi yoktur. Parlamenter cumhuriyet içinde bitmiş bir durum bugünkü Fransa'yı içeriyordu. Baloncuğun patlaması ve garabetin gözlerimizin önünde ileri atılması için sadece bir süngü darbesine gerek vardı.

[Şubat Devrimi'nin dolaysız amacı, Orleans hanedanını ve burjuvazinin bu hanedanın hükümranlığı sonrasında yöneten kesimini devirmekti. Bu amaca ancak 2 Aralık 1851'de ulaşıldı. Orleans sarayının muazzam varlıklarına, nüfuzunun gerçek temeline el konuldu ve Şubat Devrimi'nden sonra beklenen şey Aralık darbesinden sonra gerçekleşti —1830'dan beri şöhretleriyle Fransa'yı canından bezdirenler için hapis, kaçış, azledilme, cezalandırılma, silahsızlandırılma, hakaret. Fakat Louis Philippe'in zamanında ticaret burjuvazisinin sadece bir kısmı yönetiyordu. Öteki kesimleri bir hanedancı ve bir de cumhuriyetçi muhalefet oluşturdular, ya da hep birlikte yurttaşlık hakları ellerinden alındı. Sadece parlamenter cumhuriyet, ticaret burju-

[16] "Elli yıl içinde Avrupa ya cumhuriyetçi olacak ya da Kazak.

* Yunan mitolojisinde Aiaie adasında oturan ve sihirli bir içkiyle erkekleri domuz şekline sokan büyücü kadın —çn.

vazisinin bütün kesimlerini kendi devlet alanına kabul etti. Dahası Louis Philippe döneminde ticaret burjuvazisi toprak sahibi burjuvaziyi de dışladı. Sadece parlamenter cumhuriyet, onları eşit haklarla yanyana oturttu, Temmuz monarşisini meşrutiyetçi monarşiyle evlendirdi ve iki mülkiyet egemenliğini bir tek egemenlik şeklinde kaynaştırdı. Louis Philippe döneminde burjuvazinin kollanan kesimi, kendi yönetimini tacın örtüsü altına gizliyordu; parlamenter cumhuriyette, burjuvazi bütün unsurlarını birleştirdikten ve kendi alanını sınıfının alanı olacak şekilde genişlettikten sonra maskesiz yüzünü açığa çıkardı. Böylece bizzat devrimin kendisi, burjuva egemenliğin en çıplak, en genel ve nihai ifadesine ulaşabileceği ve dolayısıyla tekrar uç vermemek üzere devrilebileceği biçimi yaratmak zorundaydı.

Orleanist burjuvaziye, yani Fransız burjuvazisinin en yaşamsal kesimine karşı Şubat'ta alınan yargı kararı ancak şimdi uygulanıyordu. Parlamentosuyla, barosuyla, ticaret mahkemeleriyle, yerel temsil organlarıyla, noterleriyle, üniversitesiyle, kurullarıyla ve kurul üyeleriyle, basınıyla ve edebiyatıyla, yönetim gelirleriyle ve mahkeme harçlarıyla, ordu maaşları ve devlet gelirleriyle, zihniyle ve gövdesiyle yenilgiye uğramıştı. Blanqui, burjuva muhafızların dağıtılmasını devrimin ilk talebi haline getirmişti ve ilerlemesini durdurmak için Şubat'ta devrime yardım eli uzatan burjuva muhafızlar, Aralık'ta ortadan yok oldular. Bizzat Panteon sıradan bir kilise haline dönüşmüş durumdadır. Burjuva rejimin son biçimiyle birlikte, onsekizinci yüzyıldaki rehberlerini aziz haline getiren büyü de bozulur.][17]

Paris proletaryası 2 Aralık'tan sonra neden ayaklanmadı?

[17] Köşeli parantez içindeki cümleler, üçüncü Almanca baskıda sansür nedeniyle Engels tarafından çıkarılmıştır.

Burjuvazinin devrilmesi daha yeni kararlaştırılmıştı ve kararname yürürlüğe sokulmamıştı. Ciddi herhangi bir proletarya ayaklanması burjuvaziye derhal taze can verecek, onu orduyla barıştıracak ve işçiler için ikinci bir Haziran yenilgisini getirecekti.

4 Aralık günü burjuvazi ve küçük dükkan sahipleri proletaryayı savaşa kışkırttı. O günün akşamı Ulusal Muhafızların birkaç alayı, silah ve üniformalarıyla sahneye çıkma uyarısında bulundular. Zira burjuvalar ve küçük dükkan sahipleri, Bonaparte'ın 2 Aralık kararnamelerinin birinde gizli oyu yürürlükten kaldırdığını ve resmi kayıtlara adlarından sonra "evet" ya da "hayır" yazmalarını emrettiğini fark etmişlerdi. 4 Aralık direnişi Bonaparte'ın gözünü korkuttu. Geceleyin Paris'in bütün sokaklarına gizli oyun yeniden yürürlüğe konulduğunu bildiren afişler yapıştırttı. Burjuvalar ve küçük dükkan sahipleri amaçlarına ulaştıklarını sandılar. Ertesi sabah ortalıkta görünmeyeler burjuvalar ve küçük dükkan sahipleriydiler.

1 Aralık'ı 2 Aralık'a bağlayan gece Bonaparte, ani bir baskınla Paris proletaryasını liderlerinden, barikat komutanlarından yoksun bırakmıştı. Subaysız, 1848 ve 1849 Haziran'ının ve 1851 Mayıs'ının anıları yüzünden Dağlıların bayrağı altında savaşmak istemeyen bir ordu haline gelmiş olan proletarya, Paris'in isyancı onurunu kurtarma görevini kendi öncülerine, gizli örgütlere bıraktı; burjuvazi bu görevi o kadar iradesizce askerlere teslim etmişti ki, Bonaparte daha sonra bunu Ulusal Muhafızları silahsızlandırmanın nedeni –silahların anarşistler tarafından kendisine çevrileceği korkusu– olarak gösterebildi!

"C'est le triomphe complet et définitif du socialisme!"[18]

[18] "Bu, sosyalizmin tam ve nihai zaferidir."

Guizot, 2 Aralık'ı böyle niteledi. Fakat parlamenter cumhuriyetin devrilmesi, proleter devrimin zaferinin tohumlarını içinde barındırsa da, dolaysız ve aleni sonucu parlamento karşısında Bonaparte'ın, yasama gücünün karşısında yürütme gücünün, sözün gücünün karşısında sözsüz gücün zaferiydi. Parlamentoda ulus kendi genel iradesini yasa haline getirdi; yani egemen sınıfın yasasını kendi sesi haline getirdi. Yürütme gücünün önünde kendisine ait bütün iradeden vazgeçip, yabancı birşeyin, otoritenin üstün emirlerine teslim oldu. Yürütme gücü, yasama gücünün tersine, ulusun özerkliğine karşıt olarak heteronomisini[19] ifade eder. Bu nedenle Fransa, bir bireyin despotizminin altına, dahası otoritesiz bir bireyin otoritesinin altına girmek üzere bir sınıfın despotizminden kaçmış gibi görünüyor. Mücadele öyle bir şekilde halledilmiş görünüyor ki, eşit derecede güçsüz ve dilsiz bütün sınıflar sopanın önünde diz çökmüş gibi.

Fakat devrim müthiş bir şeydir. Hâlâ araftan geçme sürecindedir. İşini yöntemli bir şekilde yapar. 2 Aralık 1851'e gelindiğinde hazırlık çalışmasının yarısını tamamlamıştı; şimdi öteki yarısını tamamlıyordu. Önce devirebilmek için parlamenter gücü yetkinleştirdi. Bunu başardığı için şimdi de yürütme gücünü yetkinleştiriyor, onu en katışıksız ifadesine indirgiyor, yalıtıyor, bütün yıkıcı güçlerini ona karşı yoğunlaştırmak için onu tek hedefi haline getiriyor. Ve bu hazırlık işinin ikinci yarısını tamamladığında, Avrupa yerinden sıçrayıp sevinçle haykıracaktır: İyi kazmışsın ihtiyar köstebek![20]

Muazzam bürokratik ve askeri örgütlenmesiyle, geniş taba-

[19] Yabancı otoriteye bağımlılığını.

[20] Shakespeare'in Hamlet'ine bir gönderme. Aslı şöyledir: "Ey ihtiyar köstebek! Yer bu kadar da hızlı kazılır mı? Değerli öncü!"

kaları kucaklayan yapay devlet mekanizmasıyla, yarım milyonluk orduya ek olarak yarım milyona ulaşan memurlarıyla bu yürütme gücü; Fransız toplumunun bünyesini bir ağ gibi saran ve bütün gözeneklerini tıkayan bu korkunç asalak yapı, çöküşünü hızlandırdığı feodal sistemin gerilemesiyle birlikte mutlak monarşi günlerinde boy verdi. Toprak sahiplerinin ve kentlerin senyörel ayrıcalıkları devlet gücünün yüklemlerine, feodal makam sahipleri maaşlı devlet görevlilerine, Orta Çağın çatışmalı sınırsız yetkiler karmaşası bir fabrikadaki gibi bölünüp merkezileştirilmiş bir devlet otoritesinin düzenli planına dönüştürüldü. Ulusun burjuva birliğini yaratmak için yerelin, bölgeselin, kentselin ve taşranın bütün bağımsız güçlerini parçalamakla görevli olan birinci Fransız Devrimi, mutlak monarşinin başlamış olduğu şeyi —merkezileşmeyi, fakat aynı zamanda hükûmet otoritesinin çapını, yüklemlerini ve aracılarını— geliştirmek zorundaydı. Napoleon, bu devlet mekanizmasını yetkinleştirdi. Meşruti monarşi ve Temmuz monarşisi, burjuva toplumdaki işbölümü yeni çıkar grupları ve dolayısıyla devlet yönetimi için yeni malzeme yarattığı ölçüde büyüyen daha büyük bir işbölümünden başka birşey eklemedi. Köprülerden, okul binalarından ve bir köy topluluğunun komünal mülkiyetinden demiryollarına, ulusal sağlığa ve Fransa'nın ulusal üniversitesine kadar her ortak çıkarın toplumla bağı derhal koparıldı, daha yüksek, genel bir çıkar biçiminde toplumun karşısına konuldu, toplum üyelerinin öz etkinliğinden uzaklaştırılıp hükûmet etkinliğinin bir nesnesi haline getirildi. Nihayet parlamenter cumhuriyet, devrime karşı mücadelesinde baskıcı önlemlerin yamsıra hükûmet gücünün kaynaklarını ve merkezîleşmesini de güçlendirmek zorunda kaldı. Bütün devrimler bu makineyi parçalamak yerine yetkinleştirdiler. Yeri geldiğinde egemenlik için mü-

cadele eden partiler, bu muaazzam devlet yapısına sahip olmayı zaferin asıl ganimeti olarak gördüler.

Fakat mutlak monarşi yönetiminde, birinci devrim sırasında ve Napoleon yönetiminde bürokrasi, sadece burjuvazinin sınıf egemenliğini hazırlamanın bir aracıydı. Restorasyon döneminde, Louis Philippe döneminde ve parlamenter cumhuriyet döneminde, kendine ait bir güç olma yönündeki çabaları ne olursa olsun, egemen sınıfın bir aracıydı.

Ancak İkinci Bonaparte yönetiminde, devlet kendisini bütünüyle bağımsızlaştırmış gibi görünüyor. Devlet mekanizması burjuva toplum karşısındaki konumunu o kadar pekiştirmiştir ki, 10 Aralık Derneği'nin şefi, dışarıdan çıkıp gelen, likör ve sosisle satın aldığı ve sürekli sosisle beslemek zorunda kaldığı sarhoş bir asker takımı tarafından kalkanın üstüne çıkarılan bir maceracı, devletin başına geçebiliyor. İşte Fransa'nın göğsünü sıkıştırıp soluğunu kesen mahzun keder, en korkunç aşağılanma ve değersizleşme duygusu. Kendisini namusu lekelenmiş hissediyor.

Yine de devlet gücü havada asılı durmaz. Bonaparte bir sınıfı, Fransız toplumunun o sıradaki en kalabalık sınıfını, küçük köylüleri temsil eder.

Tıpkı Bourbonlar'ın büyük toprak mülkiyetinin hanedanlığı, Orleanslar'm paranın hanedanlığı oldukları gibi, Bonaparte'lar da köylülerin, yani Fransız halk kitlesinin hanedanlığıdırlar. Burjuva parlamentoya boyun eğen Bonaparte değil, onu dağıtan Bonaparte, köylülüğün tercihidir. Üç yıl boyunca kentler, 10 aralık seçimlerinin anlamını tahrif etmeyi ve İmparatorluğun restorasyonunu köylülerden çalmayı başarmışlardı. 10 Aralık 1848 seçimleri ancak 2 Aralık 1851 hükûmet darbesiyle tamamlandı.

Küçük köylüler, üyeleri benzer koşullarda yaşayan, fakat birbirleriyle çok–katlı ilişkilere girmeyen geniş bir kitleyi oluştururlar. Üretim tarzları onları karşılıklı etkileşim içine sokmak yerine, birbirinden yalıtır. Fransa'nın kötü iletişim araçları ve köylülerin yoksulluğu bu yalıtılmışlığı arttırır. Üretim alanları, küçük topraklar, işletilmelerinde işbölümüne, bilimin uygulanmasına ve dolayısıyla çok–katlı gelişmeye, yetenek çeşitlenmesine, toplumsal ilişki zenginliğine izin vermez. Her bireysel köylü ailesi, hemen hemen kendi kendine yeterlidir; tüketiminin büyük bir kısmını doğrudan kendisi üretir ve bu yüzden, geçim araçlarını toplumla etkileşim içine girmekten çok doğayla mübadele yoluyla edinir. Küçük toprak parçası, köylü ve ailesi; yanı başında başka bir küçük toprak parçası, başka bir köylü ve başka bir aile. Bunlardan birkaçı bir köyü, birkaç köy bir idari birimi meydana getirir. Bu şekilde, tıpkı bir çuval içindeki patateslerin bir çuval patates oluşturması gibi, bu türdeş büyüklüklerin toplamı da Fransız ulusunun büyük kitlesini oluşturur. Milyonlarca aile yaşam tarzlarını, çıkarlarını ve kültürlerini diğer sınıflarınkinden ayıran ve kendilerini bu sınıflarla düşmanca bir karşıtlık içine sokan ekonomik varoluş koşullarında yaşadıkları ölçüde bir sınıf oluştururlar. Bu küçük köylüler arasında salt yerel bir iç bağlantı bulunduğu ve çıkarlarının özdeşliği bir birliğe, ulusal bir birliğe ve siyasal örgütlenmeye yol açmadığı ölçüde bir sınıf oluşturmazlar. Sonuç olarak bir parlamento ya da bir meclis aracılığıyla kendi adlarına kendi sınıf çıkarlarını dayatamazlar. Kendilerini temsil edemezler, temsil edilmelidirler. Temsilcileri, aynı zamanda onların efendisi, üzerlerinde bir otorite, öteki sınıflara karşı kendilerini koruyan ve yukarıdan kendilerine yağmur ve güneş gönderen sınırsız bir hükûmet gücü olarak da görünmelidir. Bu nedenle, küçük köylülerin siyasal

nüfuzu, nihai ifadesini toplumu kendisine tâbi hale getiren yürütme gücünde bulur.

Tarihsel gelenek, Fransız köylülerinin, Napoleon adlı birisinin kendilerine bütün şan ve şöhreti geri getireceği mucizesine inanmalarına yol açtı. Ve Napoleon adını, dolayısıyla *la recherche de la paternité est interdite*[21] diyen Code Napoléon[22] adını taşıdığı için kendisini adam sayan bir birey bulundu. Yirmi yıllık bir serserilikten ve bir dizi grotesk maceradan sonra efsane gerçekleşir ve bu adam Fransa'nın İmparatoru olur. Fransız halkının en kalabalık sınıfının sabit düşüncesiyle çakıştığı için, yeğenin sabit düşüncesi gerçekleşir.

Fakat, peki ya Fransa'nın yarısını kapsayan köylü ayaklanmaları, ordunun köylü kitlesine karşı seferleri, köylülerin kitle halinde hapse tıkılmaları ve sürgün edilmeleri diye itiraz edilebilir.

XIV. Louis'den beri Fransa, "demagojik entrikalar yüzünden" köylülerin benzer bir zulme maruz kalmalarına tanık olmamıştır.

Fakat yanlış anlaşılmasın. Bonaparte hanedanlığı devrimci köylüyü değil, tutucu köylüyü; toplumsal varoluş koşulunun, küçük toprak parçasının ötesine geçmeye çalışan köylüyü değil, bunu pekiştirmek isteyen köylüyü; kentlerle ilişki içinde kendi enerjileriyle eski düzeni devirmek isteyen kırsal halkı değil, aksine bu eski düzene aptalca bağlılık içinde, kendini imparatorluk hayaleti tarafından kurtarılan ve kollanan küçük toprak parçalarıyla birlikte görmek isteyen kırsal halkı temsil eder. Aydınlanmayı değil, köylünün hurafelerini; köylünün yargısını değil,

[21] Babalığın araştırılması yasaktır.
[22] 31 Mart 1804'te yürürlüğe giren Fransız medenî kanunu.

önyargısını; geleceğini değil, geçmişini; modern Cevennes'ini[23] değil, modern Vendeee'sini[24] temsil eder.

Parlamenter cumhuriyetin üç yıllık sert yönetimi Fransız köylülerin bir kısmını Napoleon'la ilgili yanılsamadan kurtarmış ve salt yüzeysel de olsa devrimcileştirmişti; fakat harekete geçtikleri her seferinde burjuvazi tarafından ezildiler. Parlamenter cumhuriyet altında Fransız köylünün modern bilinci ile geleneksel bilinci üstünlük için çekişiyordu. Çekişme, öğretmenler ile rahipler arasında kesintisiz bir mücadele biçiminde ilerliyordu. Burjuvazi, öğretmenlere vurdu. Köylüler, hükûmet etkinliği karşısında ilk kez bağımsız davranma çabası içindeydiler. Bu, belediye başkanları ile valiler arasındaki sürekli çatışmada görülüyordu. Burjuvazi, belediye başkanlarını görevden aldı. Nihayet, parlamenter cumhuriyet yönetiminde farklı yerelliklerdeki köylüler kendi çocuklarına, orduya başkaldırdılar. Burjuvazi onları olağanüstü durumlarla ve mallarına el koyarak cezalandırdı. Ve bu aynı burjuvazi, şimdi Bonaparte uğruna kendisine ihanet eden kitlelerin, alçak kalabalığın aptallığından yakınıyor. Burjuvazinin kendisi, köylü sınıfının emperyalizmini[25] zorla güçlendirdi; bu köylü dinin doğum yerini yaratan koşulları korudu. Burjuvazi, kuşkusuz, kitleler muhafazakar kaldıkları sürece onların aptallığından, devrimcileşir devrimcileşmez öngörülerinden korkmaya mahkumdur.

Hükûmet darbesinden sonraki ayaklanmalarda, Fransız

[23] Onsekizinci yüzyılın başlarında Cevennes'de (Güney Fransa, Languedoc) "Kahrolsun vergiler! İnanç özgürlüğü!" sloganları altında bir köylü ayaklanması olmuştu.

[24] Vendée köylülüğü, birinci Fransız burjuva devrimi sırasında siyasal bakımdan en geri köylülüktü; kralcı karşı-devrimi destekledi.

[25] Emperyal duygular anlamında.

köylülerin bir kısmı, elde silah, kendi verdikleri 10 Aralık 1848 oylarını protesto ettiler. 1848'den beri devam ettikleri okul zekalarını keskinleştirmişti. Fakat kendilerini tarihin ölüler ülkesine havale etmiştiler; tarih de onları dünyalarına bağlı tuttu ve çoğunluk hâlâ o kadar bağlıydı ki, tam da en kızıl illerde köylü nüfus açıkça Bonaparte'a oy verdi.[26] Bu köylü nüfusa göre Ulusal Meclis kendi ilerlemelerini engellemişti. Kentin kırın iradesine dayattığı prangaları şimdilik sadece kırmıştı. Bazı kesimlerde köylüler, Napoleon'la yanyana bir Konvansiyon[27] grotesk fikrini bile savundular.

Birinci devrim, köylüleri yarı–ırgatlıktan çıkarıp özgür toprak sahiplerine dönüştürdükten sonra, Napoleon, daha yeni ellerine geçen ve mülkiyet tutkularını tatmin eden Fransa toprağını rahatsız edilmeden sömürebilecekleri koşulları sağlamlaştırıp düzenledi. Fakat şimdi Fransız köylüsünün mahvına neden olan şey, bizzat sahip olduğu cüce topraktır, bölünmüş topraktır, Napoleon'un Fransa'da pekiştirdiği mülkiyet biçimidir. Feodal köylüyü küçük köylü haline ve Napoleon'u bir imparator haline getiren kesinlikle maddî koşullardır. Kaçınılmaz sonucu üretmek için iki kuşak yetti: Tarımın gitgide kötüleşmesi ve tarımcının gitgide borçlu hale gelmesi. Ondokuzuncu yüzyılın başında Fransız kır nüfusunun kurtuluşunun ve zenginleşmesinin koşulu olan "Napoleonik" mülkiyet biçimi, bu yüzyılın seyri içinde, köleleşmelerinin ve yoksullaşmalarının yasası olarak

[26] Bonaparte'ın büyük bir oy çoğunluğuyla tekrar cumhurbaşkanı seçildiği, darbeyi onaylayan plebisitte.

[27] Birinci Fransız burjuva devriminin devrimci temsilciler meclisi. Monarşinin devrilip cumhuriyetin kurulmasından sonra Eylül 1792'de toplandı. Jirondenlerin tasfiyesinden sonra (31 Mayıs–2 Haziran 1793) üyelerinin çoğunluğunu Jakobenler —devrimci küçük burjuvazinin temsilcileri— oluşturdu.

gelişti. İkinci Bonaparte'ın savunmak zorunda olduğu *"idées napoléoniennes"*ın birincisi tam da bu yasadır. Eğer köylülerin mahvına yol açan nedeni bu küçük toprak mülkiyetinde değil, bunun dışında ikincil nedenlerin etkisinde aramak gerektiği yanılsamasını hâlâ köylülerle paylaşırsa, o zaman denemeleri, üretim ilişkileriyle temas ettiğinde sabun köpüğü gibi dağılacaktır.

Bu küçük toprak mülkiyetinin ekonomik gelişimi, köylülerin toplumun diğer sınıflarıyla olan ilişkisini bütünüyle ters yüz etti. Napoleon yönetiminde toprağın parçalanması kırda serbest rekabeti, kentlerde ise büyük sanayinin başlangıcını tamamladı. [Köylü sınıfın kollanması bile yeni burjuva düzenin çıkarınaydı. Yeni yaratılan bu sınıf, burjuva rejimin kentlerin ana kapılarının ötesine çok–yönlü genişlemesiydi, ulusal ölçekte hayat bulmasıydı.][28] Bu sınıf, daha yeni devrilmiş olan toprak sahibi aristokrasiye karşı her yerde hazır ve nazır protestoydu.

[Eğer herşeyden önce kollandıysa, o da herşeyden önce feodal toprakların restorasyonu için bir saldırı noktası sundu.]

Bu küçük toprak mülkiyetinin Fransız toprağına saldığı kökler, feodalizmi bütün besinlerinden yoksun bıraktı. Bu mülkiyetin sınırları, eski sahiplerinin lehine herhangi bir saldırıya karşı doğal bir sur oluşturdu. Fakat ondokuzuncu yüzyılın seyri içinde feodal lordların yerini kentli tefeciler aldı; toprakla birlikte giden feodal yükümlüklerin yerini ipotek aldı; aristokratik toprak mülkiyetinin yerini burjuva sermaye aldı. Köylünün küçük toprağı şimdi kapitalistin topraktan rant, kâr ve faiz elde etmesine ve köylünün ücretini nasıl çıkaracağını köylünün kendisine bırakmasına olanak veren bahanedir. Fransa toprağının sır-

[28] Burada ve metnin diğer yerlerinde köşeli parantez içindeki cümleler, sansür nedeniyle üçüncü Almanca baskıdan Engels tarafından çıkarılmıştır.

tına binen ipotek borcu Fransız köylüsüne, Britanya'nın bütün ulusal borçlarının faizine eşit bir faiz ödemesini dayatır. Gelişimi içinde kaçınılmaz olarak sermayesinin kölesi haline gelen küçük toprak mülkiyeti, Fransız ulusunu mağara adamlarına dönüştürdü. Onaltı milyon köylü (kadınlar ve çocuklar dahil), çoğunluğu sadece bir pencereli, bazıları iki, en gözdeleri ise üç pencereli kovuklarda oturur. Oysa bir kafa için beş duyu ne ifade ediyorsa, bir ev için de pencereler aynı şeyi ifade eder. Yüzyılın başında küçük toprak parçasını defne yapraklarıyla gübreleyen ve devleti onun bekçisi haline getiren burjuva düzen, bu toprak parçasının kanını ve iliğini emip sermayenin simya kazanına kusan bir vampir haline geldi. Code Napoléon artık bir zoralımlar, hacizler ve müzayedeler kodeksinden başka birşey değildir. Fransa'da resmî olarak yoksul, serseri, suçlu ve fahişe kabul edilen dört milyon kişiye (çocuklar vb. de dahil) varlığını sürdürüp sürdürememe çizgisinde dolaşan, ya bizzat kırda inleri bulunan, ya da çulları ve çocuklarıyla birlikte kentlere gelmek üzere sürekli kırı boşaltan ve kıra gitmek üzere kentleri boşaltan beş milyon kişi daha eklenmelidir. Bu nedenle köylülerin çıkarları artık Napoleon'un yönetiminde olduğu gibi burjuvazinin çıkarlarıyla uyumlu değil, karşıtlık içindedir. Dolayısıyla köylüler doğal müttefiklerini ve liderlerini görevi burjuva düzeni devirmek olan kent proletaryasında bulurlar. Fakat güçlü ve sınırsız hükûmet —ve bu, ikinci Napoleon'un hayata geçirmek zorunda kaldığı ikinci *"idée napoléonienne"*dir— bu "maddî" düzeni zorla savunmaya çağrılır. Bu "maddî düzen", Bonaparte'ın asi köylülere karşı bütün bildirilerinde bir parola işlevi de görür.

Küçük toprak parçasına, sermayenin dayattığı ipotekler dışında, vergi yükü de bindirilir. Vergiler bürokrasinin, ordunun,

rahiplerin ve mahkemelerin, kısaca tüm yürütme gücü aygıtının yaşam kaynağıdır. Güçlü hükûmet ile ağır vergiler özdeştir. Küçük toprak mülkiyeti, tam da doğası gereği, çok güçlü ve çok kalabalık bir bürokrasinin temelini oluşturur. Bütün ülke düzleminde tektipleşmiş bir ilişkiler ve kişiler düzeyi yaratır. Dolayısıyla, bir üst merkezden bu tektipleşmiş kütlenin bütün noktalarına yönelik tektip eyleme de izin verir. Halk kitlesi ile devlet gücü arasındaki aristokratik ara kademeleri ortadan kaldırır. Bu nedenle, bu devlet gücünün her yerde doğrudan devreye girmesini ve aracı organlarının müdahalesini gerektirir. Son olarak, ne toprakta ne kentlerde kendisine yer bulunmayan ve bir tür saygın sadaka yeri olarak devlet görevlerine uzanan ve böylece devlet görevleri yaratılmasını teşvik eden işsiz bir artı nüfus yaratır.

[Napoleon yönetiminde bu çok kalabalık hükûmet personeli, burjuvazinin özel sanayi yoluyla henüz gerçekleştiremediği şeyi, bayındırlık işleri biçiminde devlet zoruyla, yeni doğan köylülük adına yürüttüğü için, sadece dolaylı bir biçimde üretken değildi. Devlet vergileri, kent ile kır arasındaki mübadeleyi sürdürmenin zorunlu bir aracıydı. Aksi takdirde, cüce bir toprağın sahibi, Norveç'te ve İsviçre'nin bir kısmında olduğu gibi, kendi kendine yeterli yontulmamışlığı içinde kentli ile bağlantısını koparırdı.]

Süngünün ucuyla açtığı yeni pazarlarla ve kıtayı talan etmekle Napoleon, zorunlu vergileri faiziyle birlikte geri ödedi. Bu vergiler, köylü sanayi için bir kamçıydı; oysa şimdi köylü sanayini son kaynağından yoksun bırakıp köylünün yoksulluğa direnme güçsüzlüğünü tamamlıyor. İyi giyimli ve besili kocaman bir bürokrasi, İkinci Bonaparte'ın en çok hoşuna giden *"idée nopoléonienne"*dır. Toplumun fiili sınıflarının yanısıra,

kendi rejiminin devamı için bir hayat memat meselesi haline gelen yapay bir kast yaratmak zorunda kaldığına göre, başka türlü nasıl olabilirdi ki? Bu yüzden, ilk mali operasyonlarından biri, devlet memurlarının maaşlarını eski düzeylere tekrar yükseltmek ve yeni arpalıklar yaratmak oldu.

Başka bir *"idée napoléonienne"* de, bir yönetme aracı olarak rahiplerin egemenliğidir. Topluma uygunluğuyla, doğal güçlere bağımlılığıyla ve kendisini yukarıdan koruyan otoriteye bağlılığıyla yeni ortaya çıkan küçük toprak parçası, doğal olarak dindardır; borçlarla mahvolan, toplumla ve otoriteyle arası açılan ve kendi sınırlarının ötesine itilen küçük toprak parçası ise, doğal olarak dindar olmaktan çıkar. Gökyüzü, özellikle hava iyi olduğunda, daha yeni kazanılan dar toprak parçasının oldukça hoş bir aksesuarıdır; fakat küçük toprak parçasının ikamesi olarak öne çıkarılır çıkarılmaz bir hakaret halini alır. O zaman rahip, dünyevi polisin tek kutsanmış köpeği olarak ortaya çıkar — başka bir *"idée napoléonienne"* [—İkinci Bonaparte'ın yönetimindeki misyonu, Napoleon'un yönetiminde olduğu gibi köylü rejiminin kentlerdeki düşmanlarını değil, Bonaparte'ın kırdaki düşmanlarını göz altında tutmak olan]. Gelecek sefer, Roma'ya karşı sefer bizzat Fransa'da gerekleşecektir, fakat M. de Montalembert'inkine karşıt bir anlamda.[29]

Son olarak, *"idées napoléoniennes"*'in varacağı son nokta, ordunun üstünlüğüdür. Ordu köylülerin onur sorunuydu; yeni mülklerini dış dünyaya karşı savunan, yeni kazandıkları ulusal-

[29] Genel oy hakkının yürürlükten kaldırılmasıyla ilgili tartışmalar sırasında, militan Katolik Parti'nin başkanı Montalembert, Fransa'nın "içinde" bir Roma seferi düzenlenmesi —Romalı Papa'nın ve Katolik ruhbanların desteklenmesi anlamında— üzerine konuşuyordu. Diğer yanda Marx ise, ruhban sınıfa karşı bir mücadele anlamında Roma'ya karşı bir seferden söz ediyor.

lıklarını yücelten, dünyayı talan edip devrimci bir şekilde değiştiren kahramanlara dönüştürülenler bizzat onlardı. Üniforma onların devlet kıyafetiydi; savaş şiirleriydi; imgelemde genişletilen küçük toprak parçası babayurtlarıydı ve yurtseverlik, mülkiyet duygusunun ideal biçimiydi. Fakat Fransız köylüsünün şimdi kendilerine karşı mülkiyetini savunmak zorunda olduğu düşmanlar Kazaklar değildir; hussier'ler[30] ve tahsildarlardır. Küçük toprak parçası artık sözde babayurtta değil, ipotek kayıtlarında yatar. Bizzat ordunun kendisi artık köylü gençliğin çiçeği değildir; köylü lümpen proletaryanın bataklık çiçeğidir. Tıpkı İkinci Bonaparte'ın kendisi Napoleon'un yedeği, ikamesi olduğu gibi, ordu da büyük ölçüde yedeklerden, ikamelerden oluşuyor. Şimdi, köylüleri dağ keçileri gibi kitleler halinde kovalayarak ve jandarma yükümlülüklerini kaldırarak yiğitliğini gösteriyor ve sistemin iç çelişkileri, 10 Aralık Derneği'nin şefini Fransız sınırına kadar kovaladığında, ordusu, biraz haydutluktan sonra, şöhret değil, ağır yenilgiler devşirecektir.

Görülüyor: Bütün *idées napoléoniennes*'ler, gelişmemiş küçük toprak parçasının taze gençliğindeki düşüncelerdir: Günü geçmiş küçük toprak parçası için ise bir saçmalıktır. Sadece bu küçük toprak parçasının ölüm sırasındaki halüsinasyonlarıdır; ifade düzeyine inmiş sözlerdir, hayaletler düzeyine inmiş ruhlardır. Fakat emperyalizm parodisi, Fransız ulusunu geleneğin ağırlığından kurtarmak ve devlet gücü ile toplum arasındaki karşıtlığı saf biçiminde ortaya çıkarmak için zorunluydu. Bu küçük toprak mülkiyetinin sürekli aşınmasıyla birlikte, bunun üzerinde yükselen devlet yapısı da çöker. Modern toplumun gerektirdiği devletin merkezileşmesi, feodalizme karşıtlık içinde

[30] İcra memurları.

biçimlenen askeri–bürokratik yönetim mekanizmasının yıkıntıları üzerinde yükselir.

[Devlet makinesinin yıkılınası merkezileşmeyi tehlikeye düşürmeyecektir. Bürokrasi sadece, hâlâ kendi karşıtıyla, feodalizmle başı belada olan bir merkezileşmenin düşük ve kaba biçimidir. Napoleoncu restorasyondan umudunu kesen Fransız köylüsü, kendi küçük toprağına inancını yitirir; bu küçük toprak parçasının üzerinde yükselen görkemli devlet yapısı yerle bir olur ve proleter devrim, koroyu, onsuz bütün köylü uluslardaki solo şarkısının bir cenaze marşı halini alacağı koroyu edinir.]

Fransız köylü ilişkileri, ikinci Napoleon'u emir almak için değil vermek için Suna Dağı'na taşıyan 20 ve 21 Aralık genel seçimleri bilmecesinin yanıtını verir bize.

[Kuşkusuz, bu uğursuz günlerde Fransız ulusu, diz çöküp her gün, "şefaat ya mübarek genel oy hakkı" diye dua eden demokrasiye karşı ölümcül bir günah işledi. Genel oy hakkına inanan müminler, doğal olarak, II. Bonaparte'ı bir Napoleon'a, bir Saul'ü bir Paul'e ve bir Simon'u bir Peter'a dönüştüren büyük şeyleri gerçekleştirmiş mucizevi bir güçten vazgeçmek istemezler. Eizekiel peygamberin tanrısının iliksiz kemiklere seslenmesi gibi, halkın ruhu da oy sandıkları yoluyla onlara seslenir: *"Haec dicit dominus deus ossibus suis: Ecce, ego intromittam in vos spiritum et vivetis."* "İşte Ulu Tanrı bu kemiklere şöyle seslenir: Bak gör, sana nefes vereceğim, ve sen yaşayacaksın."]

Açıktır ki, burjuvazinin artık Bonaparte'ı seçmekten başka tercihi yoktu. [Ya despotizm ya anarşi. Doğal olarak despotizme oy verdi.] Constance Konseyi'ndeki püritenler papaların uçarı yaşamlarından yakınıp moral reform zorunluluğunu ağızlarından kaçırdıklarında, Kardinal Pierre d'Ailly onlara şöyle gürlemiş: "Katolik Kilisesi'ni artık ancak insan kılığına bürünmüş

şeytan kurtarabilir, ve siz benden melek istiyorsunuz." Benzer şekilde hükûmet darbesinden sonra Fransız burjuvazisi de şu çığlığı atıyordu: Artık ancak 10 Aralık Derneği'nin şefi burjuva toplumu kurtarabilir! Artık ancak hırsız mülkiyeti kurtarabilir; ancak yalancı dini kurtarabilir; ancak piç aileyi kurtarabilir; ancak düzensizlik düzeni kurtarabilir!

Kendisini bağımsız bir güç haline getiren yürütme otoritesi olarak Bonaparte, "sivil düzen"i* korumayı kendi misyonu sanıyor. Fakat bu sivil düzenin gücü orta sınıfta yatar. Bonaparte, bu nedenle kendisini orta sınıfın temsilcisi olarak görür ve kararnameleri bu anlayışla çıkarır. Yine de, bu orta sınıfın siyasal gücünü kıran ve her gün yeniden kıran kişi de odur. Dolayısıyla, kendisini orta sınıfın siyasal ve edebi gücünün hasımı olarak görür. Fakat orta sınıfın** maddî gücünü korumakla, onun siyasal gücünü yeniden yaratır. Buna uygun olacak neden canlı tutulmalıdır; fakat sonuç da, kendini gösterdiği yerde yok edilmelidir. Fakat neden ile sonuç hafifçe birbirine karıştırılmadan bu yapılamaz; zira etkileşimlerinde ikisi de ayırt edici özelliklerini yitirirler. Sınır çizgilerini silen yeni kararnameler. Bonaparte, kendisini aynı zamanda, halkın aşağı sınıflarını burjuva toplumun çerçevesi içinde mutlu etmek isteyen burjuvaziye karşı genel olarak halkın ve köylülerin temsilcisi olarak da görür. "Hakiki sosyalistler"i devlet adamlığından peşinen yoksun bırakan yeni kararnameler. Fakat Bonaparte, herşeyden önce kendisini 10 Aralık Derneği'nin şefi olarak; kendisinin, çevresinin, hükûmetinin ve ordusunun ait olduğu ve tek derdi devlet hazinesinden yararlanmak ve California piyangosunun paralarını

* "Sivil düzen" (civil order). S. Belli çevirinde "burjuva toplumu" —çn.

** Sevim Belli çevirisinde; "orta sınıf" yerine "burjuvazi" kelimesi kullanılıyor —çn.

hazineden çekmek olan lümpen proletaryanın temsilcisi olarak görür. Ve kararnamelerle, kararnamesiz ve kararnamelere rağmen, 10 Aralık Derneği'nin şefi olarak konumunu sürdürür.

Adamın bu çelişkili görevi, onun hükûmetinin çelişkilerini; hükûmet kararnamelerinin buyurucu kategorik üslubuyla, Amcadan kopya edilen bir üslupla, önce bir sınıfı sonra başka bir sınıfı kah kazanmaya, kah aşağılamaya çalışan ve hepsini kendisine karşı sıraya koyan pratik belirsizliğiyle oldukça komik bir karşıtlık oluşturan öteyi beriyi anlamsızca yoklama tavrını açıklar.

Sanayi ve ticaret, dolayısıyla orta sınıfın işleri, güçlü hükûmet altmda seradaymış gibi gelişmelidir. Sayısız demiryolu imtiyazı bağışı. Fakat Bonapartist lümpen proletarya da kendisini zenginleştirmelidir. Önceden başlayanların demiryolu imtiyazlarıyla borsada dolap çevirmeleri. Fakat demiryolları için sermaye yok. Bankanın demiryolu hisselerine karşılık avans verme yükümlülüğü. Fakat aynı zamanda banka da kişisel amaçlar için sömürülmelidir ve bu nedenle kandırılmalıdır. Bankayı haftalık rapor yayımlama yükümlülüğünden kurtarma. Bankanın hükûmetle aslan payı anlaşması. Halka iş vermek gerekir. Bayındırlık çalışmalarının başlatılması. Fakat bayındırlık işleri halkın vergi yükümlülüklerini arttırır. Bu nedenle, bonoların yüzde beşi yüzde dörtbuçuktan paraya çevrilerek rantiyelere bir saldırıyla vergilerde indirim. Fakat orta sınıf yine sus payı almalıdır. Bu nedenle, şarabı perakende satın alan halk için şarap vergisini iki katına çıkarmak, şarabı toptan tüketen orta sınıf için şarap vergisini yarıya indirmek. Fiili işçi birliklerini dağıtmak, fakat gelecekteki birliğin mucizelerini vaat etmek. Köylülere yardım edilmelidir. Köylülerin borçlanmalarını ve mülkiyetin tek elde toplanmasını hızlandıran emlak bankaları. Fakat bu bankalar Orleans sarayının el konulan mülklerinden

para kazanmak için kullanılmalıdır. Hiçbir kapitalist, kararnamelerde olmayan bu koşulu kabul etmek istemez ve emlak bankası sırf bir kararname olarak kalır vb. vb.

Bonaparte, bütün sınıfların baba velinimeti gibi görünmek ister. Fakat bir sınıftan almadan başka bir sınıfa veremez. Fronde* zamanında, Guis Dükü'nün bütün mallarını partizanlarının kendisine karşı yükümlülüklerine dönüştürdüğü için Fransa'daki en iyiliksever adam olduğu söylenirdi; aynı şekilde Bonaparte da memnuniyetle Fransa'daki en iyiliksever adam olup, Fransa'nın bütün mülkiyetini, bütün emeğini kendisine karşı kişisel bir yükümlülüğe dönüştürürdü. Fransa'ya hediye edebilmek için, ya da daha doğrusu Fransa'yı Fransız parasıyla yeniden satın alabilmek için bütün Fransa'yı çalmak isterdi; zira 10 Aralık Derneği'nin şefi olarak, kendisine ait olması gereken şeyi satın alması gerekir. Bütün devlet kurumları, Senato, Devlet Konseyi, yasama organı, Légion d'Honneur, askerlerin madalyaları, çamaşırhaneler, kamu hizmetleri, demiryolları, erler hariç olmak üzere Ulusal Muhafızın genelkurmayı ve Orleans sarayının elkonulan malları —bütün bunlar, satın alma kurumunun parçaları haline gelirler. Ordudaki ve hükûmet makinesindeki her yer, bir satın alma aracı olur. Fakat bu sürecin, Fransa'ya vermek için Fransa'yı alma sürecinin en önemli özelliği, devir sırasında 10 Aralık Derneği'nin liderinin ve üyelerinin cebine giren yüzdelerdir. M. de Morny'nin metresi Kontes L.'nin Orleans mülklerine el konulmasını karakterize ederken kullandığı *"C'est le premier vol de l'aigle"*[31] nüktesi, daha çok bir kuz-

* Fransa'da monarşi yönetimine ve Kardinal Mazarin hükûmetine karşı yapılan ayaklanma —çn.

[31] "Bu, kartalın ilk uçuşudur (hırsızlığıdır)". *Vol* hem uçuş hem hırsızlık anlamına gelir.

guna benzeyen kartalın her uçuşu için geçerlidir. O ve yandaşları, kendisini yıllarca geçindirebilecek mallarını büyük bir gösterişle sayıp duran cimriyi azarlayan İtalyan Carthusian* gibi birbirlerine seslenmektedirler: *"Tu fai conto sopra i beni, bisogna prima far il conto sopra gli anni."*[32] Yıllarda bir hata yapmasınlar diye tutanakları sayıyorlar. Sarayda, bakanlıklarda, ordunun ve idarenin başında, kalabalık bir arkadaş grubu öne fırlar; ve denilebilir ki, en iyisinin, Soulouque'ün,** yüksek makam sahipleriyle aynı vakar karikatürüyle sırmalı kaftanlara bürünmüş gürültücü, itibarsız, açgözlü bir bohemin nereden geldiğini hiçkimse bilmez. 10 Aralık Derneği'nin üst tabakası, Veron–Crevel'in ahlak vaizi ve Granier de Cassagnac'ın düşünür olduğu göz önüne alındığında, zihinde canlandırılabilir. Guizot, bakanlığı sırasında, küçük bir gazetede haneden muhalefetine karşı bu Garnier'den yararlandığında, onu *"C'est le roi des droles"* nüktesiyle övüyordu: "O, maskaraların kralıdır." XV. Louis'nin Naiplik dönemini, Louis Bonaparte'm sarayı ve kliğiyle bağlantılı olarak anımsamak hata olur. Zira "Fransa zaten sık sık bir metresler yönetimi görmüştür; daha önce bir kapatma erkekler hükûmeti görmemiştir."[33]

Durumunun gerektirdiği çelişkilerin yönlendirdiği ve aynı zamanda, Napoleon'un ikamesi olarak kamuoyunun dikkatini kendi üzerinde tutma ve dolayısıyla sürekli sürprizlerle her gün

* Carthusian: 1086 yılında Dauphine'de Aziz Bruno tarafından kurulan tarikata mensup keşiş —çn.

[32] Mallarını sayıp duracağına, yıllarını saysana.

** 1850'de kendisini Haiti imparatoru ilan eden Haiti zenci cumhuriyetinin başkanı. Çevresini zenci generallerden oluşan bir genelkurmayla kuşatmış ve sarayını Fransız modeline göre düzenlemişti. Fransız halkı ince bir nükte ile Bonaparte'a "Fransız Soulouque" adını takmıştı —çn.

[33] Aktarılan sözler, Madam Girardin'in sözleridir. [Marx]

minyatür bir darbe yapma zorunluluğu altındaki bir hokkabaza benzeyen Bonaparte, bütün burjuva ekonomiyi karmakarışık ederken, 1848 devrimine ihlal edilemez görünen herşeye el atarken, kimilerini devrime toleranslı, kimilerini devrime arzulu hale getirirken ve düzen adına fiili anarşi üretirken, aynı zamanda bütün devlet makinesinin halesini kaldırıyor, dünyevileştiriyor ve bir anda iğrenç ve gülünç hale getiriyor. Treves'nin Kutsal Kaftan kültünü,[34] Paris'te Napoleon'un imparatorluk pelerini kültü biçiminde tekrarlıyor. Fakat imparatorluk pelerini Louis Bonaparte'ın omuzlarından düşerse, Napoleon'un demir heykeli de, Vendome sütunun tepesinden düşüp parçalanacaktır.

34 1844'te Treves katedralinde halkın ziyareti için sergilenen "kutsal" emanetlerden biri.

*Fransa'da İç Savaş**

Karl Marx

Marx'ın büyük siyasal broşürlerinden sonuncusu olan bu broşür, Eylül 1870–Mayıs 1871 Paris Devrimi sırasında yazıldı ve Paris Komünü savaşçılarının son direnişinin kırılmasından iki gün sonra, 30 Mayıs 1871'de Marx tarafından Uluslararası İşçi Birliği Genel Konseyi'ne okundu. Komünün canlı ve etkili bir anlatımını vermesinin yanı sıra, marksist devlet ve devrimci süreç teorisine siyasal bakış açısından önemli bir katkıydı da. Paris Komünü'nü kısa ömürlü, fakat "proletarya diktatörlüğü"nün tarihteki ilk anıtsal örneği olarak ele alıyordu. Engels, 1891'de Paris Komününün yirminci yıldönümü üzerine belgeyi ayrı bir broşür olarak yayına hazırlarken, Marx'ın Fransa–Prusya savaşı üzerine iki kısa konuşmasını da ekledi. Buraya broşürün III. ve IV. bölümleri alındı.

* Daha önce yayınlanmış Türkçe metin: Karl Marx, *Fransa'da İç Savaş*, çev. Kenan Somer, 2. baskı (Ankara: Sol Yayınları, 1991). Bu çeviride, yukarda belirtilen metinle karşılaştırmalar yapıldı. Kavram ve terim farklılıkları çevirmen notları olarak belirtildi. Buraya alınan pasajların K. Somer çevirisindeki sayfa numaraları her bölümün başında köşeli parantez içinde verilmiştir — çn.

Giriş

[7] Benden Fransa'da İç Savaş üzerine Enternasyonal Genel Konseyi'nin Çağrısı'nın yeni bir baskısını hazırlamam ve baskıya bir giriş yazmam isteneceğini beklemiyordum.

Yukarıda sözü edilen uzun eseri, Genel Konsey'in Fransa–Prusya savaşı üzerine iki kısa çağrısıyla sunuyorum. İlk olarak, bu iki çağrıdan birincisi olmadan tam anlaşılamayan ikincisine İç Savaş'ta gönderme yapıldığı için. Yine Marx'ın hazırladığı bu iki çağrı, yazarın ilk önce Louis Bonaparte'ın Onsekiz Brumaire'inde kanıtlanan, büyük tarihsel olaylar gözlerimizin önünde gerçekleşmekte ya da gerçekleşmiş olduğu bir sırada bu olayların niteliğini, önemini ve zorunlu sonuçlarını açıkça kavrama olağanüstü yeteneğinin, İç Savaş'tan daha az olmamak üzere, belirgin örnekleri oldukları için. Ve son olarak, bugün Almanya'da bulunan bizler, Marx'ın bu olaylardan kaynaklanacağını öngördüğü sonuçlara hâlâ katlanmak zorunda olduğumuz için.

Birinci çağrıda ilan edilen şey; Almanya'nın Louis Bonaparte'a karşı yürüttüğü savunma savaşı bozulup Fransız halkına karşı bir fetih savaşına dönüşürse, sözde kurtuluş savaşlarından[1] sonra Almanya'nın başına gelen bütün aksiliklerin yenilenmiş yoğunlukta tekrar canlanacağı öngörüsü gerçekleşmedi mi? Fazladan 20 yıllık bir Bismarck yönetimi, demagoglar zulmünün yerini alan, aynı keyfi polis eylemiyle ve aynı inanılmaz yasa yorumlarıyla Olağanüstü yasayı ve sosyalist avını yaşamadık mı?

Alsace–Lorraine'in ilhakının "Fransa'yı Rusya'nın kucağına atacağı" ve bu ilhaktan sonra Almanya'nın ya Rusya'nın aleni

[1] 1813–1815'te I. Napoleon'a karşı savaşlar.

uşağı olmak, ya da kısa bir aradan sonra yeni bir savaş için, dahası "birleşik Latin ve Slav ırklarına karşı bir ırk savaşı" için silahlanmak zorunda kalacağı öngörüsü, harfi harfine kanıtlanmadı mı? Fransız vilayetlerin ilhakı Fransa'yı Rusya'nın kucağına itmedi mi? Bismarck, tam yirmi yıl boyunca çarın gözüne girmek, "Avrupa'da birinci güç" olmadan önceki küçük Prusya'nın Kutsal Rusya'nın ayaklarına serme alışkanlığında olduğu hizmetlerden daha aşağı hizmetlerde bulunarak gözüne girmek için boşuna uğraşmadı mı? Prenslerin bütün ittifak anlaşmalarının ilk gününden itibaren buğday taneleri gibi dağılacağı bir savaş; sonucunun mutlak belirsizliğinden başka hiçbir şeyi kesin olmayan bir savaş; bütün Avrupa'yı onbeş–yirmi milyon silahlı insanın kırıp geçirmesine maruz bırakacak ve en güçlü büyük askeri devletler bile nihai sonucunun mutlak hesaplanmazlığı karşısında sindikleri için şu anda yürütülmeyen bir ırk savaşı tehdidi hâlâ Demokles'in kılıcı gibi başımızda sallanmıyor mu?

Üstelik, uluslararası işçi sınıfının 1870'teki politikasının uzak görüşlülüğünün bugün yarı yarıya unutulmuş bu parlak kanıtlarını Alman işçilere tekrar sunmak görevimizdir.

Bu iki çağrı için doğru olan, Fransa'da İç Savaş için de doğrudur. 28 Mayıs günü, Komünün son savaşçıları Belleville yamaçlarında üstün kuvvetlere dayanamayıp yenildiler; ve iki gün sonra, 30 Mayıs'ta Marx, Paris Komününün tarihsel anlamını kısa, güçlü çizgilerle, fakat bu konuyla ilgili bütün yazında daha önce hiç ulaşılmamış bir açıklıkla ve herşeyden önce doğrulukla açıkladığı çalışmasını Genel Konsey'e okudu.

Fransa'nın 1789'dan sonraki ekonomik ve siyasal gelişimi sayesinde Paris öyle bir konuma geldi ki, 50 yıl boyunca hiçbir devrim proleter bir niteliğe bürünmeden, yani zaferi kanıyla sa-

tın alan, zaferden sonra kendi taleplerini öne süren proletarya olmadan patlak vermedi. Bu talepler, Paris işçilerinin o tikel dönemde ulaştıkları gelişme durumuna uygun biçimde az çok belirsiz, hatta karışıklardı; fakat son kertede hepsi, kapitalistler ile işçiler arasındaki sınıf antagonizminin ortadan kaldırılması anlamına geliyorlardı. Bu antagonizmin nasıl ortadan kaldırılacağını hiçkimsenin bilmediği doğrudur. Fakat talebin kendisi, ne kadar belirsiz dile getirilmiş olursa olsun, toplumun mevcut düzenine bir tehdidi içeriyordu; bu talebi öne süren işçiler hâlâ silahlılardı, bu nedenle işçilerin silahsızlandırılması, devletin başında bulunan burjuvalar için ilk kuraldı. Bu yüzden, işçilerin kazandığı her devrimden sonra, işçilerin yenilgisiyle biten yeni bir mücadele.

Bu ilk kez 1848'de gerçekleşti. Parlamenter muhalefetin liberal burjuvaları kendi partilerine üstünlük sağlayacak bir seçim reformu için şölenler düzenliyorlardı. Hükûmetle mücadelelerinde halka başvurmaya giderek daha fazla zorlanan bu liberal burjuvalar, giderek küçük burjuvaziye ve burjuvazinin radikal ve cumhuriyetçi tabakalarına öncelik vermek zorunda kaldılar. Fakat bunların arkasında devrimci işçiler duruyordu; ve bu işçiler, 1830'dan itibaren, burjuvaların, hatta cumhuriyetçilerin tahmin ettiğinden çok daha fazla siyasal bağımsızlık kazanmışlardı. Hükûmet ile muhalefet arasındaki kriz anında işçiler sokak savaşına başladılar; Louis Philippe ve onunla birlikte seçim reformu ortadan kalktı; yerine cumhuriyet, gerçekten de bizzat muzaffer işçilerin bir "sosyal" cumhuriyet olarak tasarladıkları bir cumhuriyet geldi. Ne var ki, hiçkimsenin, hatta bizzat işçilerin bu sosyal cumhuriyetin ne ima ettiği konusunda kafası açık değildi. Fakat işçilerin artık silahları vardı ve devlette bir güçtüler. Bu nedenle, kontrolü elden bırakmayan burjuva

cumhuriyetçiler ayakları altında sert birşeyin varlığını hisseder etmez, ilk amaçları işçileri silahsızlandırmak oldu. Bu, verilen sözler çiğnenerek, açık meydan okumayla ve işsizleri uzak bir vilayete sürme çabasıyla işçiler Haziran 1848 ayaklanmasına itilerek gerçekleştirildi. Hükûmet, ezici üstünlüğe sahip bir güç toplamaya dikkat etmişti. Beş günlük kahramanca mücadeleden sonra işçiler yenildi. Ardından, savunmasız tutsaklara yönelik, Roma Cumhuriyeti'nin çöküşünü hazırlayan iç savaş günlerinden beri görülmemiş bir katliam yapıldı. Proletarya kendi çıkarları ve talepleriyle ayrı bir sınıf olarak burjuvazinin karşısında yer almaya cüret ettiği anda, burjuvazi çılgınca öç alma zalimliğini nereye kadar vardıracağını ilk kez gösteriyordu. Yine de, burjuvazinin 1871'deki cinnetiyle karşılaştırıldığında, 1848 sadece bir çocuk oyunuydu.

Hemen peşinden cezalar geldi. Eğer proletarya henüz Fransa'yı yönetebilir durumda değildiyse, burjuvazi de artık yönetemezdi. En azından büyük bir bölümünün hâlâ monarşi eğilimli olduğu ve üç hanedan partisi ile bir cumhuriyetçi partiye bölündüğü bu dönemde. Burjuvazinin iç çekişmeleri, maceracı Louis Bonaparte'ın bütün kilit noktaları —ordu, polis ve yönetim mekanizmasını— ele geçirmesine ve 2 Aralık 1851 günü burjuvazinin son kalesini, Ulusal Meclisi havaya uçurmasına meydan verdi. İkinci İmparatorluk başladı —Fransa'nın siyasal ve mali bir maceracılar çetesi tarafından sömürülmesi; fakat aynı zamanda, büyük burjuvazinin sadece küçük bir kesiminin özel egemenliğiyle, Louis Philippe'in dar kafalı ve ürkek sistemi altında asla mümkün olmamış bir sınaî gelişme içinde. Louis Bonaparte, burjuvaları işçilerden ve öte yandan işçileri de burjuvalardan korumak bahanesiyle siyasal iktidarı kapitalistlerden aldı; fakat yönetimi, sırası gelince spekülasyonu ve sınaî faaliye-

ti —tek kelimeyle, bütün burjuvazinin o zamana kadar görülmemiş ölçüde yükselmesini ve zenginleşmesini— teşvik eti. Doğrudur; rüşvet ve kütlesel hırsızlık da imparatorluk sarayına tutunarak ve bu zenginleşmeden kendi payını alarak çok daha büyük ölçüde gelişti.

Fakat İkinci İmparatorluk Fransız şovenizmine çağrıydı ve 1814'te yitirilen Birinci İmparatorluk sınırlarının, ya da hiç olmazsa Birinci Cumhuriyet sınırlarının geri getirilmesini talep ediyordu. Eski monarşinin sınırları içinde ve hatta 1815'in budanan sınırları içinde bir Fransız imparatorluğu —böyle birşey epeyce bir süre olanaksızdı. Bu yüzden aralıklı savaşlar ve sınırları genişletme zorunluluğu. Fakat hiçbir sınır genişletme, Ren'in Alman yakasına genişleme kadar Fransız şovenistlerin gözünü kamaştırmıyordu. Onlar için Ren'deki bir milkare, Alpler'deki ya da başka herhangi bir yerdeki on milkareden daha büyüktü. İkinci İmparatorluk dikkate alındığında, Ren'in sol yakasını, parça parça ya da bir kerede geri alma talebi, sadece bir zaman meselesiydi. 1866 Avusturya–Prusya savaşıyla zamanı geldi; Bismarck ve onun aşırı hilekar, tereddütlü politikası tarafından "toprak ödünü" beklentisiyle aldatılan Napoleon'a savaştan başka birşey kalmadı ve 1870'te patlayan savaş onu önce Sedan'a, oradan da Wilhelmshöhe'e sürükledi.[2]

Zorunlu sonuç, 4 Eylül 1870 Paris Devrimi oldu. İmparatorluk kağıttan bir şato gibi çöktü ve tekrar cumhuriyet ilan edildi. Fakat düşman şehir kapılarında duruyordu; imparatorluk orduları ya Metz'de çaresiz bir şekilde kuşatılmış, ya da Al-

[2] 2 Eylül 1870'te Fransız ordusu Sedan'da yenildi ve imparator esir alındı. Wilhelmshöhe'de, Kessel yakınlarında bir Prusya kalesinde gözetim altında tutuldu.

manya'da esir alınmış durumdaydı. Bu olağanüstü durum karşısında halk, eski yasama organındaki Paris milletvekillerine bir "Ulusal Savunma Hükûmeti" kurma izni verdi. Bu izin seve seve verildi; zira silah taşıyabilen bütün Parisliler savunma amacıyla Ulusal Muhafızlar'a yazılmış ve silahlıydılar, öyle ki, işçiler artık büyük bir çoğunluğu oluşturuyorlardı. Fakat çok kısa sürede, neredeyse bütünüyle burjuva hükûmet ile silahlı proletarya arasındaki antagonizm açık bir çatışmaya dönüştü. 31 Ekim günü işçi taburları kent meclisine hücum ettiler ve hükûmet üyelerinin yarısını esir aldılar. İhanet, hükûmetin yükümlülüklerini yerine getirmemesi ve bazı küçük burjuva taburların müdahalesi, esir alınanları tekrar kurtardı ve yabancı bir askeri gücün kuşatması altında olan kentte bir iç savaşa meydan vermemek için, eski hükûmet işbaşında bırakıldı.

Sonunda, 28 Ocak 1871 günü açlık içinde kıvranan Paris teslim oldu. Fakat savaş tarihinde eşi görülmemiş bir onurla. Kaleler teslim edildi, kent duvarları toplardan temizlendi, savunma hattı alaylarının ve Seyyar Muhafızlar'ın silahları teslim edildi ve kendileri savaş tutsağı sayıldılar. Fakat Ulusal Muhafızlar silahlarını ve toplarını ellerinde tuttular ve sadece galiplerle bir ateşkese gittiler. Ve galipler zaferle Paris'e girmeye cesaret edemediler. Sadece Paris'in küçük bir köşesini, üstelik kısmen parklardan ibaret olan bir köşesini işgal etmeye cesaret edebildiler ve burası bile birkaç gün işgal edilebildi! Ve bu süre içinde, 131 gün boyunca Paris'i kuşatma altında tutanların kendileri, hiçbir "Prusyalı"nın yabancı fatihe verilen köşenin dar sınırlarının ötesine adım atmamasını dikkatle gözeten silahlı Parisli işçiler tarafından kuşatıldılar. İmparatorluğun bütün ordularının silahlarını teslim ettiği bir ordu üzerinde Parisli işçiler öyle bir saygı uyandırdılar ki, devrimin ocağından öç almaya gelen

Prusyalı junkerler saygı duruşuna geçip bu silahlı devrimi selamlamak zorunda kaldılar!

Savaş sırasında Parisli işçiler savaşın kararlılıkla sürdürülmesini istemekle yetinmişlerdi. Fakat şimdi, Paris'in teslim olmasından sonra barış gelince, hükûmetin yeni başkanı Thiers, mülk sahibi sınıfların —toprak sahiplerinin ve kapitalistlerin— yönetiminin, Parisli işçilerin elinde silah bulunduğu sürece sürekli tehlikede olduğunu kavramak zorundaydı. İlk eylemi, işçileri silahsızlandırmaya kalkışmak oldu. 18 Mart'ta, Paris kuşatma altındayken halktan toplanan paralarla yaptırılan ve Ulusal Muhafızlara ait olan toplara el koyma emrini verdiği ordu birliklerini gönderdi. Girişim başarısızlığa uğradı: Paris tek vücut direnişe geçti ve Paris ile Versailles'da oturan Fransa hükûmeti arasında savaş ilan edildi. 26 Mart'ta Paris Komünü seçildi ve 28 Mart'ta ilan edildi. O zamana kadar hükûmet görevini yürüten Ulusal Muhafızların Merkez Komitesi, utanç verici Paris "Ahlak Polisi"ni bir kararnameyle lağvettikten sonra istifasını Komün'e sundu. Komün, 30 Mart'ta zorunlu askerliği ve sürekli orduyu yürürlükten kaldırdı ve silah taşıyabilen bütün vatandaşların içinde yer alacağı Ulusal Muhafızlar'ı tek silahlı güç ilan etti. Ekim 1870'ten Nisan'a kadarki bütün konut kiralarını, peşin ödenenler gelecekteki kiraların karşılığı sayılmak üzere affetti ve belediye emanetindeki bütün malların satışını durdurdu. Aynı gün, Komün'e seçilen yabancıların görevleri onaylandı; "Komün'ün bayrağı, Dünya Cumhuriyeti'nin bayrağı" olduğu için. 1 Nisan'da, Komün'de çalışan herhangi birinin, dolayısıyla Komün üyelerinin alacağı en yüksek maaşın 6.000 Frankı (4.800 Mark) geçmemesi kararlaştırıldı. Ertesi gün Komün, devlet ile dinin ayrılmasına, devletin din amaçlı ödemelerinin kaldırılmasına ve kilisenin bütün mallarının ulusallaştırıl-

masına karar verdi ve bunun sonucunda, 8 Nisan'da bütün dini simgelerin, resimlerin, dogmaların ve duaların —tek kelimeyle, "bireyin vicdan alanına giren her şey"in— okullardan uzaklaştırılması emredildi ve tedricen yürürlüğe kondu. 5 Nisan'da, Versailles birliklerinin esir aldığı Komün savaşçılarının her gün kurşuna dizilmesine yanıt olarak, rehinelerin hapsedilmesi için bir kararname çıkarıldı, fakat hiçbir zaman yürürlüğe sokulmadı. 6 Nisan'da, Ulusal Muhafızların 137. taburu giyotini getirip halkın sevinç gösterileri arasında yaktı. 12 Nisan'da Komün, 1809 savaşından sonra Napoleon tarafından ele geçirilen toplardan yapılan Place Vendôme'daki Zafer Sütunu'nun ulusal nefreti kışkırtan şovenizmin bir simgesi olması nedeniyle yıkılmasına karar verdi. Yıkım 16 Mayıs'ta gerçekleştirildi. 16 Nisan'da Komün, imalatçılar tarafından kapatılan fabrikaların sayımının yapılması; bu fabrikalarda daha önce çalışan ve kooperatif birlikleri şeklinde örgütlenecek olan işçiler tarafından işletilmesi ve bu kooperatiflerin de büyük bir birlik şeklinde örgütlenmesi için gerekli planların hazırlanması emrini verdi. 20 Nisan'da, fırıncıların gece çalışmasını ve İkinci İmparatorluk'tan beri polisin atadığı yaratıkların —birinci kademeden emek sömürücülerinin— tekeli gibi çalışan iş bulma bürolarını yasakladı; bu bürolar Paris'teki yirmi arrondissement'in* belediyeliklerine bağlandı. 30 Nisan'da, işçileri sömürmenin özel bir biçimi ve işçilerin kendi emek araçlarını sahiplenme ve kredi alma hakkına aykırı oldukları gerekçesiyle, rehineci dükkanlarının kapatılmasını emretti. 5 Mayıs'ta, XVI. Louis'nin idamından duyulan pişmanlığı göstermek için inşa edilen Kefaret Kilisesi'nin yıkılmasını emretti.

* Yönetim bölgesi —çn.

Böylece 18 Mart'tan itibaren, Paris hareketinin, daha önce yabancı istilacılara karşı savaşın arka plana ittiği sınıf niteliği açık ve keskin bir şekilde ortaya çıktı. Komün'de neredeyse sadece işçiler, ya da işçilerin kabul edilmiş temsilcileri yer alıyordu ve Komün kararları açıkça proleter bir nitelik taşıyordu. Bu kararlar ya cumhuriyetçi burjuvazinin sırf korkaklığından ötürü gerçekleştiremediği, fakat işçi sınıfının özgür etkinliğine zorunlu bir temel sağlayan reformları —devletle ilişkisinde dinin salt özel bir mesele olduğu ilkesinin gerçekleştirilmesi gibi— emrediyordu, ya da Komün, doğrudan işçi sınıfının çıkarına olan ve kısmen eski toplum düzeninde derin gedikler açan kararnameleri yürürlüğe sokuyordu. Ne var ki, kuşatma altındaki bir kentte bütün bunları gerçekleştirmeye en fazla bir başlangıç yapılabilirdi. Ve Mayıs başından itibaren bütün enerjilerini Versailles hükûmetinin sayısı sürekli artan ordularına karşı savaşa verdiler.

7 Nisan'da Versailles birlikleri Paris'in batı cephesinde Seine'i Neuilly'ye bağlayan geçidi ele geçirmişti; diğer yanda, 11 Nisan'da güney cephesine bir saldırıda, General Eudes tarafından ağır kayıplarla geri püskürtüldüler. Paris sürekli bombalanıyordu; üstelik, bu aynı kentin Prusyalılar tarafından bombalanmasını saygısızlık sayan insanlar tarafından. Bu aynı insanlar, Paris'i kendileri için ele geçirmek üzere Sedan'da ve Metz'deki esir Fransız askerlerin acilen serbest bırakılması için Prusya hükûmetine yalvarıyorlardı. Mayıs başlarından itibaren bu birliklerin yavaş yavaş Paris'e ulaşması, Versailles güçlerine belirleyici bir üstünlük sağladı. Bu üstünlük, 23 Nisan'da Thiers, Komün'ün Paris'te rehin tutulan Paris Başpiskoposu ve çok sayıda öteki papazın sadece bir tek kişiyle, iki kez Komün'e seçilen ve Clairvaux'da esir tutulan Blanqui ile takas edilmesi öne-

risiyle ilgili görüşmeleri kestiğinde, zaten anlaşılmıştı. Thiers'in değişen dilinden de belliydi bu; daha önce ertelemeci ve ikircikli bir tutum takman Thiers, aniden küstahlaştı, tehditkar ve kaba bir tutum takındı. Versailles güçleri 3 Mayıs'ta güney cephesinde Moulin Saquet tabyasını; 9 Mayıs'ta top ateşi altında tam bir harabeye dönüşmüş olan Issy Kalesi'ni ve 14 Mayıs'ta da Vanves Kalesi'ni aldılar. Batı cephesinde, kent duvarlarına kadar gelen çok sayıda köy ve binayı ele geçirerek, ana savunma hatlarına ulaşıncaya kadar yavaş yavaş ilerlediler; 21 Mayıs'ta ihanetin ve orada konuınlanan Ulusal Muhafızların dikkatsizliğinden, kente girmeyi başardılar. Kuzey ve doğu kalelerini elinde tutan Prusyalılar, Versailles birliklerinin kentin kendilerine ateşkes anlaşmasına göre yasaklanan kuzey bölgesinde karadan ilerlemelerine ve böylece, Parislilerin doğal olarak ateşkes anlaşması kapsamında düşündükleri ve bu nedenle zayıf bıraktıkları geniş bir cepheden saldırınalarına izin verdiler. Bundan ötürü, Paris'in batı yarısında ancak zayıf bir direniş gösterildi. Sekiz günlük bir savaştan sonra Komün'ün son savunucuları Belleville ve Menilmontant tepelerinde yenildiler; ardından, savunmasız erkek, kadın ve çocukların bir hafta boyunca hergün artarak süren kitlesel katliamı zirvesine ulaştı. Arkadan doldurmalı tüfekler artık yeterince hızlı öldüremiyordu; yenilenler, mitralyöz ateşiyle yüzer yüzer kurşuna diziliyorlardı. Son kitlesel katliamın gerçekleştirildiği Père Lachaise mezarlığındaki "Federaller Duvarı,"[3] işçi sınıfı kendi hakları için ayağa kalkmaya cüret eder etmez egemen sınıfın nelere kadir olduğunun sessiz fakat etkileyici bir tanığı gibi, bugün hâlâ yerindedir. Ardından, hepsinin boğazlanmasının mümkün olamayacağı anlaşılınca, kitlesel tu-

3 Bugün genellikle Komünarlar Duvarı deniliyor.

tuklamalar; tutsaklar arasında rastgele seçilen kurbanların kurşuna dizilmesi ve geri kalanların sıkıyönetim mahkemelerinde yargılanmak için bekletildikleri büyük toplama kamplarına götürülmeleri geldi. Paris'in kuzey–doğu yarısını kuşatan Prusya birliklerine herhangi bir kaçağın geçmesine izin vermeme emri verilmişti; fakat askerler Üst Komutanın emirlerinden çok insanlığın emirlerine uyunca, subaylar çoğunlukla göz yumdular; çok insanca bir tavırla Komün savaşçıları oldukları anlaşılan birçok kişinin geçmesine izin veren Saksonya kolordusu özellikle onurlu davrandı.

Bugün, yirmi yıl sonra, 1871 Paris Komünü'nün etkinliğine ve tarihsel anlamına dönüp baktığımızda, Fransa'da İç Savaş'ta yapılan anlatıma birkaç ek yapmayı zorunlu görürüz.

Komün üyeleri, Ulusal Muhafızların Merkez Komitesinde de çoğunlukta olan Blanquist bir çoğunluk ve esas olarak Proudhon'un sosyalizminin taraftarlarından oluşan Uluslararası İşçi Birliği üyesi bir azınlık şeklinde bölünmüşlerdi. Blanquistlerin büyük çoğunluğu, o sırada sadece devrimci, proleter içtepiyle sosyalistti; sadece birkaçı, Alman bilimsel sosyalizmine aşina olan Vaillant aracılığıyla ilkeler konusunda bir açıklığa ulaşmıştı. Bu nedenle, ekonomik alanda bugünkü görüşümüze göre yapılması gereken çok şeyin gerçekleşmemesi anlaşılabilir. Anlaşılması en zor şey, kuşkusuz, kendilerini Fransa Bankası'nın kapıları dışında saygıyla durduran kutsal huşudur. Bu aynı zamanda siyasal bir hataydı da. Komün'ün elindeki banka —bu, onbin rehineden daha değerli olurdu. Bütün Fransız burjuvazisinin, Komün'le barış yapması konusunda Versailles hükûmetine baskı yapması anlamına gelirdi. Fakat daha şaşırtıcısı, âdeta Blahquistlerden ve Proudhonistlerden oluşan Komün'ün haya-

ta geçirdiği şeylerden çoğunun yine de doğruluğudur. Doğal olarak Proudhonistler, hem övgüye değer hem övgüye değmez yanlarıyla Komün'ün ekonomik kararnamelerinden sorumluyken Blanquistler de Komün'ün siyasal sevaplarından ve günahlarından sorumluydular. Ve her iki durumda da tarihin ironisi iradesini gösterdi: her iki kesim de kendi öğretilerinin emrettiğinin tersini yaptı —öğretiler işbaşına geldiğinde genellikle olduğu gibi.

Küçük köylünün ve usta zanaatçının *[mastercrafts]* sosyalisti Proudhon, birliğe pozitif nefretle bakıyordu. İyi yanından çok kötü yanının bulunduğunu; işçinin özgürlüğüne bir engel teşkil ettiği için doğası gereği kısır, hatta zararlı olduğunu; işçinin özgürlüğü kadar emek ekonomisiyle de çelişen saf bir dogma, üretkensiz ve yük olduğunu; avantajlarından kat kat fazla dezavantajları bulunduğunu; onunla karşılaştırıldığında rekabetin, işbölümünün ve özel mülkiyetin ekonomik güç olduklarını söylüyordu. Sadece büyük ölçekli sanayi ve demiryolları gibi büyük kuruluşlar istisnai durumlarında —Proudhon bunlara istisna durumlar diyordu— işçi birlikleri yersiz olmazdı. (Bkz. Devrimin Genel Düşüncesi, 3. inceleme).

1871'e gelindiğinde, büyük ölçekli sanayi artistik elzanaatları merkezi olan Paris'te bile istisnaî bir durum olmaktan o kadar çıkmıştı ki, Komün'ün en önemli kararnameleri büyük ölçekli sanayinin ve hatta imalat sanayinin, her fabrikadaki işçilerin birliğine dayanmakla kalmayıp bütün bu birlikleri bir tek büyük birlikte birleştirmeye de dayanan örgütlenmesini; kısaca, Marx'ın *İç Savaş*'ta haklı olarak söylediği gibi, sonunda komünizme, yani Proudhon'un öğretisinin tem tersine götürecek bir örgütlenmeyi yürürlüğe sokuyordu. Bu nedenle, Komün, Proudhon'un sosyalizminin mezarı oldu. Bugün bu sosyalizm

Fransız işçi sınıfı çevrelerinde silinip gitmiştir; orada, "marksistler" arasındakilerden daha az olmamak üzere "olasılıkçılar" arasında da Marx'ın teorisi rakipsiz egemendir. Sadece "radikal" burjuvazi arasında hâlâ proudhonistler var.

Blanquistler daha iyisini yapmadılar. Komploculuk okulunda yetişen ve bununla birlikte giden katı bir disiplinle birarada duran blanquistler, kararlı, iyi örgütlenmiş nispeten az sayıda insanın uygun bir anda sadece devletin dümenini ele geçirmekle kalmayıp, büyük ve acımasız bir enerji sergileyerek halk kitlesini devrime katmayı ve küçük lider kadronun etrafında toplamayı başarıncaya kadar iktidarı da elinde tutabileceği görüşünden yola çıktılar. Bu, herşeyden önce, bütün iktidarın yeni devrimci hükûmetin elinde en katı, diktatöryel markezileşmesini gerektirirdi. Peki bu aynı blanquistlerin çoğunlukta olduğu Komün'ün fiilen yaptığı neydi? Taşradaki Fransızlara yaptığı bütün çağrılarda, onlardan bütün Fransız komünlerinin Paris'le özgür bir federasyon, ilk kez bizzat ulus tarafından yaratılacak ulusal bir örgütlenme oluşturmalarını istedi. Eski merkezi hükûmetin, ordunun, siyasî polisin, bürokrasinin baskıcı gücü; 1798'de Napoleon'un yarattığı ve o zamandan beri her yeni hükûmetin seve seve devralıp karşıtlarına karşı kullandığı baskıcı güç —Paris'te yapıldığı gibi, her yerde alaşağı edilecek güç, tam da bu güçtü.

Ta başından itibaren Komün, işçi sınıfı iktidara geldikten sonra eski devlet makinesiyle yönetmeye devam edemeyeceğini; yeni elde ettiği üstünlüğü tekrar yitirmemek için, işçi sınıfının bir yanda daha önce kendisine karşı kullanılan eski baskıcı mekanizmayı yok etmesi gerektiğini ve öte yandan istisnasız hepsinin her an geri alınabileceğini ilan ederek kendi vekillerine ve görevlilerine karşı kendisini koruması gerektiğini kabul etmek

zorunda kaldı. Önceki devletin karakteristik yüklemi neydi? Toplum başlangıçta basit işbölümü yoluyla kendi çıkarlarını gözetmesi için kendi organlarını yaratmıştı. Fakat, başını devletin gücünün oluşturduğu bu organlar, zaman içinde kendi özel çıkarlarının peşinde koşarak, toplumun hizmetkarları olmaktan çıkıp toplumun efendileri durumuna dönüştüler. Bu durum, örneğin sadece ırsi monarşide değil, demokratik cumhuriyette de görülebilir. "Politikacılar" hiçbir yerde Kuzey Amerika'dakinden daha fazla toplumdan ayrı ve güçlü bir kesim oluşturmazlar. "Orada, sırayla peşpeşe iktidara gelen iki başlıca partiden her biri, siyaseti iş edinen, ayrı ayrı eyaletlerin yasama meclislerinin yanısıra birliğin yasama meclisinde de sandalye spekülasyonu yapan, ya da kendi partileri lehine ajitasyonda bulunarak geçimini kazanan ve partisi zafer kazanınca devlet göreviyle ödüllendirilen insanlar tarafından kontrol edilir. Amerikalıların katlanılmaz bir hal alan bu boyunduruktan kurtulmak için otuz yıldır nasıl çaba sarfettikleri ve buna rağmen bu yozlaşma bataklığına giderek nasıl daha fazla batmaya devam ettikleri iyi biliniyor. Başlangıçta sadece toplumun bir aracı gibi düşünülen devlet gücünün kendisini toplumdan bağımsızlaştırma sürecinin nasıl gerçekleştiğini en iyi Amerika'da görürüz. Burada hiçbir hanedan, hiçbir soyluluk, yerlilere gözkulak olan birkaç adamın ötesinde hiçbir düzenli ordu, sürekli görevleri ya da emeklilik hakkı bulunan hiçbir bürokrasi yoktur. Yine de, devlet gücünü sırayla ele geçiren, en yoz araçlarla ve en yoz amaçlar için bu gücü kullanan iki büyük siyasal spekülatörler çetesiyle karşılaşırız —ulus, sözde kendisinin hizmetkarı olan, fakat gerçeklikte ona egemen ve onu yağmalayan bu iki büyük politikacı karteline karşı çaresizdir.

Devletin ve devlet organlarının toplumun hizmetkarları ol-

maktan çıkıp toplumun efendileri haline dönüşmelerine —daha önceki bütün devletlerde kaçınılmaz bir dönüşüme— karşı Komün, iki şaşmaz araçtan yararlandı. İlk olarak, bütün devlet görevlilerini —yönetsel, adlî ve eğitsel— ilgililerin genel oyu ile seçme ve gene seçenler tarafından her an görevden alınma temelinde belirledi. İkincisi, en düşüğünden en yükseğine kadar bütün memurlara öteki işçilerin aldığı ücret kadar maaş ödendi. Komün'ün herhangi birine ödediği en yüksek yıllık maaş 6.000 Franktı. Bu şekilde, temsil organlarına gönderilen delegelere verilen bağlayıcı talimatlar dışında, makam avcılığına ve kariyerizme etkili bir engel daha konuldu.

Eski devlet gücünün parçalanıp *[Sprengung]* yerine yeni ve sahiden demokratik bir devletin geçirilmesi, İç Savaş'ın üçüncü bölümünde ayrıntısıyla betimlenir. Fakat burada bazı özellikleri üzerinde bir kez daha kısaca durmak zorunluydu; çünkü, özellikle Almanya'da devlete olan batıl inanç felsefeden burjuvazinin, hatta birçok işçinin genel bilincine taşınmıştır. Felsefî kavrayışa göre devlet "ideanın gerçekleşmesi"dir, ya da Tanrı'nın yeryüzündeki krallığıdır; felsefî terimlerle tercüme edersek, ebedî hakikatin ve adaletin gerçekleştiği ya da gerçekleşmesi gerektiği alandır. Devlete ve devletle bağlantılı her şeye batıl saygı buradan kaynaklanır; zira insanlar çocukluktan beri bütün toplumun ortak işlerinin ve çıkarlarının geçmişte olduğundan, yani devlet ve onun kazançlı görevlileri aracılığı dışında gözetilemeyeceğini düşünmeye alıştırılmıştır. Ve insanlar, ırsi monarşiye inançtan kurtulup demokratik cumhuriyete yemin edince, ileriye doğru olağanüstü cesur bir adım attıklarını sanırlar. Ne var ki, gerçeklikte devlet bir sınıfın başka bir sınıfı ezme makinesinden başka bir şey değildir ve monarşide olduğu kadar demokratik cumhuriyette de böyledir; en iyi durumda, proleter-

yanın muzaffer sınıf üstünlüğü mücadelesinden sonra miras aldığı bir kötülük; tıpkı Komün'ün yaptığı gibi, yeni, özgür toplumsal koşullarda yetişmiş bir kuşak bütün devlet hurdasını çöpe atabilir duruma gelinceye kadar, muzaffer proleteryanın en kötü yanlarını olabildiğince budamadan edemeyeceği bir kötülüktür.

Sosyal demokrat filisten, proleterya diktatörlüğü sözleri karşısında bir kez daha dehşete kapılmıştır. Pekâlâ beyler, bu diktatörlüğün neye benzediğini bilmek mi istiyorsunuz? Paris Komününe bakın. O proletarya diktatörlüğüydü.

Londra, 18 Mart 1891
Paris Komününün yirminci yıldönümü üzerine

FRIEDRICH ENGELS

* * *

III

18 Mart gününün şafağında Paris gökgürültüsünü andıran "*Vive la Commune!*"* çığlığıyla uyandı. Komün, burjuvaziyi bu kadar meşgul eden bu sfensk neydi?

"Paris'in proleterleri," diyordu 18 Mart tarihli bildirisinde Merkez Komite, "egemen sınıfların başarısızlıkları ve ihanetleri karşısında, kamusal işlerin yönetimini kendi ellerine alarak işleri yoluna koyma zamanının geldiğini anlamıştır... Hükûmet gücünü ele geçirerek kendilerini kendi kaderlerinin efendileri haline getirmenin kaçınılmaz görevleri ve mutlak hakları olduğunu anlamışlardır." Fakat işçi sınıfı, basitçe hazır devlet mekaniz-

* "Yaşasın Komün!" —çn.

masını ele geçirip onu kendi amaçları uğruna kullanamaz.

Merkezîleşmiş devlet gücü, heryerde hazır ve nazır süreli ordu, polis, din işleri ve yargı organlarıyla —sistematik ve hiyerarşik bir işbölümü planına göre oluşturulmuş organlarıyla— yeni doğan orta–sınıf topluma* feodalizme karşı mücadelesinde güçlü bir silah olarak hizmet ettiği mutlak monarşi günlerinden kalmadır. Yine de, Orta Çağa ait ıvır zıvır tarzlar, senyörel haklar, yerel ayrıcalıklar, belediye ve lonca tekelleri ve taşra anayasalarıyla gelişimi tıkanmış durumdaydı. Onsekizinci yüzyıl Fransız Devrimi'nin devasa süpürgesi, geçmiş zamanların bütün bu artıklarını silip süpürdü ve böylece, kendisi de eski yarı–feodal Avrupa'nın modern Fransa'ya karşı koalisyon savaşlarının çocuğu olan Birinci İmparatorluk altında doğan modern devlet aygıtının üstyapısının önündeki son engellerin toplumsal toprağını da temizledi. Sonraki rejimlerde parlamenter denetimin altına —yani mülk sahibi sınıfların doğrudan denetimi altına— sokulan hükûmet, sadece muazzam ulusal borçların ve ezici vergilerin serası olmakla kalmadı; makamın, paranın ve himayenin karşı konulmaz çekiciliğiyle, sadece egemen sınıfların rakip hizipleri ve maceracıları arasında bir anlaşmazlık konusu olmakla kalmadı; siyasal niteliği de toplumdaki ekonomik değişikliklerle birlikte eşzamanlı olarak değişti. Modern sanayinin ilerlemesi sermaye ile emek arasındaki sınıf antagonizmini geliştirdiği, genişlettiği ve yoğunlaştırdığı oranda, devlet gücü de giderek daha fazla sermayenin emek üzerindeki ulusal gücü, toplumsal kölelik için örgütlenmiş kamusal bir güç, bir sınıf despotizmi makinesi olma niteliğini kazandı. Sınıf mücadele-

* "Orta sınıf toplumu" (middle–class society). K. Somer çevirisinde; "burjuva toplum" —çn.

sinde ileri bir evreye işaret eden her devrimden sonra, devlet gücünün saf baskıcı niteliği gitgide daha çıplak bir şekilde kendini gösterir. Hükûmetin toprak sahiplerinden kapitalistlere geçmesiyle sonuçlanan 1830 devrimi, hükûmeti işçilerin daha uzak antagonistlerinden daha dolaysız antagonistlerine aktardı. Devlet gücünü Şubat Devrimi'nin adına ele geçiren burjuva cumhuriyetçiler bu gücü, işçi sınıfını "sosyal" cumhuriyetin sosyal bağımlılıklarını sağlayan Cumhuriyet anlamına geldiğine inandırmak için; burjuvaların kralcı kesimini ve toprak sahipleri sınıfını ise hükûmete ilişkin kaygılarını ve aylıklarını burjuva "cumhuriyetçiler"in ellerine güvenle bırakabileceklerine inandırmak için, Haziran katliamlarında kullandı. Ne var ki, Haziran yiğitliklerinden sonra, burjuva cumhuriyetçiler öncü olmaktan çıkıp "Düzen Partisi"nin —kapkaççılar sınıfının bütün rakip hiziplerinin ve fraksiyonlarının üreten sınıfa karşı artık açıkça ilan edilen antagonizmleri içinde oluşturdukları bir bileşimin— artçılığına düşmek zorundaydılar. Hisseli hükûmetlerinin uygun biçimi, Louis Bonaparte'ın cumhurbaşkanı olduğu Parlamenter Cumhuriyetti. Rejimleri, açıkça ilan edilmiş sınıf terörizmi ve "aşağılık kalabalık"ı kasten aşağılama rejimiydi. Bay Thiers'in söylediği gibi, eğer parlamenter cumhuriyet "onları (egemen sınıfın farklı fraksiyonlarını) en az böldü" ise, bu sınıf ile onun dışında kalan toplumun bütün gövdesi arasında bir uçurum da açtı. Önceki rejimler altında bölünmüşlüklerinin devlet gücünü kontrol etmelerini engelleyen kısıtlamalar, birleşmeleri sayesinde ortadan kalktı; ve proletaryanın tehdit edici başkaldırısı karşısında, şimdi bu devlet gücünü sermayenin emeğe karşı ulusal savaş makinesi olarak acımasızca ve fiyakalı bir biçimde kullanıyordu. Bununla birlikte, üreten kitlelere karşı kesintisiz savaşlarında sadece yürütmeyi sürekli artan baskı yetkileriyle donat-

mak zoruda kalmadılar, aynı zamanda kendi parlamenter kalelerini —Ulusal Meclisi— yürütmeye karşı kendini savunma araçlarından yoksun bırakmak zorunda da kaldılar. Yürütme, Louis Bonaparte'ın kişiliğinde, onları sokağa attı. İkinci İmparatorluk, "Düzen Partisi" Cumhuriyetinin doğal çocuğuydu.

İmparatorluk, doğum belgesi olarak hükûmet darbesini, onay almak için genel oyu ve kraliyet asası yerine kılıcı kullanmakla köylülüğe, sermaye ile emek arasındaki mücadeleye doğrudan katılmayan büyük üreticiler kitlesine dayandığını iddia etti. Parlamentarizmi ve onunla birlikte hükûmetin mülk sahibi sınıflara açık uşaklığını ortadan kaldırarak işçi sınıfını kurtardığını iddia etti. İşçi sınıfı karşısında ekonomik üstünlüklerini koruyarak mülk sahibi sınıfları kurtardığını iddia etti; ve nihayet, herkes için ulusal şan ejderhasını yeniden uyandırarak bütün sınıfları birleştirdiğini iddia etti. Gerçeklikte ise burjuvazinin, ulusu yönetme yeteneğini zaten kaybettiği, işçi sınıfının da henüz kazanmamış olduğu bir sırada mümkün olan tek hükûmet biçimiydi. Bütün dünyada toplumun kurtarıcısı sayılarak alkışlandı. Bu hükûmetin egemenliğinde siyasal kaygılarından kurtulan burjuva toplum, kendisinin bile beklemediği bir gelişme düzeyine ulaştı. Sanayisi ve ticareti devasa boyutlarda genişliyordu; mali dalavereler kozmopolit içki alemlerini göklere çıkarıyordu; arsızca sergilenen muhteşem, tantanalı ve tabansız lüks kitlelerin sefaletini ateşliyordu. Görünüşte toplumun üstünde gezinir görünen devlet gücünün kendisi, bu toplumun en büyük rezaleti ve bütün yozluklarının serasıydı. Bu devlet gücünün çürümüşlüğü ve onun kurtarmış olduğu toplumun çürümüşlüğü, bu rejimin yüce tahtını Paris'ten Berlin'e taşımaya gayretle çalışan Prusya süngüsü tarafından ortaya serildi. Emperyalizm, aynı zamanda, yeni doğan orta–sınıf toplumunun

feodalizmden kurtuluşunun bir aracı olarak geliştirmeye başladığı ve tüm seceresiyle burjuva toplumun, sonunda sermayenin emeği köleleştirmesinin bir aracına dönüştürdüğü devlet gücünün en fahişe ve nihai biçimidir.

İmparatorluğun doğrudan antitezi Komün'dü. Paris proletaryasının Şubat Devrimi'ni ilan ederken yükselttiği "sosyal cumhuriyet" çığlığı sadece sınıf egemenliğinin monarşik biçimini değil, bizzat sınıf egemenliğinin kendisini de aşacak bir cumhuriyete yönelik belirsiz bir özlemden başka bir şeyi ifade etmiyordu. Komün, bu cumhuriyetin pozitif biçimiydi.

Eski hükûmet gücünün merkezi koltuğu ve aynı zamanda Fransız işçi sınıfının toplumsal kalesi Paris, Thiers'in ve taşranın imparatorluğun kendilerine bıraktığı eski hükûmet gücünü geri getirip kalıcılaştırma girişimlerine karşı silaha sarıldı. Paris, kuşatma sonucu ordudan kurtulabildiği ve onun yerine ana gövdesini işçilerin meydana getirdiği Ulusal Muhafızları geçirdiği için direnebildi. Bu olgunun artık bir kuruma dönüştürülmesi gerekiyordu. Komün'ün ilk kararnamesi ile bu nedenle, sürekli ordunun kaldırılması ve yerine silahlı halkın geçirilmesiydi.

Komün, kentin çeşitli semtlerinde genel oyla seçilmiş, kısa dönemler için sorumlu ve geri alınabilir olan belediye meclisi üyelerinden oluşuyordu. Doğal olarak üyelerinin çoğunluğu işçi, ya da işçi sınıfının kabul gören temsilcileriydi. Komün, parlamenter bir organ değil, aynı zamanda hem yürütme hem yasama görevi gören bir organ olacaktı. Polis, merkezi hükûmetin aracısı olmaya devam etmek yerine, hemen siyasal yüklemlerinden arındırılıp Komün'ün sorumlu ve her an geri alınabilir aracısına dönüştürüldü. Bütün öteki yönetim dallarındaki memurlar için de aynı şey geçerliydi. Komün üyelerinden alt düzeydeki görevlilere kadar, kamu hizmet görenlerin işçi ücreti almala-

rı zorunluydu. Devletin üst düzey görevlilerinin çıkarları ve temsil ödenekleri, bu yüksek görevlerle birlikte ortadan kalktı. Kamusal işlevler, merkezi hükûmetin aletlerinin özel malı olmaktan çıktı. Sadece belediye yönetimi değil, o zamana kadar devletin yerine getirdiği bütün girişimler Komün'ün eline geçti.

Eski hükûmetin fiziki güç unsurları olan sürekli ordudan ve polisten kurtulduktan sonra Komün, varlıklı kurumlar olarak bütün kiliseleri dağıtıp mülksüzleştirerek, manevi baskı gücünü, "papazın gücünü" de kırmaya çalıştı. Rahipler, kendi ataları havariler gibi müminlerin sadakalarıyla geçinmek üzere özel yaşamlarının inzivasına geri gönderildiler. Bütün eğitim kurumları parasız halka açıldı ve aynı zamanda devletin ve kilisenin bütün müdahalelerinden de temizlendi. Böylece eğitim sadece herkes için ulaşılabilir bir hale getirilmekle kalınmadı, bilim de sınıf önyargısının ve devlet gücünün kendisine dayattığı engellerden kurtuldu.

Adalet görevlileri, daha sonra bozmak üzere bağlılık yemini ettikleri ardarda gelen bütün hükûmetlere aşağılık uşaklıklarını gizlemekten başka bir şeye yaramayan o yapmacık bağımsızlıktan yoksunlaştırıldı. Geri kalan bütün kamu görevlileri gibi, hakimler ve savcılar da göreve seçimle gelecek, sorumlu ve geri alınabilir olacaklardı.

Paris Komünü, Fransa'nın bütün büyük sanayi merkezleri için bir model görevi görecekti elbette. Paris'te ve ikincil merkezlerde komünal rejim bir kez kuruldu mu, merkezi hükûmet taşrada üreticilerin öz–yönetimine teslim olmak zorunda kalacaktı. Komün'ün geliştirmek için zaman bulamadığı ulusal örgütlenme taslağında Komün'ün en küçük mezranın bile siyasal biçimi olacağı; kırsal bölgelerde sürekli ordunun yerine hizmet süreci son derece kısa tutulacak ulusal milisin geçirileceği açık-

ça belirtilir. Her bölgenin kırsal komünleri kendi ortak işlerini merkez kentteki bir delegeler meclisiyle yönelecekler ve bu bölge meclisleri de her an geri çağrılabilir ve seçmenlerinin *mandat imperatif*'ine (resmî talimatlarına) bağlı vekillerini Paris'teki Ulusal Delegasyon'a göndereceklerdi. Merkezî hükûmete kalacak birkaç önemli işlev, kasten yanlış belirtildiği gibi, ortadan kaldırılmayacak, komünal ve bu nedenle kesinlikle sorumlu aracılar tarafından yerine getirilecekti. Ulusun birlik parçalanmayacak, aksine Komünal Anayasaya göre örgütlenecek ve bu birliğin bizzat ulustan bağımsız ve üstün cisimleşmesi olduğu iddia edilen ve ulusun sırtında asalak bir urdan başka bir şey olmayan devlet gücünün yıkılmasıyla gerçeklik halini alacaktı. Eski hükûmet gücünün salt baskıcı organları budanıp atılırken, meşru işlevleri toplumun üzerindeki gaspçı bir otoriteden alınıp toplumun sorumlu aracılarına verilecekti.

Genel oy, üç ya da altı yılda bir egemen sınıfın hangi üyesinin halkı parlamentoda yanlış temsil edeceğini kararlaştırmak yerine, tıpkı bireysel seçimin kendi işi için işçi ve yönetici arayışında her işverene hizmet etmesi gibi, komünleri oluşturan halka hizmet edecekti. Bireyler gibi şirketlerin de iş meselelerinde doğru insanın doğru yere nasıl yerleştirileceğini ve bir hata yapıldığında da bunun nasıl hemen düzeltileceğini genelde bildikleri açıktır. Diğer yanda, hiçbir şey genel oy yerine hiyerarşik görevlendirmeyi geçirmekten daha fazla Komün'e yabancı olamazdı.

Bütünüyle yeni tarihsel yaratıların kaderi, genelde belli bir benzerlik taşıdıkları toplumsal yaşamın daha eski ve hatta ölü biçimlerinin karşılığı sayılmaları olmuştur. Bu yüzden, modern devlet gücünü parçalayan Komün de, önceleri bu devlet gücüne öngelen, ardından onun alt–tabakası halini alan Orta Çağ ko-

münlerinin yeniden üretimi sayılmıştır. Komünal Anayasa, Montesquieu'nun ve Jirondenlerin düşünü gördükleri gibi, başlangıçta siyasal güç tarafında meydana getirilmiş olmasına rağmen, şimdi toplumsal üretimin güçlü bir ortak etkeni haline gelmiş büyük ulusların birliğini parçalayıp bir küçük devletler federasyonuna dönüştürme girişimi sayılmıştır. Komün'ün devlet gücüne karşı antagonizmi, aşırı merkezileşmeye karşı eski mücadelenin abartılı bir biçimi sayılmıştır. Özel tarihsel koşullar, Fransa'da olduğu gibi burjuva yönetim biçiminin klasik gelişimini önlemiş; İngiltere'de olduğu gibi, büyük merkezi devlet organlarının yozlaşmış kurullarla, çıkarcı belediye meclisi üyeleriyle, kentlerde zalim yoksullar yasası muhafızlarıyla ve kırda fiilen babadan oğula geçen sulh yargıçlarıyla tamamlanmasına izin vermiş olabilir. Komünal Anayasa, o zamana kadar toplumun sırtından geçinen ve toplumun özgür gelişimini tıkayan asalak devletin yuttuğu bütün güçleri toplumsal bünyeye geri verecekti. Bu bir tek edimle Fransa'nın yeniden doğuşunu başlatmış olacaktı. Taşralı Fransız orta sınıf Komün'de, bu sınıfın Louis Philippe döneminde kır üzerinde sahip olduğu ve Louis Napoleon döneminde kırın kent üzerindeki sözde egemenliğiyle değiştirilen hükümranlığı geri getirme girişimini gördü. Gerçeklikte ise, Komünal Anayasa kırsal üreticileri, kendi bölgelerinin merkezi kentlerinin entelektüel liderliği altına sokuyor ve onlara işçilerin kişiliğinde çıkarlarının doğal vasilerini sağlıyordu. Bizzat Komün'ün varlığı, doğal olarak yerel beledi özgürlüğü gerektiriyordu ve bu özgürlük artık aşılmış olan devlet gücüne bir engel anlamında özgürlük değildi. 1791 tarihli eski Fransız belediye örgütlenmesine, kent yönetimlerini Prusya devletinin polis mekanizmasında salt bir çarka indirgeyen Prusya belediye oluşumuna yönelik özlemleri Paris Komünü'ne at-

fetmek, kan ve demir entrikalarıyla uğraşmadığı zamanlarda *Kladderadatch*'a (Berlin Punch)* zihinsel çapına uygun yazılar yazma işini üstlenmekten hoşlanan bir Bismarck'ın aklına gelebilirdi. Komün, burjuva devrimlerin parolasını, ucuz yönetim parolasını, iki büyük masraf kaynağını —sürekli ordu ve devlet fonksiyonalizmi— ortadan kaldırarak bir gerçeklik haline getirdi. Bizzat Komün'ün varlığı, en azından Avrupa'da sınıf egemenliğinin normal yükü ve vazgeçilmez örtüsü olan monarşinin yokluğunu önvarsayıyordu. Cumhuriyete gerçekten demokratik kurumların temelini sağlıyordu. Fakat ne ucuz yönetim ne de "hakiki cumhuriyet" onun nihai amacıydı; bunlar sadece onun doğal sonuçlarıydı.

Komün'le ilgili yorumların ve ondan beklenen çıkarların çok–katlılığı, daha önceki bütün yönetim biçimleri kesinlikle baskıcı oldukları halde, Komün'ün bütünüyle kapsayıcı bir biçim olduğunu gösterir. Komün'ün gerçek sırrı buydu. Özünde bir işçi sınıfı yönetimiydi, üreten sınıfın çalan sınıfa karşı mücadelesinin ürünüydü, en son keşfedilen ve emeğin ekonomik kurtuluşunu sağlayan siyasal biçimdi.

Bu son koşul olmasaydı, Komünal Anayasa bir hayal ve bir aldatmaca olurdu. Üreticinin siyasal egemenliği, onun toplumsal köleliğinin varlığıyla birlikte gerçekleşemez. Bu nedenle Komün, sınıfların varlığının ve dolayısıyla sınıf egemenliğinin dayandığı ekonomik temelleri ortadan yok etmenin bir kaldıracı işlevi görecektir. Emeğin kurtuluşuyla birlikte her insan bir işçi olacak ve üretken emek bir sınıf yüklemi olmaktan çıkacaktır.

Tuhaf bir olgudur. Son altmış yıldır emeğin kurtuluşuyla ilgili bütün uzun konuşmalara ve muazzam yazına rağmen, her-

* 1848'den sonra Berlin'de çıkan resimli mizah dergisi —çn.

hangi bir yerde işçiler meseleyi iradi bir tavra kendi ellerine aldıkları anda; sanki kapitalist toplum hâlâ bakire masumiyetinin en saf halindeymiş, antagonizmleri hâlâ gelişmemiş, yalanları hâlâ açığa çıkarılmamış, orospu gerçeklikleri ortaya dökülmemiş gibi; Sermaye ve Ücretli Kölelik kutuplarına sahip (toprak sahibi artık kapitalistin uyuyan ortağından başka bir şey değildir) bugünkü toplumun sözcülerinin özür lafazanlıkları derhal boy verir. "Komün" diye haykırıyorlar, mülkiyeti, tüm uygarlığın temelini ortadan kaldırmak niyetindedir! Evet beyler, Komün, birçok'un emeğini birkaç'ın serveti haline getiren sınıf mülkiyetini ortadan kaldırma niyetindeydi. Mülksüzleştirenleri mülksüzleştirmeyi amaçlıyordu. Bugün emeği köleleştirmenin ve sömürmenin başlıca aracı olan üretim araçlarını, toprağı ve sermayeyi, özgür ve birleşmiş emeğin araçlarına dönüştürerek bireysel mülkiyeti bir hakikat haline getirmek istiyordu. —Fakat, bu komünizmdir, "olanaksız" komünizm! Niçin, egemen sınıfların bugünkü sistemin devamının olanaksızlığını kavrayacak kadar zeki olan üyeleri —ki bunlar çoktur— kooperatif üretimin göze batan ve gürültücü havarileri durumuna geldiler. Eğer kooperatif üretim bir yalan ve tuzak olarak kalmayacaksa; kapitalist sistemi aşacaksa; birleşik kooperatif birlikler ulusal üretimi ortak bir plana göre düzenleyecek ve böylece kendi denetimi altına alacak, kapitalist üretimin kaderi olan sürekli anarşiye ve periyodik kasılmalara son verecekse —beyler, bu, komünizmden, "olanaklı" komünizmden başka ne olabilir?

İşçi sınıfı Komün'den mucizeler beklemedi. *Par décret du peuple** uygulanacak hazır ütopyaları yoktu. İşçi sınıfı kendi kurtuluşuna ve bununla birlikte bugünkü toplumun kendi eko-

* Halkın kararnamesiyle —çn.

nomik araçlarıyla karşı konulmaz bir biçimde yöneldiği daha yüksek biçime ulaşmak için, uzun mücadelelerden, koşulları ve insanları dönüştüren bir dizi tarihsel süreçten geçmek zorunda olduğunu bilir. Gerçekleştirecekleri idealleri yoktur; çökmekte olan eski burjuva toplumun gebe olduğu yeni toplumun öğelerini özgürleştirme düşüncesindedir. Kendi tarihsel misyonunun tam bilincinde ve bu bilince uygun davranma kahramanca kararlılığına sahip olan işçi sınıfı, cahilane beylik laflarını ve sekter dörtlüklerini bilimsel yanılmazlık tonuyla döktüren iyi niyetli burjuva doktrinerlerin öğretici patronajına ve kalem ve mürekkep sahibi beyefendilerin patronlarının kaba küfürlerine sadece gülebilir.

Paris Komünü devrimin yönetimini kendi eline aldığında; sıradan işçiler ilk kez "doğal üstler"inin yönetme ayrıcalığını çiğnemeye cüret ettiklerinde ve örneği görülmemiş güç koşullar altında işlerini mütevazi bir şekilde, dürüstçe ve etkili bir şekilde yerine getirdiklerinde —yüksek bilimsel otoriteye göre,[4] en fazla metropolitan bir okulun yönetim kurulu sekreteri için gereken asgari tutar kadar yüksek bir maaşla yerine getirdiklerinde— eski dünya, Hôtel de Ville'in üzerinde dalgalanan Emek Cumhuriyeti'nin simgesi Kızıl Bayrak karşısında öfke nöbetleriyle kıvrandı.

Yine de bu, zengin kapitalistler dışında Parisli orta sınıfın —dükkan sahipleri, tacirler ve tüccarların— büyük bir kısmı tarafından bile işçi sınıfının toplumsal inisiyatif yeteneğine sahip tek sınıf olarak açıkça kabul edildiği ilk devrimdi. Komün, bizzat orta sınıflar arasında sürekli başgösteren anlaşmazlık nedenini —alacak verecek hesaplarını— bilgece hallederek onları

4 Profesör Huxley [Engels, 1871 Almanca baskı].

kurtarmıştı.[5] Orta sınıfın bu aynı kesimi, işçilerin 1848 Haziran ayaklanmasının bastırılmasına yardım ettikten sonra, o zamanın Kurucu Meclis'i tarafından alacaklılarına hiç vakit kaybetmeksizin nezaketsizce kurban edilmişlerdi. Şimdi işçi sınıfının etrafında toplanmalarının tek nedeni bu değildi. Hangi isim altında olursa olsun bir tek seçenek kaldığını —ya Komün, ya İmparatorluk— hissediyorlardı. İmparatorluk kamusal serveti harvurup harman savurmakla, beslediği mali dolandırıcılıkla, sermayenin keyfi bir şekilde hızlanan merkezileşmesine ve dolayısıyla orta sınıfın önemli bir kesiminin mülksüzleşmesine verdiği destekle bu sınıfı mahvetmişti. Onları siyasal anlamda baskı altına almış, içki alemleriyle ahlaki bakımdan şoka uğratmış, çocuklarının eğitimini *frères Ignorantis*'lere[6] devrederek Voltairciliklerine hakaret etmiş, geriye meydana getirdiği yıkımın tek eşdeğerini —İmparatorluğun yok oluşunu— bırakan bir savaşa balıklama girmelerine yol açarak Fransız olma ulusal duygularını incitmişti. Aslında, yüce Bonapartist ve kapitalist bohème Paris'ten göçtükten sonra, orta sınıfın hakiki Düzen Partisi, Komün'ün renkleri altına giren ve Thiers'in inatçı yanlış yorumlarına karşı Komün'ü savunan "*Union Republicaine*" (Cumhuriyetçi Birlik) biçiminde ortaya çıktı. Orta sınıfın bu büyük gövdesinin değerbilirliğinin bugünkü sert sınava dayanıp dayanmayacağını zaman gösterecektir.

Komün, köylülere "kendi zaferinin tek umudu" olduğunu anlatırken kesinlikle haklıydı. Versailles'da uydurulan ve beşpa-

[5] Komün, 18 Nisan'da borç ödemelerini üç yıl erteleyen bir kararname yayınlamıştı.

[6] Yoksul çocukları eğitmeyi amaç edinen ve 1680'de Reims'de kurulan dini bir tarikatın keşişlerine verilen ad. Tarikat okullarından bu keşişlerin verdikleri derslerde öncelik dini bilgilerdeydi —çn.

ra etmez şanlı Avrupalının yeniden dillendirdiği yalanlardan en heybetlisi, Ulusal Meclisteki köylülerin köylülüğü temsil ettiği yalanıydı. Fransız köylüsünün 1815'ten sonra bir milyar kefaret ödemek zorunda kaldığı insanlara duyduğu aşkı düşünün yeter. Fransız köylüsünün gözünde büyük bir toprak sahibinin varlığı bile kendi başına 1789 kazanımlarına bir saldırıdır. Burjuvazi, 1848'de, köylünün küçük topağına frank başına 45 sentlik ek bir vergi yükü bindirmişti, fakat o zaman bunu devrim adına yapmıştı; oysa şimdi Prusyalılara ödenecek beş milyarlık tazminatın yükünü köylülerin omzuna yıkmak için, devrime karşı bir iç savaşı körüklüyordu. Diğer yanda Komün ise, daha ilk bildirilerinin birinde, savaşı çıkaranlar maliyetini ödeyecektir diye ilan ediyordu. Komün, köylüyü kan vergisinden kurtaracaktı, —ona ucuz bir yönetim verecekti— bugünkü kan içicilerini, noteri, avukatı, mübaşiri ve öteki hukuksal vampirleri kendisi tarafından seçilen ve kendisine karşı sorumlu Komün aracılarına dönüştürecekti. Onu *garde champetre*'ın,* jandarmanın ve valinin tiranlığından kurtaracak; papazın aptallaştırmasının yerine öğretmenin aydınlatmasını koyacaktı. Ve Fransız köylü herşeyden önce bir hesap adamıdır; rahiplerin ücretlerinin tahsildar tarafından zorla alınmak yerine kilise müdavimlerinin dini içtepilerinin kendiliğinden eylemine bağlı olmasını son derece makul bulurdu. Komün yönetiminin —ve ancak bu yönetimin— Fransız köylüsüne sunduğu büyük dolaysız lütuflar bunlardı. Bu nedenle, yalnızca Komün'ün köylülüğün lehine çözebileceği ve mutlaka çözmesi gereken daha karmaşık, fakat yaşamsal sorunları üzerine; yani küçük toprak parçasının sırtına bir kambur gibi binen ipotek borcu, hergün sayıları ar-

* Kır bekçisi —çn.

tan *prolétariat foncier* (kır proletaryası), modern tarımın ve kapitalist çiftçiliğin rekabetiyle her gün giderek daha hızlı bir oranda mülksüzleşmesi sorunları üzerine uzun uzadıya konuşmak burada gereksizdir.

Fransız köylüsü Louis Bonaparte'ı cumhurbaşkanı seçmişti; fakat Düzen Partisi İmparatorluğu yarattı. Fransız köylüsü gerçekten istediği şeyi, 1849'da ve 1850'de hükûmet valisinin karşısına kendi *maire*'ini,* hükûmet rahibinin karşısına kendi öğretmenini ve hükûmet jandarmasının karşısına doğrudan kendisini çıkararak göstermeye başladı.

Düzen Partisi'nin Ocak ve Şubat 1850'de yaptığı bütün yasalar köylüye karşı açık baskı önlemleriydi. Köylü Bonapartistti; çünkü büyük devrim, onun gözünde, kendisine sağladığı bütün yararlarla birlikte Napoleon'da kişileşmişti. —Doğası gereği köylülere düşman— İkinci İmparatorluk altında hızla yok olan bu yanılsama, geçmişin bu önyargısı, Komün'ün köylülüğün canlı çıkarlarına ve acil gereksinmelerine yönelik çağrısına nasıl dayanabilirdi ki?

Köylü temsilcileri, Komünal Paris'in taşrayla üç aylık bir iletişiminin genel bir köylü ayaklanmasına yol açacağını biliyorlarlardı —bildikleri tek şey de buydu— ve sığır hummasının yayılmasını önlemek için Paris'in etrafında bir polis blokajı kurma telaşlarının nedeni de buydu.

Bu yüzden, eğer Komün Fransız toplumunun bütün sağlıklı unsurlarının hakiki temsicisi ve dolayısıyla hakikaten ulusal hükûmet idiyse, aynı zamanda bir işçi hükûmeti olarak, emeğin kurtuluşunun cesur savunucusu olarak, kesinlikle enternasyonaldi de. Komün de Fransa'nın iki vilayetini Almanya'ya bağla-

* Belediye başkanı —çn.

mış bulunan Prusya ordusunun gözü önünde bütün dünyanın çalışan insanlarını Fransa'ya bağladı.

İkinci İmparatorluk, kozmopolitan grev kırıcılığının jübilesi; bütün ülkeleri içki alemlerinden, Fransız halkının yağmalanmasından pay almaya çeken tırmık vazifesi görmüştü. Bu anda bile Thiers'in sağ eli iğrenç Eflaklı Ganesco, sol eli ise Rus ajanı Markovsky'dir. Komün, bütün yabancıların ölümsüz bir dava için ölme onurunu kabul etti. Burjuvazinin ihanetiyle kaybedilen dış savaş ile yabancı işgalciyle birlikte düzenlediği komployla körüklenen iç savaş arasında burjuvazi, Fransa'daki Almanlara karşı polis avı başlatarak yurtseverliğini gösterme zamanı bulmuştu. Komün, bir Alman işçiyi kendi Çalışma Bakanı yaptı. Thiers, burjuvazi, İkinci İmparatorluk, yüksek sesli sevgi ilanlarıyla Polonya'lıyı aldatırken, gerçeklikte onu Rusya'ya satmış ve Rusya'nın pis işlerini yapmıştı. Komün, Polonya'nın kahraman evlatlarına Paris'i savunanların başında olma onurunu verdi. Komün, tarihin yeni bir çağını bilinçle başlattığını göstermek için, bir yanda galip Prusyalıların, diğer yanda Bonapartist generallerin yönetimindeki Bonapartist ordunun gözleri önünde, askeri şanın o görkemli simgesini, Vendôme sütununu yıktı.

Komün'ün büyük toplumsal önlemi, etkin varlığıydı. Komün'ün özel önlemleri, halkın halk tarafından yönetiminin belirtisinden başka birşey olamazdı. Fırıncı kalfaların gece çalışmasının kaldırılması; işverenin çeşitli bahanelerle cezalar keserek işçilerin ücretini düşürme uygulamasının —işverenin yasa koyucu, yargıç ve uygulayıcı görevlerini kendi kişiliğinde toplayıp parayı cebine indirdiği bir sürecin— ceza konusu yapılıp yasaklanması, böylesi önlemlerdi. Bu nitelikte başka bir önlem de, kapitalistleri ister kaçmış ister işyerini kapatmayı tercih etmiş

olsun, kapalı bütün fabrikaların, tazminatı saklı kalmak koşuluyla işçi birliklerine teslim edilmesiydi.

Komün'ün bilgelik ve ılımlılık niteliğiyle göze çarpan mali önlemleri, ancak kuşatma altındaki bir kentin durumuyla bağdaşır önlemler olabilirdi. Hausmann'ın[7] koruması altındaki büyük mali şirketlerin ve müteahhitlerin Paris kentinde yaptıkları soygunlar dikkate alındığında, Komün'ün bunların mallarına elkoymaya, Orleans ailesinin mallarına el koyan Louis Napoleon'dan çok daha fazla hakkı vardı. Mallarının büyük bir kısmını Kilise talanından elde etmiş olan Hohenzollern ailesi ve İngiliz oligarkları, Komün'ün laikleştirmeden sadece 8.000 frank elde etmesi karşısında elbette şoka uğradılar.

Versailles hükûmeti, ruh ve gücünü biraz da olsa yeniden kazanır kazanmaz Komün'e karşı en şiddetli araçları kullanırken; büyük kentlerden gelen delegelerin toplanmasını yasaklayacak ölçüde bütün Fransa'da ifade özgürlüğüne son verirken; Versailles'ı ve Fransa'nın geri kalan kısmını İkinci İmparatorluğunkini kat kat aşacak ölçüde bir casusluk ağıyla sararken; Paris'te basılan bütün gazeteleri jandarmaya yaktırırken; Paris'e gelen ve Paris'ten giden bütün mektupları açtırırken; Ulusal Meclis'te Paris lehine en çekingen bir söz bile, 1816'nın *Chambre introuvable*'ın* bile aklına gelmeyecek şekilde yuhalanıp susturulurken; Varsailles'm Paris dışında vahşi savaşı, Paris içinde rüşvet ve komlo girişimleri sürerken —Komün, köklü bir barış zamanındaki gibi liberalizmin bütün inceliklerini ve görüntülerini sürdürmekle kendi sorumluluğuna ihanet etmiş ol-

7 Baron Hausmann, İkinci İmparatorluk döneminde Seine bölgesinin, yani Paris'in valisiydi. İşçi ayaklanmalarını ezmeyi kolaylaştırmak amacıyla kentin planında çok sayıda değişiklik yaptı [V. I. Lenin, 1905 Rusça çeviri].

* Eşi bulunmaz Meclis —çn.

maz mıydı? Komün hükûmeti Bay Thiers'inkine benzeseydi, Paris'de Düzen Partisi'nin gazetelerine baskı yapmak için Versailles'da Komün gazetelerine baskı yaparken bulunan nedenlerden daha fazla neden sayılabilirdi.

Tam da Fransa'nın kurtuluşunun tek yolu olarak kiliseye geri dönüşü ilan ettikleri sırada, kafir Komün'ün Picpus kadınlar manastırının ve Saint Laurent Kilisesi'nin özel sırlarını ortaya çıkarması kır temsilcileri için gerçekten de sinir bozucuydu. Bay Thiers savaş kaybetmede, teslim anlaşmaları imzalamada ve Wilhelmshöhe'e sigara sarmadaki ustalıklarından ötürü Bonapartist generallere görkemli haçlar yağdırırken, Komün'ün görevlerini savsakladıklarından kuşkulanıldığında generalleri görevden alıp tutuklaması Bay Thiers'e büyük bir taştı. Sahte bir adla Komün'e giren ve Lyons'da basit iflastan ötürü altı günlük hapis cezasına çarptırılan bir Komün üyesinin Komün'den atılması ve Komün tarafından tutuklanması; o sırada hâlâ Fransa dışişleri bakanı görevini sürdüren, hâlâ Fransa'yı Bismarck'a satmaya devam eden ve hâlâ örnek Belçika hükûmetine emirlerini dikte ettirmekte olan kalpazan Jules Favre'e bilinçli bir küfür değil miydi? Fakat Komün, bütün eski hükûmetlerin değişmez yükleıni olan yanılmazlık iddiasında da bulunmadı. Yaptıkların ve söylediklerini yayınladı; bütün eksiklikleri konusunda halkı bilgilendirdi.

Her devrime gerçek aracılarının yanında farklı türden insanlar da girer; bunlardan bazıları mevcut hareketi anlamayan, fakat bilinen dürüstlükleri ve cesaretleriyle, ya da geleneğin keskin gücüyle popüler nüfuzlarını koruyan geçmiş devrimlerden kalan ve bu devrimlere sadık kişilerdir; bazıları ise günün hükûmetine karşı basmakalıp nutuklarını her yıl tekrarlayarak kendilerini birinci sınıf devrimci gösteren yaygaracılardır. [18]

Mart'tan sonra bu türden kimi insanlar da ortaya çıktı ve bazı durumlarda öncü rollere soyunmaya bile çalıştılar. Güçleri yettiği ölçüde, bu türden insanlar geçmişteki her devrimin tam anlamıyla gelişmesini engelledikleri gibi, işçi sınıfının gerçek eylemini de önlediler. Bunlar kaçınılmaz kötülüklerdir, zamanla ayıklanırlar; fakat Komün'ün buna zamanı olmadı.

Komün'ün Paris'te yaptığı değişiklik gerçekten de harikaydı! İkinci İmparatorluğun tantanalı Paris'inden eser yoktu. Paris artık büyük toprak sahibi İngilizlerin, İrlandalı *absentee*'lerin,* eski köle sahibi ve sefih Amerikalıların, eski serf sahibi Rusların ve Eflaklı boyarların randevu yeri değildi. Artık morglarda cesetler, geceleri hırsızlıklar yoktu; soygunlara ender rastlanıyordu; aslında Paris sokakları Şubat 1848 günlerinden beri ilk kez güvenliydi ve sokaklarda hiçbir polis olmaksızın. "Biz," diyordu bir Komün üyesi, "artık suikast, hırsızlık ve kişisel saldırı haberleri duymuyoruz; gerçekten de, sanki polis bütün kadim dostlarını kendisiyle birlikte Versailles'ya sürüklemiş." Piliçler, koruyucularının —ortadan toz olan aile, din ve herşeyden önce mülkiyet adamlarının— kokusunu izlediler. Onların yerine Paris'in gerçek kadınları —antik çağın kadınları gibi kahraman, soylu ve sadık— yüzeye çıktı. Tarihsel inisiyatifinin coşkusuyla parlayan, çalışan, düşünen, savaşan ve kanayan Paris — neredeyse unutuyorduk, sırtında yeni bir toplumun yüküyle, kapılarındaki yamyamlarla Paris!

Paris'teki bu yeni dünyanın karşısında, bir de Meclis'teki varlıklarıyla köle sahiplerinin isyanını onaylayan; parlamenter cumhuriyetlerinin devamı için başındaki bunak dalaverecinin

* Topraklarının işletilmesini kahyalara bırakarak başka yerde yaşayan toprak sahiplerine verilen ad —çn.

beyhudeliğine yaslanan; ve Jeu de Paume'da[8] uçuk toplantılar düzenleyerek 1789'u karikatürleştiren nuh nebiden kalma Cumhuriyetçiler kuyruğu ile Versailles'daki şu eski dünyaya — bütün ölü rejimlerin ulusun iskeletiyle bağlanmaya can atan gulyabanilere, meşrutiyetçilere ve Orleansçılar topluluğuna— bakın. Oradaki meclis, Fransa'daki ölü herşeyin temsilcisiydi, sadece Louis Bonaparte'ın generallerinin kılıçlarının desteğiyle ayakta kalıyordu.

Paris'te herşey hakikattı, Versailles'da her şey yalandı; ve bu yalan Thiers'ın ağzıyla yayılıyordu.

Thiers, Seine–et–Oise belediye başkanlarının bir temsilcisine "hiçbir zaman dönmediğim sözüme güvenebilirsiniz" der. Bizzat Meclis'e meclisin "Fransa'nın şimdiye kadar sahip olduğu en özgür seçilmiş ve en liberal meclis" olduğunu anlatır; başıbozuk askerlerine ordunun "Fransa'nın şimdiye kadar sahip olduğu en iyi ordu, dünyanın hayran kaldığı bir ordu" olduğunu anlatır; taşraya Paris'i bombalamadığını, bunun bir masal olduğunu anlatır: "Birkaç top mermisi Paris'e düşmüşse, bu Versailles ordusunun işi değil, yüzlerini göstermeye bile cesaret edemedikleri halde hâlâ savaştıklarına inandırmaya çalışan bazı asilerin işidir." Yine taşraya şunu anlatır: "Versailles topçusu Paris'i bombalamaz, fakat sadece ağır top ateşine tutar." Paris Başpiskoposuna Versailles birliklerine atfedilen sözde idamlar ve misillemelerin bütünüyle uydurma olduğunu anlatır. Paris'e sadece "Paris'i kendisini ezen sinsi tiranlardan kurtarma" derdinde olduğunu ve Komün'ün Paris'inin "bir avuç suçlu"dan başka bir şey olmadığını anlatır.

[8] 1789 Ulusal Meclis'inin ünlü kararlarını aldığı tenis kortu [Engels, 1871 Almanca baskı].

Bay Thiers'in Paris'i "alçak kalabalık"ın gerçek Paris'i değil, hayali bir Paris'ti; *francs–fileur*'lerin* Paris'iydi, Bulvarların Parisliydi; uşaklarıyla, grev kırıcılarıyla, edebî boheme'iyle ve piliçleriyle Versailles'ya, Saint–Denis'ye, Rueil'ye ve Saint–Genmain'e doluşan; iç savaşı kabul edilebilir bir sapma sayan, süren savaşa teleskopla bakan, top atışlarını sayan ve performansın Porte St. Martin'de ulaşılandan çok daha iyi olduğuna kendilerinin ve fahişelerinin onuruna yemin eden zengin, kapitalist, yaldızlı, aylak Paris'ti. Düşen insanlar gerçekten ölüydü; yaralıların çığlıkları adamakıllı çığlıktı ve bütün bunlar, o kadar yoğun tarihseldi.

Bu, Bay Thiers'in Paris'idir, Coblenz'in göç ettiği ülkenin M. de Calonne'un Fransa'sı olduğu gibi.

IV

Köle sahipleri komplosunun Prusyalılara işgal ettirerek Paris'e boyun eğdirme yönündeki ilk girişimi, Bismarck'ın reddetmesi üzerine sekteye uğradı. 18 Mart'taki ikinci girişim ordunun bozgunuyla ve bütün yönetime işi bırakıp kendisini izleme emri veren hükûmetin Vesıailles'ya kaçmasıyla sonuçlandı. Thiers, Paris'le barış görüşmeleri yürütüyormuş gibi yapmakla, Paris'e karşı savaşa hazırlanmak için zaman buldu. Peki ordu nereden devşirilecekti? Cephe alaylarının artıkları sayı bakımından yetersiz, niteliği açısından da güvenilmezdi. Ulusal Muhafızlarıyla ve gönüllüleriyle Versailles'ın imdadına yetişmeleri için taşra illerine yaptığı acil çağrı, kesin bir retle karşılaştı. Yalnızca Breton, beyaz bir bayrak altında savaşmak üzere, her birinin göğsüne beyaz bezden İsa yüreği iliştirilen ve "*Vive le Roi!*" (Yaşasın

* Tüyenlerin —çn.

Kral!) çığlıkları atan bir avuç Chouan[*] gönderdi. Bu nedenle Thiers, alelacele, gemicilerden, denizcilerden, dediği dedik Zuhaf'lardan,[**] Valentin'in jandarmalarından ve Pietri'nin sergents–deville'lelerinden ve mouchard'larından[***] oluşan başı bozuk bir kalabalık toplamak zorunda kaldı. Ne var ki, bu ordu, Bismarck'ın iç savaşın sürmesine ve Versailles hükûmetinin Prusya'ya bağımlı kalmasına yetecek sayıda ihsan ettiği emperyalist savaş tutsaklarından oluşan kısmı olmasaydı, gülünç ölçüde etkisiz kalırdı. Savaş sırasında bile Versailles polisi Versailles ordusuna gözkulak olmak zorundaydı; jandarma en tehlikeli görevleri üstlenerek bu orduyu sürüklemek zorundaydı. Düşen kaleler zapt edilmedi, satın alındı. Federallerin kahramanlığı Thiers'i, kendi stratejik dehasıyla ve emrindeki süngülerle Paris'in direnişinin kırılamayacağına inandırdı.

Bu arada, taşrayla ilişkileri giderek güçleşiyordu. Thiers'in ve kendi kır temsilcilerinin tasasını dağıtacak bir tek onay bildirisi bile gelmiyordu. Tam tersine, her taraftan Cumhuriyetin ikirciksiz tanınması, Komünal hakların kabul edilmesi ve görev süresi biten Ulusal Meclis'in dağıtılması temelinde Paris'le uzlaşmayı, hiç de saygılı olmayan bir tonla talep eden bildiriler ve heyetler yağıyordu; öyle ki, Thiers'in Adalet Bakanı Dufaure, savcılara gönderdiği 23 Nisan tarihli genelgesinde "uzlaşma çığlığı"nı suç saymalarını emretmişti! Ne var ki, kampanyasının başarısından umudunu kesen Thiers, Ulusal Meclis'e dikte ettirdiği yeni belediye yasası temelinde bütün ülkede belediye seçimlerini 30 Nisan'da gerçekleştirme emri çıkararak taktik de-

[*] Fransa'da birinci cumhuriyet döneminde ayaklanan kralcılara verilen ad —çn.
[**] Eskiden Fransız ordusunda Cezayirlilerden oluşan askeri birlikler —çn.
[***] Polis ve hafiyelerinden —çn.

ğiştirmeye karar verdi. Kendi valilerinin entrikalarıyla ve polis tehdidiyle, Ulusal Meclis'e hiçbir zaman sahip olmadığı moral gücünü vilayetlerin kararıyla sağlamayı ve Paris'in fethi için gerekli fiziksel gücü sonunda taşradan almayı umuyordu.

Thiers, Paris'e karşı yürüttüğü bizzat kendi bültenlerinde yüceltilen eşkıya savaşını ve bakanlarının bütün Fransa'da bir terör hükümranlığı kurma girişimlerini, başından itibaren, birden çok amaca hizmet etmesi gereken küçük bir uzlaşma oyunu eşliğinde sürdürme derdindeydi. Bu oyun taşrayı kandıracak, Paris'teki orta sınıf öğeyi ayartacak ve herşeyden öte Ulusal Meclis'teki sözde Cumhuriyetçilere Paris'e karşı ihanetlerini Thiers'e inançlarının arkasına gizleme imkanı verecekti. Hâlâ bir orduya sahip bulunmadığı 21 Mart'ta, Meclis'e şunu duyurmuştu: "Ne olursa olsun, Paris'e ordu göndermeyeceğim." 27 Mart'ta bir kez daha kürsüye çıktı: "Cumhuriyeti olmuş bitmiş bir olgu olarak buldum ve onu sürdürmeye son derece kararlıyım." Gerçeklikte ise, Thiers'in kır temsilcileri Versailles'da cumhuriyet adının ağıza alınmasına bile kaş çatarken, o Lyons ve Marsilya'daki devrimi cumhuriyet adına ezdi.[9] Bu başarıdan sonra, "olmuş bitmiş olgu"yu farazi bir olgu şeklinde yumuşattı. Uyararak Bordeaux'dan uzaklaştırdığı Orleans prenslerinin Dreaux'da entrika çevirmelerine yasayı açıkça çiğneyerek izin verdi. Paris'ten ve taşradan gelen delegelerle sonu gelmez görüşmelerde Thiers'in verdiği ödünler zamana ve koşullara göre ton ve renk bakımından sürekli değişmesine karşın, Paris'in ve Fransa'nın, 1830'da kendisinin Louis Philippe'e yaptığı gibi,

[9] 18 Mart'tan birkaç gün sonra Lyons'da ve Marsilya'da komün ilan etmeyi amaçlayan devrimci patlamalar gerçekleşti. Hareket, Thiers hükûmeti tarafından ezildi.

bizzat Bay Thiers'in kendisini olası cumhuriyetlerin en iyisi olarak çekincesiz kabul etmesi koşuluyla, olası intikamın "Lacompte ve Clément Thomas'ın öldürülmesine karışan bir avuç cani"yle sınırlı kalmasından öteye geçmedi. Bu ödünleri bile Mecliste bakanları aracılığıyla yapılan resmî yorumlarla kuşkulu hale getirmekten geri durmadı. Harekete geçecek Dufaure'u vardı. Dufaure, bu eski Orleanist hukukçu, bugün 1871'de Thiers'in yönetiminde, 1839'da Louis Philippe'in yönetiminde ve 1849'da Louis Bonaparte'ın cumhurbaşkanlığında olduğu gibi, her zaman sıkıyönetim dönemlerinin adaletçiliğini üstlenmişti. Görevde olmadığı sıralarda Paris kapitalistlerini savunarak servet yapmış, kendisinin çıkardığı yasalara karşı gelerek siyasal sermaye sağlamıştı. Şimdi ise, Paris'in düşüşünden sonra Fransa'da cumhuriyetçi özgürlüğün son kalıntılarını da temizleyecek bir dizi baskı yasasını telaşla Ulusal Meclis'ten geçirmekle yetinmiyor; sıkıyönetim mahkemelerinin kendisine göre çok yavaş işleyişini kısaltarak ve çok sert yeni bir sürgün yasasıyla Paris'in kaderinin haberini de veriyordu. Siyasal suçlara ölüm cezasını kaldıran 1848 Devrimi, onun yerine sürgün cezasını geçirdi. Louis Bonaparte, en azından teoride, giyotin rejimini geri getirmeye cesaret edemedi. Parislilerin asi değil, katil olduklarını ima edecek kadar bile cesur olmayan Kır Meclisi, bu nedenle, Paris'e karşı hıncını Dufaure'un yeni sürgün yasasıyla sınırlamak zorunda kaldı. Bütün bu koşullar altında Thiers'in kendisi de, niyet ettiği gibi, ağır çalışan beyinleriyle ne oyunu ne de oyunun zorunlu ikiyüzlülüğünü, ayak sürümesini ve ertelemeciliğini anlayan kır temsilcilerinin öfke çığlıklarına neden olmasaydı, uzlaşma komedisine devam edemezdi.

Yaklaşan 30 Nisan belediye seçimlerini dikkate alan Thiers, 27 Nisan'da büyük uzlaşma sahnelerinden birini sahneledi.

Duygusal bir belagat tufanı ortasında Meclis kürsüsünden şöyle haykırıyordu: "Bizi Fransız kanı dökmek zorunda bırakan Paris'in komplosu dışında, cumhuriyete karşı hiçbir komplo yoktur. Tekrar tekrar söylüyorum. Bu dinsiz silahlar onları taşıyan ellerden düşsün, cezalandırmaya, sadece az sayıda caniyi dışlayan bir barış anlaşmasıyla hemen son verilecektir. Kır temsilcilerinin zorla sözünü kesmelerine şu yanıtı veriyordu: "Beyler, yalvarırım söyleyin, haksız mıyım? Canilerin sadece bir avuç olduğu hakikatini belirtmeme gerçekten esef mi ediyorsunuz? Clément Thomas ile General Lecomte'un kanını dökmüş olanların ender istisnalar olmaları, bir sürü talihsizliklerimizin ortasında bir talih değil midir?"

Ne var ki, Thiers'in bir parlamenter dilber şarkısı olmasıyla övündüğü şeyi Fransa duymazlıktan geldi. 700.000 belediye meclisi üyesini Fransa'da kalan 35.000 komün gönderdi; birleşik Meşrutiyetçiler, Orleansçılar ve Bonapartçılar 8.000'i aşamadılar. İkinci tur seçimler, daha da düşmanca geçti. Böylece Ulusal Meclis, taşradan ölesiye gereksinim duyulan fiziksel güç almak yerine, son moral güç iddiasını, ülkenin genel oyunun temsili iddiasını bile kaybetti. Bu bozgunu tamamlarcasına, Fransa'nın bütün kentlerinin yeni seçilen belediye meclisleri, Versailles'daki gaspçı Meclisi Bordeaux'da bir karşı meclis oluşturmakla açıkça tehdit ettiler.

Bismarck için uzun süredir beklenen belirleyici eylem anı nihayet gelmişti. Thiers'e kesin barış anlaşması için Frankfurt'a tam yetkili temsilciler göndermesi çağrısında bulundu. Efendisinin çağrısına hımbılca itaat eden Thiers, Pouyer–Quertier'in desteğinde sadık adamı Jules Favre'ı göndermekte gecikmedi. Rouenli "ünlü" bir iplik fabrikatörü, ateşli ve hatta kölece bağlı bir İkinci İmparatorluk partizanı olan Pouyer–Quertier, kendi

dükkanın zararına işleyen İngiltere'yle ticaret anlaşması dışında, İkinci İmparatorluk'ta herhangi bir kusur bulmamıştı. Thiers'in Maliye Bakanı olarak Bordeaux'ya yerleşir yerleşmez bu "dinsiz" anlaşmayı kınadı, yakında fesih edileceğini ima etti ve hatta, boşuna olmasına karşın (Bismarck hesaba katılmadığı için) daha önceki hiçbir uluslararası anlaşmanın engel teşkil etmediğini söylediği Alsace'a karşı eski koruyucu gümrük tarifelerini hemen uygulamaya bile çalıştı. Karşı–devrimi Rouen'de ücretleri düşürmenin, Fransız vilayetlerinin teslimini ise Fransa'daki mallarının fiyatını yükseltmenin bir aracı olarak gören bu adam, Thiers tarafından son ve en önemli ihanetinde Jules Favre'ın yardımcısı seçilmeye mukadder tek kişi değil miydi?

Tam yetkili bu zarif çiftin Frankfurt'a varması üzerine Bismarck, kendilerini emredici bir alternatifle karşıladı: Ya İmparatorluğu geri getirin, ya da benim barış koşullarımı koşulsuz kabul edin. Bu koşullar, savaş tazminatının ödenme vadelerini kısaltmayı ve Paris istihkamlarının Prusya birlikleri tarafından işgalinin Bismarck Fransa'daki durumdan hoşnut kalıncaya kadar sürdürülmesini kapsıyordu; böylece Prusya, Fransa'nın iç politikasında üst hakem kabul edilecekti! Buna karşılık, Paris'in yok edilmesi için tutsak Bonapartist orduyu serbest bırakmayı ve İmparator Wilhelm'in birliklerinin doğrudan yardımını sunuyordu. Tazminatın ilk taksitinin ödenmesini Paris'in "pasifikasyonu"na bağlayarak iyi niyetini de gösteriyordu. Thiers ve tam yetkili temsilcileri böyle bir yemi şevkle yuttular elbette. 10 Mayıs'ta barış anlaşmasını imzaladılar ve 18 Mayıs'ta Versailles Meclisi tarafından onaylandı.

Barış anlaşmasının sonuçlandırılması ile Bonapartist tutsakların dönüşü arasında gecen sürede, Thiers'in cumhuriyetçi aletleri Paris'i katletme hazırlıklarına göz yummak için bir ba-

haneye gereksinim duyduklarından, Thiers, uzlaşma komedisini tekrar başlatmayı zorunlu gördü. Daha 8 Mayıs'ta orta sınıf arabuluculardan bir temsilciyi şöyle yanıtlıyordu: "Asiler akıllarını başlarına toplayıp teslim oldukları zaman, Paris'in kapıları bir hafta süreyle General Clément Thomas ve Lecomte'un katilleri dışında herkese ardına kadar açılacaktır."

Birkaç gün sonra, bu vaatler konusunda kır temsilcileri tarafından şiddetle sorguya çekilince, herhangi bir açıklama yapmayı reddetti; ne var ki şu imada bulunmaktan da geri durmadı: "Aranızda sabırsız insanların, gereğinden fazla telaşlı insanların bulunduğunu söylüyorum. Sekiz gün daha beklemeleri gerekir; sekiz günün sonunda hiçbir tehlike kalmayacak; görev onların cesaretleriyle ve kapasiteleriyle orantılı olacaktır." MacMahon kısa sürede Paris'e girebileceği güvencesini verir vermez Thires, "elindeki yasalarla Paris'e gireceğini ve askerlerin canına kıyan ve kamusal anıtları yıkan alçaklardan tam bir kefaret isteyeceğini" Meclise duyurdu. Karar anı yaklaşınca Meclis'e "acımasız olacağım" dedi; Paris'e mukadderat olduğunu; Bonapartçı haydutlarına Paris'ten dilediklerince öç alma iznine sahip bulunduklarını söyledi. Sonunda, 21 Mayıs günü, ihanet Paris'in kapılarını General Douay'e açınca, 22 Mayıs'ta Thiers, kır temsilcilerine anlamamakta inat ettikleri uzlaşma komedisinin "amacını" açıkladı. "Amacımıza yaklaşmakta olduğumuzu birkaç gün önce size söylemiştim; bugün amaca ulaşıldığını size söylüyorum. Düzenin, adaletin ve uygarlığın zaferine sonunda ulaşıldı!"

Öyleydi. Burjuva düzenin uygarlığı ve adaleti, bu düzenin köleleri ve cefakarları efendilerine başkaldırdığı her seferinde, anormal derecede parlak ışığıyla ortaya çıkar. O zaman bu uygarlık ve adalet, maskesiz vahşet ve yasa tanımayan öz şeklinde

öne çıkar. Mal edinenler ile üretenler arasındaki sınıf mücadelesinde her yeni kriz, bu olguyu daha belirgin bir şekilde ortaya çıkarır. Burjuvazinin 1848 Haziran'ındaki canavarlıkları bile 1871'in sözle anlatılmaz rezilliği önünde hiç kalır. Versailles'lıların kente girişini izleyen sekiz gün boyunca Paris ahalisinin —kadınların, erkeklerin ve çocukların— gösterdiği kahramanca özveri davalarının büyüklüğünü yansıtırken, askerlerin korkunç işleri de, paragöz kanıtları oldukları bu uygarlığın doğuştan ruhunu yansıtır. Gerçekten de, en büyük sorunu savaş bittikten sonra meydana getirdiği ceset tepelerinden kurtulmak olan şanlı bir uygarlık!

Thiers'in ve köpeklerinin yaptıklarının bir benzerini bulmak için Roma'nın iki triumviarlığına ve Sulla'nın zamanına kadar geri gitmemiz gerekir. Aynı soğuk kanlı toplu katliam; aynı şekilde katliamda cinsiyet ve yaş gözetmeme; tutsaklara aynı işkence sistemi; aynı yasaklamalar, fakat bu kez toptan bir sınıfa karşı; bir tekinin kaçacağı korkusuyla, saklanan önderlere yönelik aynı yabanıl avı; aynı şekilde siyasal ve özel düşmanları ihbar; kan davasına bütünüyle yabancı insanların boğazlanmasına aynı kayıtsızlık. Sadece şu fark var: Romalıların yasaklıları toptan halletmek için mitralyözleri yoktu; ne ellerinde yasaları, ne de ağızlarında "uygarlık" çığlığı vardı.

Ve bu korkunç şeylerden sonra, bu burjuva uygarlığın kendi basını tarafından betimlenen daha da iğrenç görünümlü öteki yüzüne bakın!

"Hâlâ uzaktan yankılanan serseri kurşunlarla birlikte," diye yazıyor Londra'daki bir Troy gazetesinin Paris muhabiri, "ve Père la Chaise'ın mezar taşları arasında ölmekte olan savunmasız yaralı zavallılarla —yeraltı mezarların labirentlerinde umutsuzca dolaşan 6.000 asi ve mitralyözlerle yirmişer yirmişer öl-

dürülmek üzere sokaklara üşüşen zavallılarla birlikte— apsent, bilardo ve domino tutkunlarıyla dolu kafeleri; bulvarlarda kol gezen kadın hovardalığını görmek ve moda restoranların *cabinets particulier*'lerinden gelen ve gecenin sessizliğini bozan şenlik seslerini duymak iğrençtir." Komün'ün yasakladığı Versailles'cı bir gazete olan Journal de Paris'te Bay Edouard Hervé şunları yazıyor: "Paris ahalisinin (!) dünkü memnuniyetini gösterme şekli ciddiyetsizlikten fazla bir şeydi ve zaman ilerledikçe daha da kötüleşeceğinden korkuyoruz. Şimdi Paris'te iyiden iyiye yersiz bir bayram havası görüntüsü var ve bize *Parisiens de la décadance** denmesini istemiyorsak, bu tür şeyler son bulmalıdır." Ardından Tacitus'tan bir pasaj aktarıyor: "Bununla birlikte, o korkunç mücadelenin ertesinde, hatta daha tam bitmeden Roma —alçalıp yozlaşan— kendi bünyesini yok eden ve ruhunu kirleten şehvet bataklığıyla tekrar boğuşmaya başladı —*alibi proelia et vulnera; alibi balnea popinaeque* (burada savaş ve yaralılar, orada hamamlar ve meyhaneler). Bay Elouard, sözünü ettiği "Paris ahalisi"nin Bay Thiers'in Paris'inin, "Çöküş" Paris'inin ahalisinden —Versailles'dan, Baint-Denis'den, Rueil'den ve Saint-Germain'den yığınlar halinde geri dönen kaçkınlardan— başkası olmadığını söylemeyi unutuyor.

Yeni ve daha iyi bir toplumun fedakar savunucuları karşısında kazandığı bütün kanlı zaferlerinde emeğin köleleştirilmesine dayanan bu aşağılık uygarlık, kurbanlarının iniltilerini, yankısı bütün dünyada çınlayan bir iftira çığlığıyla boğdu. Komün'ün dingin işçilerinin Paris'i, "düzen"in köpekleri tarafından aniden bir hengame yerine dönüştürüldü. Peki bu muazzam değişiklik, bütün ülkelerin burjuva zihinlerine neyi kanıt-

* Yozlaşma döneminin Parislileri —çn.

lar? Bak şu işe, Komün'ün uygarlığa komplo kurmuşluğunu! Paris halkı coşkuyla, tarihte bilinen herhangi bir savaşta eşi görülmemiş sayıda kurban veriyor Komün için. Bu neyi kanıtlar? Bak şu işe, Komün'ün halkın kendisinin hükûmeti değil, bir avuç caninin gasp ettiği bir yönetim olduğunu! Paris'in kadınları idam yerlerinde ve barikatlarda seve seve canlarını veriyorlar. Bu neyi kanıtlar? Bak şu işe, Komün iblisinin onları Megaera'lara** ve Hecate'lere*** dönüştürdüğünü! İki aylık tartışmasız yönetimi sırasında Komün'ün gösterdiği ılımlılık ancak onu savunurken gösterdiği kahramanlıkla eşleştirilebilir. Bu neyi kanıtlar? Bak şu işe, Komün'ün vahşi içgüdülerinin kana susamışlığını, çaresizlik anında serbest bırakmak üzere, ılımlılık ve insanlık maskesi altında aylarca gizlemesini!

İşçilerin Paris'i kendisini yakarken, alevler binaları ve anıtları da sardı. Proletaryanın canlı gövdesini paramparça ederken, proletarya'nın efendileri mimarîsine dokunulmamış meskenlerine zaferle geri dönmeyi beklememelidirler. Versailles hükûmeti "Kundakçılık!" diye çığlık atar ve bütün ajanlarına en uzak mezraya kadar her yerdeki düşmanlarını profesyonel kundakçı şüphesiyle avlamalarını fısıldarken savaştan sonraki toplu katliama gönül rahatlığıyla bakan bütün dünyanın burjuvazisi, tuğla ve harcın değerinin bilinmemesi karşısında dehşete kapılıyor.

Hükûmetler kendi donanmalarına "öldürme, yakma ve yok etme" resmî iznini verdiklerinde, bu bir kundakçılık izni midir? İngiliz birlikleri Washington'da Capitol'ü ve Çin İmparatoru-

** Yunan mitolojisinde ölüler diyarı Tartaros'tan gönderilen, suçluları cezalandırmakla görevli yılan saçlı üç tanrıçadan biri. Şirret kadın —çn.

*** Yunan mitolojisinde Perseus ile Asteria'nın insanlara gece korkularını ve hayaletleri gönderen kızı —çn.

nun yazlık sarayını çılgınca ateşe verirken, bu bir kundakçılık mıydı? Prusyalılar, askerî nedenlerle değil, sırf öç alma uğruna Châteaudun gibi kentleri ve sayısız köyü benzinle yakarken, bu kundakçılık mıydı? Thiers, altı hafta süreyle, sadece içinde insan bulunan evleri ateşe vermek istediği bahanesiyle Paris'i bombaladığında, bu kundakçılık mıydı? —Savaşta ateş, herhangi bir silah kadar meşru bir silahtır. Düşmanın elinde tuttuğu binalar, yakmak için bombalanır. Savunanlar geri çekilmek zorunda kalırlarsa, binalardan yapılacak saldırıyı önlemek için kendilerinin terk ettikleri binaları yakarlar. Yakılmak, dünyanın bütün düzenli ordularının savaş cephesinde bulunan binaların hep kaçınılmaz kaderi olmuştur. Fakat kölelerin kendilerini köleleştirenlere karşı savaşında, tarihteki tek haklı savaşta, bu hiçbir şekilde iyi sayılmaz. Komün, ateşi kesinlikle bir savunma aracı olarak kullandı. Haussmann'ın açıkça topçu ateşi için genişletmiş olduğu uzun ve düz bulvarları Versailles birliklerine kapatmak için kullandı; Versailles birliklerinin ilerlerken en az Komün ateşi kadar bina yıkan toplarını kullandıkları gibi, geri çekilmeye destek sağlamak için kulandı. Hangi binaların savunma tarafından, hangilerinin taarruz tarafından yakıldığı bugün bile tartışma konusudur. Savunma, Versailles birlikleri tutsakları toplu katletmeye başladığında, sadece o zaman ateşe başvurdu. —Üstelik Komün, aşırı önlemlere başvurmak zorunda kalırsa kendisini Paris'in yıkıntıları altına gömeceğini ve Paris'i,Savunma Hükûmetinin, fakat sadece ihanetinin bir örtüsü yapmaya söz vermiş olduğu gibi,ikinci bir Moskova yapacağını çok önceden duyurmuştu. Trochu bu amaçla benzin getirmişti. Komün, muhalifilerinin Paris halkının hayatından çok kendi binalarına özen göstereceklerini biliyordu. Diğer yanda ise Thiers, öcünü almada acımasız olacağını bildirmişti. Bir yanına kendi ordusu-

nu, öbür yanına tuzağı kapatan Prusyalıları alır almaz şunu ilan etti: "Acımasız olacağım! Kefaret eksiksiz olacak; adalet sert olacak!" Eğer Paris işçilerinin yaptıkları vandalizm idiyse, bu çaresiz bir savunmanın vandalizmiydi; Hıristiyanların putperest antikitenin gerçekten paha biçilmez sanat hazinelerine yaptıkları türden, galip gelenin vandalizmi değildi; ve Hıristiyanların vandalizmi bile, tarihçiler tarafından, yükselen yeni bir toplum ile dağılmakta olan eski bir toplum arasındaki muazzam mücadelenin kaçınılmaz ve nispeten önemsiz bir doğal sonucu olarak haklı bulunmuştur. Yine de, turistlerin Paris'ine yer açmak için tarihi Paris'i yerle bir eden Haussmann'ın vandalizminden daha az bir vandalizmdi!

Peki Komün'ün başlarında Paris Başpiskoposu olmak üzere 64 rehineyi idam etmesi! 1848 Haziran'ında burjuvazi ve ordusu, uzun süreden beri savaş pratiğinde görülmeyen bir adeti —savunmasız tutsakları kurşuna dizmeyi— yeniden yerleştirdi. O zamandan beri Avrupa'da ve Hindistan'daki bütün popüler karışıklıkları bastıranlar, bu zalim geleneğe az çok katı bir şekilde sadık kalmış ve böylece "uygarlığın gerçek bir ilerlemesi" olduklarını kanıtlamışlardır. Diğer yanda Prusyalılar da Fransa'ya rehin alma —başkalarının davranışlarının hesabını canlarıyla verecek olan suçsuz insanları— uygulamasını yerleştirmişlerdi. Görmüş olduğumuz gibi Thiers çatışmanın ta başından itibaren Komüncü tutsakları kurşuna dizme "insanî pratiğini" uygulamaya sokunca, Komün de onların hayatını kurtarmak için Prusyalıların rehin tutma pratiğine başvurmak zorunda kaldı. Rehineler, tutsakların Versailles tarafından sürekli kurşuna dizilmesine nazaran ölümü bin kez hak etmişlerdi. MacMahon'un praetorianlarının Paris'e girişlerini kutlamak için giriştikleri katliamdan sonra, yaşamları artık nasıl kurtarılabilirdi?

Burjuva hükûmetlerin acımasız vahşetine karşı son güvence de —rehin alma— boş bir düzmeceye mi çevrilmeliydi? Başpiskopos Darboy'un gerçek katili Thiers'dir. Komün, başpiskoposu ve üstte bir sürü papazı, o zaman Thiers'in elinde olan bir tek Blanqui ile takas etmeyi defalarca teklif etmişti. Thiers teklifi inatla reddetti. Blanqui ile Komün'e bir baş vereceğini; oysa başpiskoposun kendi amacına en iyi bir ceset torbası biçiminde hizmet edeceğini biliyordu. Thiers, Cavaignac örneğini izledi. 1848 Haziran'ında, Cavaignac ve onun düzen adamları, isyancıları Başpiskopos Affre'nin katilleri diye damgalayarak nasıl bir dehşet çığlığı yükseltmişti! Başpiskoposun düzenin askerleri tarafından vurulduğunu çok iyi biliyorlardı. Olay yerinde hazır bululan başpiskoposun naibi Bay Jacquement, onlara olup biteni hemen anlatmıştı.

Düzen Partisi'nin kendi kan alemlerinde kurbanlarına karşı yükseltmekte asla kusur etmediği bütün bu iftira korosu, günümüz burjuvasının kendisini, kendi elindeki her silahı plebe karşı haklı görürken plebin elindeki herhangi bir silahın kendi başına bir suç oluşturduğunu düşünen eski baronun meşrû ardılı olarak gördüğünü kanıtlar.

Egemen sınıfın yabancı istilacının koruması altında sürdürülen bir iç savaşla devrimi ezme komplosu —14 Eylül'den MacMahon'un praetorianlarının St. Cloud kapısından girişine kadar izlediğimiz bir komplo— Paris'in katledilmesiyle sonuçlandı. Bismarck, daha 1849 Prusya Chambre Introuvable'ında basit bir köylü temsilcisiyken gerçekleşmesi için dua ettiği büyük kentlerin yıkımının ilk örneği olan Paris harabelerine zevkle bakıyor. Paris proletaryasının kadavrasına zevkle bakıyor. Onun için bu sadece devrimin kökünün kazınması değil, bizzat Fransız hükûmeti tarafından kellesi uçurulan Fransa'nın sön-

mesidir de. Bütün başarılı devlet adamlarına özgü sığlıkla Bismarck, bu muazzam tarihsel olayın yüzeyinden başka birşeyi görmüyor. Zaferini, yenilen hükûmetin sadece jandarmasına değil kiralık şakşakçısına da dönüşerek taçlandıran bir fatihi tarih daha önce hiç göstermiş midir? Prusya ile Paris Komünü arasında savaş yoktu. Tersine Komün, barışın ön hazırlıklarını kabul etmiş, Prusya tarafsızlığını ilan etmişti. Bu nedenle Prusya savaşın tarafı değildi. Şakşakçı, tehlikeli olmadığı için korkak bir şakşakçı, 500 milyonluk kan parasının ödenmesini önceden Paris'in düşüşüne bağladığı için kiralık bir şakşakçı rolünü oynadı. Böylece İlahi Takdir'in Allahsız ve ahlaksız Fransa'nın sofu ve ahlaklı Almanya tarafından şiddetle cazalandırılması olarak buyurduğu savaşın niteliği ortaya çıktı! Eski dünya hukukçularının anladığı şekliyle bile uluslar yasasının bu eşi görülmemiş ihlali, Avrupa'nın "uygar" hükûmetlerini St. Petersburg kabinesinin basit bir aleti olan cani Prusya hükûmetini ulusların arasında bir haydut ilan etmek için ayağa kalkmaya yöneltmek yerine, sadece Paris'in etrafındaki çifte kordondan kaçan birkaç kurbanı Versailles'daki cellada teslim edip etmemeyi düşünmeye yöneltti!

Modern zamanların bu en muazzam savaşından sonra, yenen ve yenilen tarafların proletaryayı ortaklaşa katletmek için kardeşleşmeleri —bu eşi görülmemiş olay, Bismarck'ın sandığı gibi başkaldıran yeni bir toplumun nihai ezilmesini değil, burjuva toplumun ufalanıp toz olmasını gösterir. Eski toplumun hâlâ gücünün yetebildiği en yüce kahramanca çaba ulusal savaştır; şimdi bunun, sadece sınıf mücadelesini saptırmayı amaçlayan bir hükûmet hilesi olduğu ve sınıf mücadelesi bir iç savaşa dönüşür dönüşmez bir tarafa atıldığı anlaşılıyor. Sınıf egemenliği artık kendisini ulusal üniformanın altına saklayamaz; ulusal

hükûmetler, proletaryaya karşı bir tek hükûmettir!

1871'in Hamsin Yortusu'ndan sonra, Fransa'nın işçileri ile onların ürettiklerini kendilerine maledenler arasında ne barış ne de ateşkes mümkün olabilir. Paragöz militarizmin demir eli, bir süre her iki sınıfı baskıyla sakin tutabilir. Fakat savaş, giderek büyüyen boyutlarda tekrar tekrar patlak vermelidir ve sonunda kimin galip geleceğinden —birkaç kapkaççı mı, yoksa çalışan çoğunluk mu— kuşku duyulamaz. Ve Fransız işçi sınıfı, modern proletaryanın tek ileri muhafızıdır.

Avrupa hükûmetleri, Paris'in önünde sınıf egemenliğinin uluslararası niteliğini kanıtlarken, Uluslararası İşçi Birliği'ni — sermayenin kozmopolitan komplosuna karşı emeğin uluslararası karşı örgütünü— bütün bu felaketlerin asıl sebebi görüp yeriyorlar. Thiers, emeğin kurtarıcısı numarası yaparak Uluslararası İşçi Birliği'ni emeğin despotu ilan edip kınar. Picard, bu yabancılarla bağların kesilmesini emreder; Thiers'in 1835'teki mumyah yardakçısı Kont Jaubert, bütün uygar hükûmetlerin temizlemesi gereken büyük sorunu olarak görür. Kır temsilcileri Enternasyonel'e hırlar ve bütün Avrupa basını koroya katılır. Birliğimize tamamen yabancı olan namuslu bir Fransız yazar ise şunları söyler: "Ulusal Muhafız Merkez Komitesi'nin üyeleri ve Komün üyelerinin büyük bir kısmı, Uluslararası İşçi Birliği'nin en aktif, en zeki ve en enerjik zihinleridir... bütünüyle dürüst, içten, zeki, sadık, sağ ve kelimenin iyi anlamında fanatik insanlardır." Pilis zihniyetli burjuva kafa, doğal olarak, Uluslararası İşçi Birliği'ni merkez organının zaman zaman farklı ülkelerde patlama emirleri verdiği gizli bir komplo örgütü olarak tasarlamıştır. Gerçekte ise birliğimiz, uygar dünyanın çeşitli ülkelerinden en ileri işçiler arasındaki uluslararası bağdan başka bir şey değildir. Ne biçimde ve hangi koşullar altında olursa olsun sınıf

mücadelesi yoğunluk kazandığında, birliğimizin üyelerinin ön safta yer alması doğaldır. Üzerinde büyüdüğü toprak modern toplumun kendisidir. Herhangi bir katliamla kökü kurutulamaz. Kökünü kurutmak için, hükûmetler sermayenin emek üzerindeki despotizminin —kendi asalakça varlıklarının koşulunun— kökünü kurutmalıdırlar.

İşçilerin Paris'i Komün'üyle, yeni bir toplumun şanlı habercisi olarak her zaman yüceltilecektir. Şehitleri, işçi sınıfının yüce yüreğine gömülüdür. Cellatlarını ise tarih ebedî direğe zaten çivilemiştir ve rahiplerinin duaları onları kurtarmaya yetmeyecektir.

*Gotha Programının Eleştirisi**

KARL MARX

Marx, programatik konular üzerine en ayrıntılı açıklamasını, kendisinin ve Engels'in yakın ilişki içinde oldukları Alman sosyal demokrat hareketin Eisenach hizbinin liderlerine gönderdiği Mayıs 1875 tarihli bu mektupta yapmıştır. Gotha kentinde yapılacak parti kongresinde Eizenach hizbi, birleşik bir Alman sosyal demokrat parti oluşturmak üzere Lassallcı hiziple birleşmeyi planlıyordu ve birleşik partinin program taslağını, yorumlarını almak üzere Marx ve Engels'e gönderdiler. Ferdinand Lassalle'in düşüncelerini taşıyan taslağı temelden sakat bulan Marx'ın Eizenachçılara uzun yanıtı, program taslağına kenar notları biçiminde yazılan yakıcı bir mektup oldu. Ne var ki birleşme hareketi pratik siyasal kaygıları gerektiriyordu ve 1875 Mayıs'ının sonunda toplanan Gotha kongresi program taslağını ufak değişikliklerle kabul etti. Çok daha sonra, 1891'de, parti yeni bir program benimseme niyetini ilan edince, Engels, Marx'ın programatik mektubunun parti organı Neue Zeit'te yayımlanmasını sağladı ve "*Gotha Programının Eleştirisi*" başlığını koydu.

* Daha önce yayınlanmış Türkçe metin: K. Marx, F. Engels, *Gotha ve Erfurt Programlarının Eleştirisi,* çev. M. Kabagil, 3. baskı (Ankara: Sol Yayınları, 1989) içinde, s. 22–47. Bu çeviride, yukarda belirtilen metinle karşılaştırmalar yapıldı. Kavram ve terim farklılıkları çevirmen notları olarak belirtildi. Görülen o ki, M. Kabagil çevirisinde kimi pasajlar bizim çevirimizden oldukça farklıdır ve farklı anlamlar içermektedir. Bu nedenle okuyucunun karşılaştırma yapması yararlı olur —çn.

I

1. "Emek bütün servetin ve bütün kültürün kaynağıdır ve yararlı emek ancak toplum içinde ve toplum aracılığıyla olanaklı olduğu için, emeğin hasılatı, eksiksiz eşit hakla toplumun bütün üyelerine aittir."*

Paragrafın birinci kısmı: "Emek bütün servetin ve bütün kültürün kaynağıdır."

Emek, bütün servetin kaynağı değildir. Doğa da, sadece doğanın bir gücünün, insan emek gücünün tezahürü olan emek kadar kullanım değerleri (ve kuşkusuz maddî zenginlik bundan ibarettir) kaynağıdır. Yukarıdaki ifade bütün çocuk kitaplarında vardır ve emeğin ilgili özneler ve araçlarla icra edildiğini ima ettiği ölçüde doğrudur. Fakat sosyalist bir program bu tür burjuva ifadelerin, onlara anlamlarını veren koşulların sessizce geçiştirilmesine izin veremez. Ve insan başından itibaren, emeğin bütün konumlarının ve araçlarının birinci kaynağı olan doğaya karşı bir sahip gibi davrandığı ve onu kendisine aitmiş gibi ele aldığı ölçüde, onun emeği kullanım değerlerinin ve dolayısıyla da servetin kaynağı olur. Burjuvaların emeğe sahte doğaüstü yaratıcı güç atfetmeleri için çok haklı nedenleri vardır; çünkü tam da emeğin doğaya bağımlılığı olgusundan, kendi emek gücünden başka hiçbir mülkiyete sahip olmayan insanın bütün toplum ve kültür koşullarında, kendilerini emeğin maddî koşullarının sahibi haline getirmiş olan öteki insanların kölesi olması gerektiği sonucu çıkar. Bu insan, ancak onların izniyle çalışabilir, dolayısıyla ancak onların izniyle yaşayabilir.

Şimdilik cümleyi olduğu gibi, daha doğrusu aksayan biçimiyle bırakalım. Bundan ne gibi bir sonuç beklenir? Besbelli ki

* "Yararlı emek" (useful labour). M. Kabagil çevirisinde; "üretken emek" —çn.

şu: "Emek bütün servetin kaynağı olduğuna göre, toplumda hiçkimse bir emek ürünü olmayan servet edinemez. Bu nedenle, kişinin kendisi çalışmazsa, başkalarının emeğiyle geçinir ve kültürü de başkalarının emeği pahasına edinir."

Bunun yerine, "ve...diği için" sözel perçiniyle ikinci bir önerme eklenir; bundan değil, birincisinden bir sonuç çıkarmak için.

Paragrafın ikinci kısmı: Yararlı emek, ancak toplumda ve toplum aracılığıyla olanaklıdır."

Birinci önermeye göre, emek bütün servetin ve bütün kültürün kaynağıydı; bu nedenle emeksiz hiçbir toplum mümkün değildi. Şimdi, tersine, toplumsuz hiçbir "yararlı" emeğin mümkün olmadığını öğreniyoruz.

Aynı şekilde, yararsız ve hatta toplumsal bakımdan zararlı emeğin de ancak toplum içinde kazançlı bir uğraş dalı olabileceği,* ancak toplumda aylaklık edilerek geçinilebileceği vb. vb. de söylenebilirdi —kısaca Rousseau baştan aşağı kopya da edilebilirdi.

Peki "yararlı" emek nedir? Kuşkusuz, sadece niyet edilen yararlı sonucu üreten emektir. Bir hayvanı taşla öldüren, meyve toplayan vb. bir yabanıl —ve insan, maymun olmaktan çıktıktan sonra bir yabanıldır— "yararlı" emek sergiler.

Üçüncüsü. Sonuç: "ve yararlı emek ancak toplum içinde ve toplum aracılığıyla mümkün olduğu için, emeğin hasılatı, eksiksiz eşit hakla toplumun bütün üyelerine aittir."

Güzel bir sonuç! Yararlı emek ancak toplum içinde ve toplum aracılığıyla olanaklı ise, emeğin hasılatı topluma aittir —ve

* "Kazançlı bir uğraş dalı" (a branch of gainful occupation). M. Kabagil çevirisinde; "sanayinin bir kolu" —çn.

bu hasılattan, sadece emeğin "koşulu"nu, toplumu, sürdürmek için gerekli olanın dışında kalan miktar bireysel işçiye gider.

Aslında toplumsal yapının verili herhangi bir zamandaki önderleri her zaman bu önermeden yararlanmışlardır. Önce hükûmetin ve hükûmete tutunan herşeyin hak iddiaları gelir, zira hükûmet toplumsal düzeni sürdürmenin toplumsal organıdır; ardından çeşitli özel mülkiyet türlerinin hak iddiaları gelir, zira çeşitli özel mülkiyet türleri toplumun temelleridirler vb. Böylesi boş ifadelerin istenildiği gibi eğilip bükülebildiği görülüyor.

Paragrafın birinci ve ikinci kısımları arasında, ancak aşağıdaki gibi ifade edilirse anlaşılır bir bağlantı olur:

"Emek, ancak toplumsal emek olarak," ya da aynı anlama gelen bir ifadeyle "toplum içinde ve toplum aracılığıyla servetin ve kültürün kaynağı olur."

Bu önerme tartışmasız doğrudur; çünkü, yalıtık emek (maddî koşulları önvarsayılırsa) kullanım değerleri yaratabilir, fakat ne servet ne de kültür yaratabilir.

Fakat öteki önerme de eşit derecede tartışma götürmez:

"Emek toplumsal olarak geliştiği ve böylece servetin ve kültürün bir kaynağı olduğu oranda, işçiler arasında yoksulluk ve mahrumiyet, çalışmayanlar arasında servet ve kültür gelişir."

Bugüne kadarki bütün tarihin yasası budur. Bu nedenle, burada yapılması gereken şey, "emek" ve "toplum"la ilgili genel ifadeleri yazmak yerine, bugünkü kapitalist toplumda işçilerin bu toplumsal laneti kaldırmasını olanaklı kılan ve onları bunu yapmaya zorlayan maddî vb. koşulların en azından nasıl yaratılmış olduğunu somut bir şekilde kanıtlamak olmalıydı.

Ne var ki, üslup ve içerik bakımından berbat olan paragrafın tamamı, aslında, sadece Lassallcı "emeğin eksiksiksiz hasıla-

tı" parolasını bir slogan olarak parti bayrağına yazmak için oradadır. "Emeğin hasılatı," "eşit hak" vb. ifadelere daha sonra tekrar döneceğim; çünkü aynı şeyler biraz farklı bir biçimde ileride de tekrarlanıyor.

2. "Bugünkü toplumda, emek araçları kapitalist sınıfın tekelindedir; işçi sınıfının bundan kaynaklanan bağımlılığı, bütün biçimleriyle sefaletin ve köleliğin nedenidir."

Enternasyonal'in Tüzüğü'nden ödünç alınan bu cümle, bu "düzeltilmiş" biçimiyle yanlıştır.

Bugünkü toplumda emek araçları toprak sahiplerinin (topraktaki mülkiyet tekeli, sermaye tekelinin de temelidir) ve kapitalistlerin tekelindedir. Enternasyonal Tüzüğü, söz konusu pasajda şu ya da bu tekelci sınıftan söz etmez. "Emek araçlarının, yani yaşam kaynaklarının tekeli"nden söz eder. "Yaşam kaynakları" eklemesi, toprağın emek araçlarına dahil edildiğini açıkça gösterir.

Lassalle, artık genelde bilinen nedenlerle, toprak sahiplerine değil, sadece kapitalist sınıfa saldırdığı için, bu düzeltme yapılmıştır. İngiltere'de kapitalist, genellikle fabrikasının bulunduğu toprağın sahibi bile değildir.

3. "Emeğin kurtuluşu, emek araçlarının toplumun ortak mülkiyeti durumuna yükseltilmesini ve emek hasılatının adil bir bölüşümüyle toplam emeğin* işbirliğine dayalı düzenlenmesini** gerektirir."

* "Toplam emek" (total labour). M. Kabagil çevirisinde; "kollektif emek". Oysa "Kollektif emek" (collective labour) Marx'ın kullandığı temel kavramlardan biridir; bu metinde eleştirilen program taslağı, bir bakıma Marx'ın kavramsal

"Emek araçlarının toplumun ortak mülkiyeti durumuna yükseltilmesi", açıkça "ortak mülkiyete dönüştürülmeleri" şeklinde okunmalıdır; fakat bu sadece geçiştirilir.

"Emeğin hasılatı" nedir? Emeğin ürünü mü, yoksa değeri mi?*** Değeri olması durumunda, ürünün toplam değeri midir, yoksa sadece emeğin tüketilen üretim araçlarının değerine yeni eklediği değer midir?

"Emeğin hasılatı," Lassalle'in belirli**** ekonomik kavrayışların yerine koyduğu gevşek bir nosyondur.

"Adil bir bölüşüm" nedir?

Burjuvalar bugünkü bölüşümün "adil" olduğunu iddia etmiyorlar mı? Ve aslında bugünkü üretim tarzı temelinde tek "adil" bölüşüm değil mi? Ekonomik ilişkiler, hukuksal kavrayışlar tarafından mı düzenlenir, yoksa tersine, hukuksal ilişkiler ekonomik ilişkilerden mi kaynaklanır? Sosyalist sekterlerin de "adil" bölüşümle ilgili çok değişik nosyonları yok mu?

Bu bağlantı içinde "adil bölüşüm" ifadesiyle neyin ima edildiğini anlamak için birinci paragrafla bu paragrafı birlikte ele almalıyız. İkinci paragraf, "emek araçlarının ortak mülkiyet olduğu ve toplam emeğin işbirliğiyle düzenlendiği" bir toplumu önvarsayar; ve birinci paragraftan "emeğin hasılatının, eksiksiz eşit hakla toplumun bütün üyelerine ait" olduğunu öğreniyoruz.

çerçevesinin dışına çıkılarak formüle edildiği için eleştirilmektedir. Bu nedenle, en azından temel kavramlardaki farklılığı korumak önem kazanmaktadır —çn.

** "İşbirliğine dayalı düzenlenmesini" (co-operative regulation). M. Kabagil çevirisinde; "topluluk tarafından düzenlenmesini" —çn.

*** "Emeğin hasılatı;" "emeğin ürünü" (proceeds of labour; product of labour). M. Kabagil çevirisinde; birincisi "emeğin ürünü", ikincisi "emek tarafından yaratılan nesne" —çn.

**** "Belirli" (definite). M. Kabagil çevirisinde; "olumlu" —çn.

"Toplumun bütün üyelerine" mi? Çalışmayanlara da mı? O zaman "emeğin eksiksiz hasılatı"ndan ne kalır? Sadece toplumun çalışan üyelerine mi? O zaman toplumun bütün üyelerinin "eşit hak"ından ne kalır?

Fakat "toplumun bütün üyeleri" ve "eşit hak", sadece laftır. Bunun özü şundan ibarettir: Bu komünist toplumda her işçi, Lassallcı "emek hasılatı"nı "eksiksiz" almalıdır.

Herşeyden önce "emeğin hasılatı" sözlerini "emeğin ürünü" anlamında ele alalım; o zaman emeğin kooperatif hasılatı, toplam toplumsal üründür.

Şimdi bundan şunlar çıkarılmalıdır:

Birincisi, kullanılıp tüketilen üretim araçlarının yerine konmasına karşılık gelen miktar.

İkincisi, üretimi genişletmek için gerekli ek pay.

Üçüncüsü, doğal felaketlerin neden olduğu yer değiştirmelere, kazalara vb. karşı yedek fonlar ya da sigorta fonları.

"Emeğin eksiksiz hasılatı"ndan çıkarılan bu kalemler ekonomik bir zorunluluktur ve bunların büyüklüğü, eldeki araçlara ve güçlere göre ve kısmen olasılıklar hesabıyla belirlenecektir; fakat hiçbir şekilde hakkaniyetle hesaplanamazlar.

Geriye toplumsal ürünün öteki kısmı, tüketim araçları olarak işgörmesi düşünülen kısmı kalır.

Bireyler arasında bölüşülmeden önce, bundan da bazı çıkartmalar yapılmalıdır:

Birincisi, üretime ait olmayan genel yönetim maliyetleri.

Bu kısım, başından itibaren, bugünkü toplumla karşılaştırıldığında çok sınırlı olacaktır* ve yeni toplum geliştiği oranda azalır.

* M. Kabagil bu cümlenin tam tersini söylüyor: "Bugünün toplumunda olanla-

İkincisi, okul, sağlık hizmetleri vb. gibi gereksinmelerin ortak karşılanması için düşünülen kısım.

Bu kısım, başından itibaren, bugünkü toplumla karşılaştırıldığında önemli ölçüde artar ve yeni toplum geliştiği oranda da artar.

Üçüncüsü, çalışamayanlar vb. için ayrılan fonlar, kısaca bugün resmi muhtaçlara yardım kuruluşları başlığı altına sokulan şeyler için ayrılan fonlar.

Ancak şimdi, Lassalle'in etkisi altındaki programın yalnızca dar biçimiyle göz önüne aldığı "bölüşüm"e, yani tüketim araçlarının kooperatif toplumun tek tek üreticileri arasında bölüşülen kısmına geliyoruz.

Üretici, özel bir birey olma kapasitesiyle yoksun kaldığı şeyden toplumun bir üyesi olma kapasitesiyle dolaylı ya da dolaysız yararlanmasına karşın, "emeğin eksiksiz hasılatı", farkına varılmadan "eksilmiş" hasılata dönüşmüş durumdadır.

"Emeğin eksiksiz hasılatı" ifadesi ortadan kaybolduğu gibi, şimdi "emeğin hasılatı" ifadesi de toptan ortadan kaybolur.

Üretim araçlarının ortak sahipliğine dayanan kooperatif toplumda üreticiler ürünlerini mübadele etmezler; ürünlere harcanan emek burada bu ürünlerin değeri olarak, bu ürünlerin sahip olduğu maddî bir nitelik olarak görünmediği için, bireysel emek, kapitalist toplumun tersine, artık dolaysız bir biçimde değil, toplam emeğin bir bileşeni olarak dolaylı bir şekilde vardır. Bugün belirsizliği nedeniyle de itiraz edilebilir olan "emeğin hasılatı" ifadesi, bu yüzden bütün anlamını yitirir.

Burada ele almak durumunda olduğumuz şey, kendi temel-

ra oranla, bu kısım, bir hamlede azamiye çıkmaktadır" (This part will, from the outset, be very considerably restricted in comparision with present–day society) —çn.

leri üzerinde gelişmiş olduğu şekliyle değil, aksine kapitalist toplumdan çıkmakta olduğu şekliyle komünist bir toplumdur; bu yüzden bir çok bakımdan, ekonomik, moral ve entelektüel bakımdan rahminden çıktığı eski toplumun doğum izlerini hâlâ üzerinde taşıyan komünist bir toplumdur. Dolayısıyla bireysel üretici, tamı tamına topluma verdiği şeyi toplumdan geri alır —indirimler yapıldıktan sonra. Topluma vermiş olduğu şey, kendi bireysel emek niceliğidir. Örneğin, toplumsal işgünü* tek tek iş saatlerinin toplamından ibarettir; bireysel üreticinin bireysel emek zamanı, toplumsal işgünün o üretici tarafından sağlanan kısmıdır; o üreticinin toplumsal işgünündeki payıdır. Bu üretici, toplumdan şu kadar emek miktarı (ortak fonlar için gerekli emeği kesildikten sonra) vermiş olduğuna dair bir belge alır ve bu belge ile toplumsal tüketim araçları stokundan, aynı emek miktarının maliyeti miktarında tüketim aracı çeker. Bir biçimde topluma vermiş olduğu aynı emek miktarını başka bir biçimde geri alır.

Açıktır ki burada, mübadele eşit değerlerin mübadelesi olduğu ölçüde, metaların mübadelesini düzenleyen ilkeyle aynı ilke geçerlidir. Biçim ve içerik** değişir; çünkü değişen koşullar altında hiçkimse emeği dışında herhangi birşey veremez ve çünkü, diğer yanda, bireysel tüketim araçları dışında hiçbir şey bireylerin mülkiyetine geçemez. Fakat tüketim araçlarının bireysel üreticiler arasında bölüşülmesi söz konusu olduğu ölçüde, meta eşdeğerlerin mübadelesindekiyle aynı ilke geçerlidir: bir biçimdeki verili bir emek miktarı, başka bir biçimde eşit bir emek miktarıyla mübadele edilir.

* "İşgünü" (working day). M. Kabagil çevirisinde; "emekgünü" —çn.
** "İçerik" (content). M. Kabagil çevirisinde; "esas" —çn.

Demek ki, buradaki eşit hak, meta mübadelesinde eşdeğerler mübadelesi tek tek durumlarda değil, sadece ortalama düzeyde var olduğu halde ilke ile pratik artık uyuşmaz durumda olmamalarına karşın, hâlâ ilke olarak burjuva haktır.

Bu ilerlemeye rağmen, bu eşit hak, hâlâ burjuva bir sınırlamayla sürekli sakatlanır. Üreticilerin hakkı, sağladıkları emekle orantılıdır; eşitlik, ölçümün eşit bir standartla, emekle, yapılmasından ibarettir. Fakat bir insan fiziksel ve zihinsel olarak başka birinden üstündür ve dolayısıyla aynı zaman içinde daha fazla emek arzeder ya da daha uzun süre çalışabilir; ve emek, bir ölçü olarak hizmet görmesi için, süresi ya da yoğunluğuna göre tanımlanmalıdır, aksi takdirde bir ölçü standardı olmaktan çıkar. Bu eşit hak, eşit olmayan emek için eşit olmayan bir haktır. Hiçbir sınıf farklılığını kabul etmez, çünkü herkes başka herkes gibi sadece bir işçidir; fakat örtük bir şekilde, eşit olmayan bireysel yeteneği ve dolayısıyla üretken kapasiteyi doğal ayrıcalık olarak kabul eder. Bu nedenle, her hak gibi, içeriği bakımından bir eşitsizlik hakkıdır. Hak, doğası gereği, ancak eşit bir standardın uygulanmasında söz konusu olabilir; fakat eşit olmayan bireyler (eşitsiz olmasalardı, farklı bireyler olmazlardı), eşit bir görüş noktasına getirildikleri, sadece bir tek belirli yanlarıyla alındıkları, örneğin bu örnekte sadece işçi sayıldıkları ve onlarda başka herşey gözardı edilerek fazlası görülmediği sürece, eşit bir standartla ölçülebilirler. Dahası, bir işçi evlidir, başka biri değildir; birinin ötekinden daha fazla çocuğu vardır vb. vb. Demek ki, eşit bir emek performansıyla ve dolayısıyla toplumsal tüketim fonunda eşit bir payla birlikte, aslında biri diğerinden daha fazlasını alacaktır, biri diğerinden daha zengin olacaktır vb. Bütün bu kusurlardan sakınmak için, hak eşit olmak yerine, eşitsiz olmalıydı.

Fakat bu kusurlar, uzun doğum sancılarından sonra kapitalist toplumdan çıktığı zamanki şekliyle komünist toplumun birinci evresinde kaçınılmazdır. Hak, hiçbir zaman toplumun ekonomik yapısından ve bu yapının koşulladığı kültürel gelişiminden daha yüksek olamaz.

Komünist toplumun daha yüksek bir evresinde, bireyin işbölümüne kölece bağımlılığı ve bununla birlikte fiziksel emek ile zihinsel emek arasındaki antitez ortadan kalktıktan sonra; emek, sadece bir yaşam aracı değil, yaşamın birinci gereği haline de geldikten sonra; bireyin çok yönlü gelişimiyle birlikte üretken güçler de arttıktan ve kooperatif servetin pınarları daha bol aktıktan sonra —ancak o zaman burjuva hakkın dar ufku bütünüyle aşılabilir ve toplum kendi bayrağına şunu yazabilir: Herkesten yeteneğine göre, herkese gereksinmesine göre!

Bir yanda hak ve öteki ıvır zıvır şeyler hakkında demokratlar ve Fransız sosyalistler arasında yaygın olan ideolojik saçmalıklarla partimize aşılanması bu kadar çabaya malolan, fakat artık partimizde kök de salmış olan gerçekçi bakış tekrar saptırılmaya kalkışılırken; diğer yanda, belli bir dönemde bir anlamı olan, fakat şimdi zamanı geçmiş laf kalabalığı haline gelen dogmaları, düşünceleri partimize tekrar dayatmaya kalkışmanın nasıl bir suç olduğunu göstermek için, bir yanda "eksiksiz emek hasılatı"nı, diğer yanda "eşit hak" ve "adil bölüşüm"ü uzun uzadıya ele aldım.

Buraya kadar verilen çözümlemeden tamamen ayrı olarak, bölüşüm denilen şey üzerine kuru gürültü koparıp esas vurguyu buna yapmak genel olarak yanlıştır.

Nasıl olursa olsun, tüketim araçlarının herhangi bir bölüşümü, sadece, bizzat üretim koşullarının bölüşümünün bir sonucudur. Bununla birlikte, üretim koşullarının bölüşümü, bizzat

üretim tarzının bir özelliğidir. Örneğin, kapitalist üretim tarzı, üretimin maddî koşullarının toprak ve sermaye mülkiyeti biçiminde işçi olmayanların elinde olması; kitlelerin ise sadece üretimin kişisel koşulunun, emek gücünün sahipleri olmaları gerçeğine dayanır. Eğer üretimin öğeleri böyle bölüşülürse, o zaman sonuç, otomatik olarak tüketim araçlarının bugünkü bölüşümü olur. Eğer üretimin maddî koşulları bizzat işçilerin kooperatif mülkiyeti iseler, o zaman da sonuç, tüketim araçlarının bugünkünden farklı bir bölüşümü olur. Vulger sosyalizm (ve onun aracılığıyla demokrasinin bir kesimi), bölüşümü üretim tarzından bağımsız ele alma ve dolayısıyla sosyalizmi esas olarak bölüşüm üzerinde dönüp dolaşan bir şey olarak sunma düşüncesini burjuva iktisatçılardan devralmıştır. Gerçek ilişki çoktan açığa çıkarıldığı halde, tekrar geriye gitmek neden?

4. *"Emeğin kurtuluşu, karşısında bütün öteki sınıfların göreli olarak sadece bir tek gerici kitle olduğu işçi sınıfının eseri olmalıdır."*

Birinci cümlecik Enternasyonal Tüzüğü'nün giriş sözlerinden alınmıştır; fakat "düzeltilmiş." Orada şöyle denir: "İşçi sınıfının kurtuluşu bizzat işçilerin edimi olmalıdır;" burada ise, aksine, "işçi sınıfı" kurtarmalıdır —neyi? "Emek"i. Anlayabilen anlasın.

Bu yetmiyormuş gibi, diğer cümlecik de, su katılmamış Lassalcı bir aktarmadır: "karşısında (işçi sınıfının) bütün öteki sınıfların sadece bir tek gerici kitle olduğu."

Komünist Manifesto'da şöyle denir:

"Bugün burjuvaziyle karşı karşıya gelen bütün sınıflardan sa-

> dece proletarya gerçekten devrimci bir sınıftır. Öteki sınıflar modern sanayi karşısında gerileyip sonunda yok olurlar; proletarya ise modern sanayinin özel ve özsel ürünüdür."

Burada burjuvazi, zamanı geçmiş üretim tarzlarının yaratıcısı olan bütün toplumsal konumları sürdürmek arzusundaki aşağı orta sınıf ve feodal lordlar karşısında devrimci bir sınıf olarak —büyük ölçekli sanayinin taşıyıcı olarak— kavranır. Bu yüzden, burjuvazi onlarla birlikte bir tek gerici kitle oluşturmaz.

Diğer yanda, proletarya burjuvazi karşısında devrimcidir; çünkü, kendisi de büyük ölçekli sanayi temelinde gelişmiş olarak, üretimi burjuvazinin kalıcılaştırmaya çalıştığı kapitalist nitelikten arındırmaya çalışır. Fakat Manifesto, "alt orta sınıf"ın "proletaryaya katılmak üzere olmasından ötürü" devrimcileştiğini de ekler.

Bu bakış açısından, orta sınıfın burjuvaziyle ve ilaveten feodal lordlarla birlikte işçi sınıfının karşısında "bir tek gerici kitle" oluşturduğunu söylemek yine saçmalıktır.

Son seçimler sırasında zanaatçılara, küçük imalatçılara, vb. ve köylülere, bizim karşımızda burjuvaziyle ve feodal lordlarla birlikte bir tek gerici kitle oluşturuyorsunuz diyen çıktı mı?

Lassalle, tıpkı kendi müritlerinin kendi yazdığı kutsal metinleri ezbere bilmeleri gibi, Komünist Manifesto'yu ezbere biliyordu. Bıı nedenle, eğer Manifesto'yu bu kadar kabaca tahrif etmişse, bunu, burjuvaziye karşı mutlakıyetçi ve feodal muhalefetle ittifakına iyi bir renk vermek için yapmıştır.

Dahası, yukarıdaki paragrafta, Lassalle'in anlaşılması güç ve konuyla alakasız vecizesi, Enternasyonal Tüzüğü'nden yapılan rastgele aktarmayla hiçbir bağlantısı olmadan, kendi gücüyle ortaya çıkar. Bu yüzden, burada yapılan basitçe bir terbiyesizliktir ve gerçekten de Herr Bismarck'ı asla rahatsız etmeyen, Ber-

linli Marat'ın[1] ticaretini yaptığı ucuz saygısızlıklardan biridir.

5. "İşçi sınıfı, herşeyden önce bugünkü ulusal devletin çerçevesi içinde kendi kurtuluşu için çabalar; bütün uygar ülkelerin işçileriyle ortak yürütülen kendi çabalarının zorunlu sonucunun, halkların enternasyonal kardeşliği olacağının bilincindedir.

Lassalle, Komünist Manifesto ile ve bütün önceki sosyalizmle karşıtlık içinde, işçi hareketini en dar ulusal bakış açısıyla kavrar. Bunda Lassalle'ın peşinden gidiliyor —hem de Enternasyonal'in eserinden sonra!

İşçi sınıfının savaşabilmek için bir sınıf olarak kendi ülkesinde örgütlenmesi gerektiği ve kendi ülkesinin onun mücadelesinin dolaysız alanı olduğu açıktır. İşçi sınıfının mücadelesi, olduğu kadarıyla töz bakımından değil, Komünist Manifesto'nun söylediği gibi "biçim bakımından" ulusaldır. Fakat "bugünkü ulusal devletin çerçevesi," örneğin Alman İmparatorluğu, ekonomik olarak dünya pazarının "çerçevesi içinde", siyasal bakımdan devletler sisteminin "çerçevesi içinde"dir. Her işadamı Alman ticaretinin aynı zamanda dış ticaret olduğunu bilir ve Herr Bismarck'ın büyüklüğü, kuşkusuz, bir tür enternasyonal politika izlemesindedir.

Peki Alman işçilerin partisi kendi enternasyonalizmini neye indirgiyor? Kendi çabalarının sonucunun "halkların enternasyonal kardeşliği" olacağı bilincine —burjuva Barış ve Özgürlük Ligi'nden[2] ödünç alınan, egemen sınıflara ve onların hükûmetlerine karşı ortak mücadelelerinde işçi sınıflarının enternasyo-

[1] Lassallcıların merkezi yayın organı Neuer Sozial-Demokrat'ın baş editörü Hasselmann'a bir gönderme.

[2] Uluslararası Barış ve Özgürlük Ligi, 1867'de Cenevre'de liberaller ve pasifistler tarafından örgütlendi.

nal kardeşliğinin eşdeğeri olarak yutturulmaya çalışılan bir ifade. Bu nedenle, Alman işçi sınıfının enternasyonal işlevleri hakkında tek kelime yok! Ve bu şekilde kendi burjuvazisine —kendisine karşı bütün ülkelerin burjuvalarıyla kardeşlik bağları kuranlara— ve Herr Bismarck'ın uluslararası komploculuk politikasına meydan okuyacaktır!

Aslında, programın enternasyonalizmi, Serbest Ticaret Partisi'nin enternasyonalizminden bile çok daha geridedir. Serbest Ticaret Partisi de kendi çabalarının sonucunun "halkların enternasyonal kardeşliği" olacağını iddia eder. Fakat ticareti enternasyonalleştirmek için birşeyler de yapar ve asla bilinçle —bütün halkların kendi ülkelerinde ticaretle uğraştıklarının bilinciyle— yetinmez.

İşçi sınıflarının enternasyonal faaliyeti, hiçbir şekilde, Uluslararası İşçi Birliği'nin varlığına bağlı değildir. Uluslararası İşçi Birliği, sadece bu faaliyet için merkezi bir organ yaratma yönünde bir ilk girişimdi; verdiği itilim bakımından başarılı olan, fakat Paris Komünü'nün düşüşünden sonra ilk tarihsel biçimiyle artık gerçekleşebilir olmayan bir girişimdi.

Bismarck'ın Norddeutsche'si, efendisini tatmin etmek için, Alman işçilerinin partisinin yeni programında enternasyonalizmi lanetlediğini duyurduğunda kesinlikle haklıydı.[3]

II

"Bu temel ilkelerden hareket eden Alman işçilerin partisi, her türlü yasal araçla, özgür devlet —ve— sosyalist toplum için: üc-

[3] Marx, Norddeutsche Allgemeine Zeitung'un 20 Mart 1875 tarihli 67. sayısında yayımlanan başyazıya işaret ediyor. Sosyal Demokrat Program'ın 5. maddesiyle ilgili olarak "Sosyal demokrat ajitasyonun, birçok bakımdan daha sağduyulu" olduğunu ve "Enternasyonal'i reddettiği"ni söylüyordu.

retlerin demir yasasıyla birlikte ücret sisteminin —ve— sömürünün her biçiminin ortadan kaldırılması; tüm toplumsal ve siyasal eşitsizliğe son verilmesi için çaba sarfeder."

"Özgür" devlete daha sonra döneceğim.

Demek ki, gelecekte Alman işçilerin partisi Lassalle'in "ücretlerin demir yasası"na inanmak zorundadır! Bunun yitirilmemesi, "ücretlerin demir yasasıyla birlikte ücret sisteminin" (ücretli emek sistemi okunmalıdır) "ortadan kaldırılması"ndan söz etme saçmalığına gidilir. Eğer ücretli emeği ortadan kaldırırsam, o zaman doğal olarak, ister "demir" olsunlar ister sünger, yasalarını da ortadan kaldırırım. Fakat Lassalle'in ücretli emeğe saldırısı, neredeyse yalnızca bu sözde yasa üzerinde döner. Bu nedenle, Lassalle'in tarikatının zafer kazandığını kanıtlamak için, "ücret sistemi" "ücretlerin demir yasasıyla birlikte," onsuz değil, ortadan kaldırılmalıdır.

"Ücretlerin demir yasası"nda, Goethe'nin "büyük ebedi demir yasalar"ından ödünç alınan "demir" sözcüğü dışında hiçbir şeyin Lassalle'a ait olmadığı iyi biliniyor. Demir sözcüğü, hakiki müminlerin birbirlerini tanımalarına yarayan bir etikettir. Fakat yasayı, üzerindeki Lassalle damgasıyla ve dolayısıyla onun anladığı anlamda alırsam, o zaman onun bu yasayı temellendirmesiyle birlikte almalıyım. Peki nedir bu temel? Lange'm Lassalle'in ölümünden hemen sonra göstermiş olduğu gibi, Malthusçu nüfus teorisidir (bizzat Lange'ın vaaz ettiği). Fakat bu teori doğru ise, o zaman, ücretli emeği yüz defa ortadan kaldırsam bile yasayı ortadan kaldıramam; çünkü o zaman yasa, sadece ücretli emek sistemini değil, her toplumsal sistemi yönetir. Bu temele dayanan iktisatçılar, elli yıldan fazla bir süredir, sosyalizmin kökeni temeli doğada bulunan mülkiyeti ortadan kal-

dıramayacağım, sadece genelleştirebileceğini, toplumun bütün yüzeyine eşzamanlı dağıtabileceğini kanıtlamaktadırlar.

Fakat bütün bunlar işin esası değildir. Lassallcı sahte yasa formülasyonunun tamamen dışında, asıl rezilce geriye gidiş şudur:

Lassalle'in ölümünden itibaren, ücretlerin göründükleri gibi, yani emeğin değeri ya da fiyatı değil, sadece emek gücünün değerinin ya da fiyatının maskeli bir biçimi olduğu şeklindeki bilimsel anlayış bizim partide kendini kabul ettirmiştir. Böylece, bugüne kadarki burjuva ücret kavrayışının tamamı ve bugüne kadar bu kavrayışa yöneltilen tüm eleştiriler rafa kaldırıldı ve ücretli işçinin, belli bir süre kapitalist için (ve dolayısıyla artı değeri kapitalistle birlikte tüketenler için) bedava çalıştığı sürece geçimi için çalışmaya, yani yaşama iznine sahip olduğu; bütün kapitalist üretim sisteminin, işgününü uzatarak ya da üretkenliği geliştirerek, yani emek gücünün yoğunluğunu arttırarak vb. bu bedava emeği arttırmanın üzerinde döndüğü; sonuç olarak ücretli emek sisteminin bir kölelik sistemi, aslında, işçi ister daha iyi ister daha kötü ücret alsın, emeğin toplumsal üretken güçleri geliştiği oranda daha da vahşileşen bir kölelik sistemi olduğu anlaşılmıştı. Ve bu anlayış partimizde daha da güç kazandıktan sonra, Lassalle'in ücretlerin ne olduğunu bilmediği ve burjuva iktisatçıların peşinden giderek meselenin özünü görüntüsüyle karıştırdığı bilinmesi gerektiği halde, Lassalle'in dogmalarına geri dönülüyor.

Bu, sonunda köleliğin sırrına varıp başkaldıran köleler arasında hâlâ eski fikirlerin kölesi olan bir kölenin isyan programına şunu yazmasına benzer: Kölelik sisteminde kölelerin beslenmesi belli bir düşük azamiyi aşamadığı için, kölelik ortadan kaldırılmalıdır!

Paragrafın belirsiz sonuç ifadesi, "tüm toplumsal ve siyasal eşitsizliğe son verilmesi" ifadesi yerine şöyle denilmeliydi: Sınıf farklılıklarının ortadan kaldırılmasıyla birlikte, bunlardan kaynaklanan tüm toplumsal ve siyasal eşitsizlik de kendiliğinden ortadan kalkacaktır.

III

Alman işçilerin partisi, toplumsal sorunun çözümüne yol açmak için, çalışan halkın demokratik denetimi altında devlet yardımıyla, üreticilerin kooperatif birliklerinin kurulmasını talep eder. Üreticilerin kooperatif birlikleri, toplam emeğin sosyalist örgütlenmesini doğuracak ölçekte sanayi ve tarım için meydana getirilecektir.

Lassallcı "ücretlerin demir yasası"ndan sonra, peygamber ilacı. Bu ilaçla tedavinin yolu, layık olduğu şekilde "açılır." Mevcut sınıf mücadelesinin yerine, bir gazete yazarının ifadesi ortaya çıkar: Birinin "çözümü"ne "yol açtığı" "toplumsal sorun." "Toplam emeğin sosyalist örgütlenmesi," toplumun devrimci dönüşüm sürecinden doğmak yerine, devletin üreticilerin kooperatif birliklerine ve işçinin değil, devletin "meydana getirdiği" birliklere verdiği "devlet yardımı'ından "doğar." Devlet parasıyla, yeni bir demiryolu gibi, yeni bir toplum inşa edilebilmesi, Lassalle'in imgelemine layıktır.

Utanma belasına, "devlet yardımı" "çalışan halk"ın demokratik denetimine sokulmuştur.

Birincisi, Almanya'da "çalışan halk"ın çoğunluğu proleterlerden değil, köylülerden oluşur.

İkincisi, "demokratik" kelimesi Almancada "volksherr-

schaftlich" ["halkın yönetimiyle"] demektir. Peki, "çalışan halkın halk yönetimiyle denetimi" ne demektir? Özellikle, devlete havale ettiği talepleriyle yönetmediğini ve yönetecek olgunlukta olmadığını tüm bilinciyle ifade eden bir çalışan halk durumunda!

Burada, Louis Philippe zamanında Buchez'nin Fransız sosyalistlere karşı yazdığı ve Atelier'in[4] gerici işçileri tarafından da benimsenen reçetenin eleştirisine girişmek gereksiz olurdu. Esas suç, programa bu özgül kocakarı ilacını yazmakta değil, genel olarak bir sınıf hareketinin duruş noktasından sekter bir hareketin duruş noktasına geri adım atmaktadır.

İşçilerin kooperatif üretimin koşullarını toplumsal ölçekte ve herşeyden önce kendi ülkelerinde ulusal ölçekte kurmak istemeleri, sadece, üretimin mevcut koşullarını devrimci bir şekilde değiştirmeye çalışmakta oldukları anlamına gelir ve devlet yardımıyla kooperatif birlikler kurmakla hiçbir ortak yanı yoktur. Fakat mevcut kooperatif birlikler söz konusu olduğu ölçüde, hükûmetin ya da burjuvaların ihsanı değil, sadece işçilerin bağımsız yaratıları oldukları sürece bir değerleri vardır.

IV

Şimdi demokratik bölüme geliyorum:

A. "Devletin özgür temeli."*

Herşeyden önce, II'ye göre Alman işçilerin partisi "özgür devlet" için çaba sarfeder.

[4] 1840–1859 tarihleri arasında Paris'te çıkarılan aylık işçi dergisi. Buchez'nin Katolik sosyalizminin etkisindeydi.

* "Devletin özgür temeli" (The free basis of the state). M. Kabagil çevirisinde; "devletin özgür kuruluşu" —çn.

Özgür devlet —nedir bu?

"Madun tebaa"nın dar zihniyetinden kurtulmuş işçilerin amacı hiçbir şekilde devleti özgürleştirmek değildir. Alman İmparatorluğu'nda "devlet" hemen hemen Rusya'daki kadar "özgür"dür. Özgürlük, devleti topluma yukarıdan dayatılan bir organ olmaktan çıkarıp topluma bütünüyle bağımlı bir organa çevirmekten ibarettir ve bugünkü devlet biçimleri de, "devletin özgürlüğü"nü sınırladıkları ölçüde, daha az ya da daha çok özgürdürler.

Alman işçilerin partisi —en azından programı benimserse— kendi sosyalist düşüncelerinin yüzeysel bile olmadığını gösteriyor; çünkü, mevcut toplumu (ve bu, gelecekteki herhangi bir toplum için de geçerlidir) mevcut devletin (ve gelecek toplumun gelecek devletinin) temeli olarak ele almak yerine, devleti kendi entelektüel, etik ve özgürlükçü temellerine sahip bağımsız bir kendilik olarak ele alır.

Ya programın "bugünkü devlet," "bugünkü toplum" sözlerini rahatsız edici biçimde kötüye kullanması ve taleplerini yönelttiği devlet konusunda yarattığı daha da rahatsız edici yanlış kavrayış?

"Bugünkü toplum," bütün uygar ülkelerde var olan, ortaçağa ait karışımlardan az çok kurtulmuş, her ülkenin kendine özgü tarihsel gelişimine göre az çok değişime uğramış, az çok gelişmiş kapitalist toplumdur. Diğer yanda "bugünkü devlet" ise, bir ülkenin sınırıyla birlikte değişir. Prusya–Alman İmparatorluğu'nda İsviçre'de olandan farklıdır; İngiltere'de, Birleşik Devletler'de olandan farklıdır. "Bugünkü devlet," bu nedenle, bir uydurmadır.

Yine de, farklı uygar ülkelerin farklı devletlerinin, çok–katlı biçim çeşitliliklerine rağmen, şu ortak yanları vardır: Hepsi mo-

dern burjuva topluma, kapitalist bakımdan az çok gelişmiş bir topluma dayanırlar. Bu nedenle, belli özsel özellikleri ortaktır. Bu anlamda, devletin bugünkü kökünün, burjuva toplumun kurmuş olacağı geleceğe karşıt olarak "bugünkü devlet"ten söz etmek olanaklıdır.

O zaman şu soru gündeme gelir: Komünist toplumda devlet hangi dönüşüme uğrayacaktır? Başka bir ifadeyle, komünist toplumda devletin bugünkü işlevlerine benzeyen hangi toplumsal işlevleri varlığını koruyacaktır? Bu soruya ancak bilimsel yanıt verilebilir; halk sözcüğünü devlet sözcüğüyle binbir türlü çiftleştirmekle bir arpa boyu yol alınmaz.

Kapitalist toplum ile komünist toplum arasında, birinden ötekine devrimci dönüşüm dönemi yer alır.* Buna, devletin proletaryanın devrimci diktatörlüğünden başka bir şey olmadığı siyasal bir geçiş dönemi karşılık gelir.

Şimdi program ne bunu, ne de komünist toplumun gelecekteki devletini ele alıyor.

Programın siyasal talepleri, herkesin malumu eski demokratik duaların ötesinde hiçbir şey içermiyor: genel oy hakkı, doğrudan yasama, halkçı hukuk, bir halk milisi vb.

Bunlar yalnızca burjuva Halk Partisi'nin ve Barış ve Özgürlük Ligi'nin yankısıdırlar. Bunların hepsi, fantastik bir sunumla abartılmadıkları sürece, zaten gerçekleşmiş taleplerdir. Sadece bunların ait oldukları devlet Alman İmparatorluğu'nun sınırları içinde değil, İsviçre'nin, Birleşik Devletler'in vb. sınırları içinde yer alır. "Geleceğin devleti"nin bu türü, Alman İmparatorlu-

* M. Kabagil bu cümleyi oldukça farklı bir anlam verecek şekilde Türkçeleştirip şöyle diyor: "...birinden ötekine devrim yoluyla geçiş dönemi yer alır." İngilizce orijinali ise şöyledir: "... lies the period of the revolutionary transformation of the one into the other" —çn.

ğu'nun "çerçevesi"nin dışında var olmasına karşın, bugünkü devlettir.

Fakat birşey unutulmuş. Alman işçilerin partisi "bugünkü ulusal devlet"in içinde, dolayısıyla kendi devletinin, Prusya–Alman İmparatorluğu'nun içinde hareket ettiğini açıkça ilan ettiğine göre —aksi durumda, talepleri büyük ölçüde anlamsızlaşırdı; zira insan sadece sahip olmadıklarını talep eder— esas şey, yani bütün bu ufak cicili bicili şeylerin, halkın sözde hükümranlığının kabulüne dayandığı ve sadece demokratik bir cumhuriyette uygun oldukları unutulmamalıydı.

Louis Philippe ve Louis Napoleon dönemlerinde Fransız işçilerin programları gibi, demokratik cumhuriyet talep edecek cesarete sahip olunmadığına göre —akıllıca olan da budur, çünkü koşullar ihtiyat gerektiriyor— parlamenter biçimlerle süslenmiş, feodal karışımla alaşımlı, zaten burjuvazinin etkisinde olan ve bürokratik bir şekil verilmiş, polis korumalı askeri bir despotizmden başka bir şey olmayan bir devletten sadece demokratik bir cumhuriyette anlamı olan şeyler isteme kurnazlığına, "dürüst"lüğüne[5] ve efendiliğine başvurulmamalıydı ve ilaveten, insanı bu devletin "yasal yollarla" böyle şeylere zorlanabileceğini hayal etmeye inandırma yoluna gidilmemeliydi.

Demokratik cumhuriyette bin yıllık saadet dönemini gören ve tam da burjuva toplumun bu son devlet biçiminde sınıf mücadelesinin sonuna kadar götürülmesi gerektiğinden kuşkusu olmayan vulger demokrasi bile mantığın değil, polisin izin verdiği şeyin sınırları içinde kalan bu demokratizm türünden dağlar kadar yüksektir.

Aslında, "Alman işçilerin partisi, devletin ekonomik temeli

[5] "Dürüst," Eisenachçılara takılan lakaptı. Burada bir söz oyunu.

olarak bir tek artan oranlı gelir vergisi vb. talep eder" sözleri, devlet sözcüğüyle hükûmet makinesinin ya da işbölümü nedeniyle toplumdan ayrılmış özel bir organizma oluşturduğu ölçüde devletin kastedildiğini gösterir. Vergiler hükûmet makinesinin ekonomik temelidir, başka birşeyin değil. Geleceğin devletinde, İsviçre'de var olan bu talep epeyce gerçekleşmiştir. Gelir vergisi, çeşitli toplumsal sınıfların çeşitli gelir kaynaklarını, dolayısıyla kapitalist toplumu önvarsayar. Bu nedenle, Liverpool mali reformcularının, başını Gladston'un kardeşinin çektiği burjuvaların aynı talebi program olarak ileri sürmeleri dikkate değer birşey değildir.

B. "Alman işçilerin partisi, devletin entelektüel ve etik temeli olarak şunları talep eder:

1. Devlet tarafından genel ve eşit temel eğitim. Genel zorunlu eğitim. Parasız öğretim."

Eşit temel eğitim? Bu sözlerin arkasında hangi düşünce yatar? Bugünkü toplumda (ve ele alınması gereken sadece bu toplumdur) eğitimin bütün sınıflar için eşit olabileceğine mi inanılıyor? Yoksa üst sınıfların da, yalnızca ücretli işçilerin değil köylülerin de ekonomik koşullarıyla bağdaşan azıcık eğitim –temel eğitim– düzeyine zorla indirilmesi mi talep ediliyor.

"Genel zorunlu eğitim. Parasız öğretim." Birincisi Almanya'da, ikincisi İsviçre'de ve Birleşik Devletler'de ilkokullarda zaten vardır. Eğer Birleşik Devletler'in bazı eyaletlerinde yüksek eğitim kurumları da "parasız"sa, bu, sadece üst sınıfların eğitim maliyetlerini genel vergi gelirlerinden karşılamak anlamına gelir. Bu arada, aynı şey, A–5. maddede talep edilen "parasız adli işlemler" için de geçerlidir. Ceza hukukuyla ilgili işlemler her

yerde parasız olacaktır; medeni hukukla ilgili işlemler ise, hemen hemen sadece mülkiyetle ilgili anlaşmazlıklarla ilgilidir ve dolayısıyla hemen hemen sadece mülk sahibi sınıfları etkiler. Yasal işlemlerini ulusal kasadan mı karşılayacaklar?

Okullarla ilgili paragraf, hiç olmazsa, ilkokullarla birlikte teknik okulları da (teorik ve pratik) talep etmeliydi.

"Devlet tarafından temel eğitim" toptan kabul edilemez. İlkokullara yapılan harcamaları, eğitim kadrosunun niteliklerini, öğretim dallarını genel bir yasayla belirlemek ve Birleşik Devletler'de yapıldığı gibi bu yasal koşulların yerine getirilip getirilmediğini devlet müfettişleri tarafından denetlemek, devleti halkın eğitmeni olarak atamaktan çok farklı bir şeydir. Aslında, özellikle Prusya–Alman İmparatorluğu'nda (ve hiçkimse "geleceğin devleti"nden *söz etme kurnazlığına sığınmasın*, bu bakımdan da meselenin nasıl olduğunu göreceğiz), tersine devletin halk tarafından çok sıkı eğitilmeye ihtiyacı vardır.

Fakat bütün program, bütün demokratik ınısına rağmen, boydan boya Lassallcı tarikatın devlete kölece inancıyla ya da daha kötüsü mucizelere demokratik bir inançla lekelidir; ya da daha doğrusu, ikisi de sosyalizmden eşit derecede uzak mucizelerle bu iki tür inanç arasında bir uzlaşmadır.

"Bilimin özgürlüğü" der, Prusya Anayasası'nın bir paragrafı. O halde, burada niye "Vicdan özgürlüğü"! Eğer, bu *Kulturkampf*[6] zamanında liberalizme eski parolalarını anımsatmak arzu edilseydi, kesinlikle şu biçimde olabilirdi: Herkes, polis burnunu işe sokmadan kendi dinsel ve bedensel gereksinmelerine ulaşabilmelidir. Fakat işçilerin partisi, ne olursa olsun, bu bağ-

[6] Kültür mücadelesi: Bismarck'ın Alman Katolik Partisi'ne, "Merkez" Parti'sine karşı yetmişlerde polis kovuşturmasıyla yürüttüğü mücadele.

lantıda burjuva "vicdan özgürlüğü"nün olası her tür dinsel vicdan özgürlüğünün hoş görülmesinden başka bir şey olmadığını ve kendi payına vicdanı dinsel büyüden kurtarmak için çaba harcadığı gerçeğinin farkında olduğunu ifade etmeliydi. Fakat "burjuva" düzeyin ötesine geçmek tercih edilmez.

Artık sonuna geldim; zira programın sonundaki ek, programın karakteristik bir parçasını oluşturmaz. Bu yüzden burada konuyu çok kısa tutabilirim.

2. "Normal işgünü."

Başka hiçbir ülkede işçilerin partisi, kendisini böylesine belirsiz bir taleple sınırlamamıştır; her zaman verili koşullar altında normal saydığı bir işgünü uzunluğu saptamıştır.

3. "Kadın emeğinin sınırlandırılması ve çocuk emeğinin yasaklanması."

İşgününün standartlaşması, işgününün süresi, dinlenme süreleri vb. ile bağlantılı olduğu ölçüde kadın emeğinin sınırlandırılmasını kapsamalıdır; aksi takdirde, ancak kadın emeğinin kadının bedeni için özellikle sağlıksız ve dişi cins için ahlakı bakımdan itiraz edilebilir olan sanayi kollarından dışlanması anlamına gelebilir. Eğer kastedilen bu ise, öyle denmeliydi.

"Çocuk emeğinin yasaklanması." Burada yaş sınırını belirtmek kesinlikle önemliydi.

Çocuk emeğinin genel bir yasaklanması, büyük ölçekli sanayinin varlığıyla bağdaşmaz ve dolayısıyla, boş, sofuca bir arzudur. Gerçekleşmesi –eğer mümkün olsaydı– gerici olurdu; çünkü çalışma zamanının farklı yaş gruplarına göre kesin bir şekilde düzenlenmesi ve çocukların korunmasına yönelik diğer gü-

venlik önlemleriyle birlikte, üretken emeğin eğitimle birleştirilmesi, bugünkü toplumun dönüşümü için en güçlü araçlardan biridir.

4. *"Devletin fabrikayı, atölyeyi ve ev sanayini denetlemesi."*

Prusya–Alman devleti düşünüldüğünde, denetçilerin ancak bir hukuk mahkemesinin kararıyla görevden alınmaları; herhangi bir işçinin, görevlerini ihmalden dolayı bunlar hakkında kovuşturma açabilmesi; bunların hakim olmaları talep edilmeliydi.

5. *"Mahkum emeğinin düzenlenmesi."*

Genel bir işçi programında önemsiz bir talep. Ne olursa olsun, rekabet korkusuyla adi suçlulara hayvan muamelesi yapma niyetinde olunmadığı ve özellikle onları tek gelişme araçlarından, üretken emekten yoksun bırakma arzusu taşınmadığı açıkça belirtilmeliydi. Sosyalistlerden beklenen en azından budur.

6. *"Etkili bir sorumluluk yasası"*

"Etkili" bir sorumluluk yasasıyla ne kastedildiği belirtilmeliydi.

Bu arada belirtelim ki, normal işgününden sözedilirken, fabrika yasasının sağlık yönetmeliği ve güvenlik önlemleriyle ilgili kısmı gözardı edilmiştir. Sorumluluk yasası, ancak bu yönetmelikler çiğnendiğinde uygulanır.

Kısaca, bu ek de üstünkörü yazılmış olmasıyla belirgindir.

Dixi et salvavi animam meam.[7]

[7] Konuştum ve ruhumu kurtardım.

İndeks

Fransız tarihi kronolojisi
1789 – 1905

1789	14 Temmuz	Halkın Bastille'i ele geçirmesi ve vali De Launay'ı katletmeleri ile Fransız Devrimi'nin başlaması
	4 Ağustos	Ulusal Anayasa Meclisi'nde asiller feodal haklarından feragat etti.
	27 Agustos	İnsan ve vatandaşlık hakları deklarasyonu
1790	12 Temmuz	Ruhban sınıfı Sivil Anayasa'sı oluşturuldu
	14 Temmuz	Kral yeni anayasayı kabul etti.
1791	27 Ağustos	Pillnitz Deklarasyonu
	1 Ekim	Yasama meclisi toplandı.
1792	20 Nisan	Fransa Avusturya'ya savaş açtı.
	2-7 Eylül	Eylül Soykırımı
	21 Eylül	Monarşi yıkıldı.
1793	21 Ocak	XVI.Louis idam edildi.
	1 Şubat	Fransa Büyük Britanya'ya savaş açtı.
	26 Mart	Kralcıların Vendee'de ayaklanması
	6 Nisan	Kamu Güvenliği Komitesi kuruldu.
	22 Haziran	1793 Anayasa'sı oluşturuldu, uygulamaya konulmadı.
	17 Eylül	Gıdaya ve diğer ürünlere maksimum fiyat kondu.
	16 Ekim	Kraliçe Marie Antoinette idam edildi.

	10-Kasım	The Cult of Reason ortaya atıldı. Devrim takvimi yürürlüğe kondu.
1794	7 Mayıs	Cult of the Supreme Being ortaya atıldı.
	10 Haziran	22 Prairial Kanunu'nun uygulanması.
1795	22 Ağustos	III. Anayasa uygulamaya kondu.
1802	27 Mart	Amiens antlaşması imzalandı, Fransız Devrim Savaşı sona erdi.
	11 Eylül	Piedmont, İtalya Fransa tarafından işgal edildi.
1805	26 Aralık	Fransa & Austurya Pressburg Antlaşması imzaladı.
1809	13 Şubat	French Saragossa, İspanya'yı aldı.
1814	30 Mayıs	Fransa'nın 1792'deki sınırlarına döndüğü I. Paris Antlaşması ilan edildi.
1830	5 Temmuz	Fransa 40 yıl sürecek Cezayir işgalini gerçekleştirdi.
	26 Temmuz	Kral X. Charles siyasi ve sivil hakları sınırlayan beş kanun çıkardı.
	29 Temmuz	Marquis of Lafayette'in başını çektiği liberaller kralın vatandaşlık haklarını kısıtlamasına karşı geldi.
1832	4 Aralık	Fransa Antwerp kalesini bombalamaya başladı.
1838	30 Kasım	Meksika Fransa'ya savaş açtı.
1839	9 Mart	Meksika ile Fransa arasındaki savaş sona erdi.
1844	6 Ağustos	Fransa ile Fas arasında savaş başladı.
1848	26 Şubat	II. Fransız Cumhuriyeti ilan edildi.

	12 Mart	II. Fransız Cumhuriyeti kuruldu.
	26 Temmuz	Fransız ordusu Paris ayaklanmasını bastırdı.
1859	3 Mayıs	Fransa Avusturya'ya savaş açtı.
1870	10 Ocak	Cumhuriyetçi gazeteci Victor Noir'ın Pierre Bonaparte tarafindan öldürülmesi
	12 Ocak	Victor Noir'ın cenazası için Cumhuriyetçilerin gösterisi
	20 Nisan	Danışma meclisi tarafından parlementer rejimin yer alması
	8 Mayıs	İmparatorluk yanlısı büyük plebisite (%70)
	5 Temmuz	Paris'te enternasyonelin başındakilerin hüküm giymesi
	19 Temmuz	Prusya'ya savaş ilanı
	14 Ağustos	Blanqui isyanının başarısızlığı
	2 Eylül	Sedan bozgunu, III.Napolyon teslim oldu ve hapse girdi.
	4 Eylül	III.Cumhuriyetin kurulması
	19 Eylül	Prusya güçleri Paris'i kuşattı.
	9 Ekim	Gambetta balonla Paris'ten kaçtı ve Bordeaux'a sığındı.
	27 Ekim	Bazaine Metz'e teslim oldu.
1871	28 Ocak	Fransız-Alman ateşkesi, Paris'in teslim olması
	8 Şubat	Millet meclisi seçimleri
	15 Şubat	Milliyetçi cephe barışa karşı çıktı.
	17 Şubat	Thiers hükümet başkanı oldu
	26 Şubat	Prusya ile Fransa arasında barış hazırlığı antlaşmasının imzalanması
	1 Mart	Prusyalılar Paris'e girdi.

	10 Mart	Bordeaux Paktı tüm rejim kararlarını durdurdu.
	17 Mart	Blanqui'nin tutuklanması
	18 Mart	Thiers ve millet meclisi Versailes'ı işgal etti.
	26 Mart	Paris Komünü seçimleri
	26 Mart	Şehir otelinde Komün bildirgesinin okunması
	10 Mayıs	Francfort Antlaşması Almanlarla barışı sağladı.
	18 Mayıs	Antlaşmanın millet meclisi tarafından onaylanması
	21 Mayıs	Kanlı haftanın sonunda Versailes ordularının Paris'e girmesi
	27 Mayıs	Paris komününün son kalesinin düşmesi
	31 Ağustos	Thiers cumhurbaşkanı seçildi
1872	2 Kasım	Thiers cumhuriyet lehinde karar verdi.
1873	9 Ocak	III. Napolyon İngiltere'de öldü.
1873	24 Mayıs	Thiers'in güvensizlik oyuyla düşürülmesi
	24 Mayıs	Mareşal Mac-Mahon Cumhurbaşkanı seçildi
	26 Mayıs	Mareşal Mac-Mahon "ahlaki düzen" politikasını sundu
	18 Kasım	Kral yedi yıllık başkan vekili atadı.
1875	30 Kasım	Tüm yurttaşlara doğrudan genel oy hakkı tanınması
1876	30 Ocak	Senato seçimlerinde Monarşi yanlılarının zaferi
	5 Mart	Yasama secimlerinde Cumhuriyetçilerin zaferi

1877	16 Mayıs	Jules Simon hükümetinin çekilmesi ve muhafazakar dükün yerine gelmesi
	22 Haziran	Senato seçimlerinde Monarşi yanlılarının zaferi
	28 Ekim	Yasama secimlerinde Cumhuriyetçilerin zaferi
	15 Kasım	Broglie dükünün çekilmesi
1878	1 Mayıs	Paris'te Evrensel serginin açılışı
1879	30 Ocak	Jules Grevy Mareşal Mac-Mahon'un yerine geçti.
	31 Ocak	Gambetta Millet Meclisi Başkanı seçildi
1880	29 Haziran	Tahiti Fransa tarafından işgal edildi.
1881	12 Mayıs	Bordo Antlaşması, Tunus Fransız hakimiyetine girdi.
	30 Haziran	Toplantı özgürlüğü kanunu
	29 Temmuz	Basın özgürlüğü kanunu
1882	27 Ocak	Gambetta hükümeti düştü.
1883	20 Mart	Endüstriyel mülkiyeti koruyan Paris Antlaşması imzalandı.
1885	21 Mart	Ferry'nin II. Fransız hükümeti çekildi.
	17 Aralık	Fransa Madagaskar'ı hakimiyet altına aldı.
1889	10 Ocak	Ivory Coast'ın Fransız hakimiyetine girmesi.
1891	01 Ocak	Fransız birlikleri Nioro'yu kuşattı.
	24 Şubat	Fransız birlikleri Diena West Sudan'ı kuşattı.
1893	10 Mart	Ivory Coast'nin Fransız kolonisi olması.
	17 Aralık	Rusya Fransa ile Duple Birliği'ni onayladı.

	28 Aralık	Fransız Teğmen Boiteux'un Tumbuktu'yu işgali
1894	04 Ocak	Fransa Rusya ile Duple Birliği'ni onayladı.
1895	15 Ocak	Fransız filosu Majunga, Madagascar'a ulaştı.
	17 Ocak	Fransa Başkanı Casimir-Perier istifa etti.
	17 Ocak	Félix Faure Fransa Başkanı oldu.
	30 Eylül	Fransa Madagascar'da hakimiyetini ilan etti.
1904	08 Kasım	Emile Combs Fransa'da kilise ve devletin ayrılmasını öngören bir kararname çıkardı. Kanun Aralık 1908'te geçti ve böylece 1801 Konkordatosu sona erdi, tam bir bilinçsel özgürlük kazanıldı.
1905	18 Ocak	Fransız Combes hükümeti düştü.
	09 Aralık	Kilise ve Devletin ayrılmasını öngören kararname kanun şeklini aldı.

K. MARX
F. ENGELS
SİYASİ YAZILAR

Marx'ın geriye bıraktığı eserleri arasında devrimci örgütlenmeye ilişkin Marksist bir teori ve dolayısıyla da Marksist bir siyaset teorisi olmadığı gibi, o külliyat arasında Marksist bir devlet teorisinin de bulunmadığı bizzat Marksist düşünürler arasında tartışılagelen bir meseledir. Dahası, devlete ve siyasal iktidara ilişkin Marksist cephedeki bu teorik eksiklik tespitinin -birkaç istisnai isim dışında- bütün sol düşünce tarihine yayılmışlığından da sözedebiliriz. Marx'da -özellikle vurgulamak gerekir ki- gerçekte olmaktan çok görünürdedir eksiklik: onun siyaseti bizzat teorisinde, kapitalist üretim tarzını çözümleme girişimin kendisindedir.

Marx'ın politik, ekonomik ve felsefi görüşlerini yansıtan metinleri arasından derlenen üç ciltlik edisyonun ilk kitabı olan "Siyasi Yazılar", içerdiği metinlerin seçildiği kitap isimlerini taşıyan "Komünist Parti Manifestosu", "Fransa'da Sınıf Mücadeleleri", "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i", "Fransa'da İç Savaş" ve "Gotha Programının Eleştirisi" bölümlerinden oluşuyor.

Barındırdıkları siyasi muhteviyat kadar güvenli, canlı, atak ve gür üsluplarıyla da dikkat çekici olan birbirini tamamlar nitelikli bu metinlerde Marx, bir yandan sınıf mücadelelerinin tarihteki rolünü, proleterya devriminin enternasyonel boyutunu, 1848 devrimlerinden ve Paris komününden çıkarılması gereken dersleri dile getirmiş diğer yandan Louis Bonaparte'ın darbesinden Paris Komünü'ne kadar uzanan Fransanın o en sıcak yıllarını, materyalist tarih kavrayışına sahip bir toplumsal ve siyasal tarihçi olarak, mükemmel bir anlatıyla canlandırmıştır.

ISBN 975-7638-22-6
9 799757 638222

